

**Die gevolge van gebrekkige ouerbetrokkenheid by leerders met Fetale Alkohol
Sindroom soos ervaar deur onderwysers in die Wes-Kaap**

‘n Kwalitatiewe studie

deur

Hanri Swart

Voorgelê ter gedeeltelike vervulling van die vereistes vir die graad

Magister Educationis

In die vak

SOSIO-OPVOEDKUNDE

aan die

UNIVERSITEIT VAN SUID-AFRIKA

Studieleier: Dr HJ Kriek

VERKLARING

Hiermee verklaar ek dat:

Die gevolge van gebrekkige ouerbetrokkenheid by leerders met Fetale Alkohol Sindroom soos ervaar deur onderwysers in die Wes-Kaap

my eie werk is en dat ek alle bronne wat ek gebruik het, óf aangehaal het óf deur middel van volledige verwysings aangedui en erken het.

Hanri Swart
Studente nommer: 4662 0508

DANKBETUIGINGS

Graag wil ek my opregte dank en waardering teenoor die volgende persone betuig:

Dr Hendrik Kriek, my studieleier, vir sy professionele leiding en ondersteuning.

My familie vir hulle opregte belangstelling gedurende die voltooiing van die verhandeling.

My Moeder, Amorien, vir haar raad, motivering en liefde.

Die Wes-Kaapse Onderwysdepartement wat my die toestemming verleen het om die navorsing te voltooi in die verkose drie publieke skole.

Die drie spesiale skole se hoofde en die nege onderwysers wat hulle tyd opgeoffer het.

My kollegas vir hulle ondersteuning en opregte belangstelling.

My eggenoot, Francois, vir sy goeie sin vir humor gedurende die voltooiing van die verhandeling.

'n Spesiale dank aan my grootouers, Rita en wyle Bert Matthee, my grootste ondersteuners.

OPSOMMING

Hierdie studie het op die gevolge van gebrekkige ouerbetrokkenheid by leerders met fetale alkoholsindroom (FAS), soos ervaar deur onderwysers in die Wes-Kaap, gefokus. Daar is gebruik gemaak van 'n kwalitatiewe navorsingsproses waar nege in-diepte onderhoude met onderwysers gevoer is. Die onderwysers is gevra om hulle geleefde ervarings te deel oor die gevolge van gebrekkige ouerbetrokkenheid asook die faktore wat ouers verhoed om aktief betrokke te raak by die opvoeding, dissiplinering en ondersteuning van hulle kinders met FAS.

Die navorser wou juis onderwysers se ervarings ondersoek, aangesien hulle bewus is van die gevolge van gebrekkige ouerbetrokkenheid en die invloed wat dit op 'n leerling met FAS mag hê. Geen navorsing wat spesifiek konsentreer op onderwysers se ervarings van die gevolge van gebrekkige ouerbetrokkenheid in die Wes-Kaap is tans beskikbaar nie. Die voorkoms en voorkoming van fetale alkoholsindroom is 'n onderwerp wat nou baie aandag ontvang, alhoewel navorsing tot op hede selde op die betrokkenheid van ouers en die negatiewe gevolge van onbetrokke ouers op FAS leerders gefokus het.

Die studie poog ook om lig te werp op die unieke uitdagings wat leerders met FAS ten opsigte van dissipline openbaar, asook onderwysers se ervarings van leerders met FAS. Die invloed wat gebrekkige ouerbetrokkenheid op 'n leerder met FAS se gedrag en selfs die leerder se toekoms mag hê, word ook ondersoek.

SUMMARY

This research project was done to determine what the consequences are for children with foetal alcohol syndrome (FAS) when their parents are uninvolved, as experienced by teachers in the Western Cape. A qualitative approach was used to conduct nine in-depth interviews with teachers. The teachers were asked to share their lived experiences about the consequences of parents being uninvolved as well as the factors that stop parents from being involved in their children's schooling, disciplining and provision of support.

The researcher aimed to investigate the experiences of teachers since they are aware of the consequences of lacking parental involvement and the influence it may have on a child with FAS. Currently, there is no research in the Western Cape that specifically centres around the teachers' experiences of lacking parent involvement and the consequences thereof. Research has been done on the prevalence and prevention of FAS although little attention has been given to the role of a parent and their involvement and the possible negative consequences when the parents are uninvolved.

The study also aimed to shed light on the unique challenges FAS learners pose in terms of discipline as well as the influences that a lack of parenting may have on a FAS child's behaviour and consequently their future.

ISISHWANKATHELO

Olu phando lwenziwa ngenjongo yokuqwalasela iziqhamo zokuchaphazeleka butywala kubantwana abesesesibelekweni, le nto kuthiwa yi *foetal alcohol syndrome* (FAS) ngesiNgesi. Kwaqwalaselwa ezi ziqhamo kubantwana abasesikolweni, xa abazali babo bengathathi nxaxheba emfundweni yabo, ngokwamava eetitshala zephondo laseNtshona Koloni. Kwasetyenziswa uphando olusekelwe kwiingxoxo nokuzathuza, ngokuqhuba udliwano ndlebe olunzulu neetitshala ezilithoba. Ezi titshala zancelwa ukuba zibalise ngamava azo ngeziqhamo zokungazibandakanyi kwabazali kwakunye nezinto ezibangela ukuba bangazibandakanyi abazali ekufundeni kwabantwana babo, ekubaqeqesheni nasekubaxhaseni.

Umphandi wayejolise ekuphandeni amava eetitshala kuba zona ziyazibona iziqhamo zokungazibandakanyi kwabazali nendlela le nto inokumchaphazela ngayo umntwana one-FAS. Sithetha nje, alukho uphando eNtshona Koloni olugxininisa kumava eetitshala malunga nokungazibandakanyi kwabazali neziqhamo zoko. Likhona uphando olwenziweyo ngokuxhaphaka nokuthintela i-FAS kodwa ayikafumani ngqwalasela indima yomzali nokuzibandakanya kunye neziqhamo ezibi zokungazibandakanyi kwabazali.

Olu phando lwalukwajolise ekuboniseni imingeni eveliswa ngabantwana abane-FAS xa beqeqeshwa, kunye nefuthe lokungabikho kwenkxaso yobuzali emntwaneni one-FAS kwisimilo sakhe nekamva lakhe.

Inhoudsopgawe

HOOFSTUK 1: INLEIDING TOT DIE STUDIE.....	1
1.1 INLEIDING.....	1
1.2 AGTERGROND EN MOTIVERING VIR DIE STUDIE	3
1.2.1 Inleiding	3
1.2.2 Doel van die navorsing	4
1.2.3 Gebrekkige ouerbetrokkenheid	5
1.2.4 Sosio-ekonomiese agtergrond en ouers se vlak van opvoeding.....	6
1.2.5 Gedragsteurnisse wat geassosieer word met Fetale Alkohol Sindroom	8
1.3 PROBLEEMSTELLING VAN DIE STUDIE.....	11
1.4 DOELSTELLINGS EN DOELWITTE VAN DIE STUDIE	12
1.5 NAVORSINGSONTWERP	13
1.5.1 Navorsingsmetode	13
1.5.2 Deelnemers en Steekproefmonster.....	14
1.5.3 Dataversamelingstegnieke.....	14
1.5.4 Data-analise prosedure.....	15
1.6 BETROUBAARHEID IN DIE STUDIE	15
1.7 ETIESE OORWEGINGS.....	16
1.8 BEGRIPSVERKLARING	16
1.8.1 Fetale Alkohol Sindroom	16
1.8.2 Ouerbetrokkenheid.....	17
1.8.3 Omskrywing en definiëring van spesiale skole binne 'n inklusiewe konteks	17
1.9 HOOFSTUKVERDELING	17
1.10 OPSOMMING	19
HOOFSTUK 2: LITERATUURSTUDIE	21
2.1 INLEIDING.....	21
2.2 DIE DIAGNOSERING VAN FETALE ALKOHOL SINDROOM.....	21
2.2.1 Abnormaliteite ten opsigte van gesigskenmerke	22
2.2.2 Lae intelligensievlakke/Leeragterstande	22
2.2.3 Skade aan die sentrale senuweestelsel	23
2.3 DIE VOORKOMS VAN FETALE ALKOHOL SINDROOM IN SPESIALE SKOLE ..	24
IN DIE WES-KAAP	24
2.4 DIE INVLOED VAN FAS OP DIE GEDRAG VAN SPESIALE SKOOL	25
LEERDERS	25
2.5 UITDAGINGS TEN OPSIGTE VAN OUERBETROKKENHEID EN FAS	28

2.6	ONDERWYSERS SE KENNIS AANGAANDE FAS EN HULLE VERMOË OM	31
	OUERS TE ONDERSTEUN.....	31
2.7	ONDERWYSERS SE ERVARINGE VAN OUERBETROKKENHEID, MET	32
	SPESIFIEKE VERWYSING NA LEERDERS MET FAS	32
2.8	GEVOLGE VAN GEBREKKIGE OUERBETROKKENHEID	34
2.8.1	Skolastiese uitdagings	34
2.8.2	Ekonomiese uitdagings.....	36
2.8.3	Sosio-emosionele uitdagings	37
2.9	GEVOLGTREKKING.....	39
	HOOFSTUK 3: NAVORSINGSONTWERP EN DATA-INSAMELING	41
3.1	INLEIDING.....	41
3.2	KWALITATIEWE NAVORSINGSONTWERP	42
3.2.1	Navorsingsvraag.....	42
3.2.2	Navorser se rol	43
3.2.3	Deelnemers	43
3.2.4	Data-insameling.....	44
3.2.4.1	In-diepte, semi-gestruktureerde onderhoude.....	44
3.2.4.2	Direkte observasie en veldnotas	46
3.3	DATA-ANALISE	47
3.4	AGTERGROND VAN DIE SKOLE	48
3.5	GELDIGHEID EN BETROUBAARHEID	50
3.6	ETIESE OORWEGINGS.....	51
	HOOFSTUK 4: NAVORSINGSBEVINDINGE.....	54
4.1	INLEIDING.....	54
4.2	DEELNEMERS	54
4.3	BEVINDINGE.....	55
4.4	DIE BELANGRIKHEID VAN OUERBETROKKENHEID IN SPESIALE SKOLE	56
4.4.1	Samewerking tussen die leerder se ouers en onderwyser	57
4.4.2	Die FAS leerder in 'n spesiale skool het spesifieke behoeftes.....	58
4.4.3	FAS leerders in pleegsorg of kindershuise.....	59
4.5	FAKTORE WAT OUERS VERHOED OM BETROKKE TE RAAK BY HULLE	60
	KINDERS SE OPVOEDING.....	60
4.5.1	Die ouers se vlak van opvoeding	60
4.5.2	Ouers se aangehoue drank- en dwelmmisbruik en gepaardgaande sosio- ekonomiese uitdagings	61
4.6	UITDAGINGS MET FAS LEERDERS IN DIE KLASKAMER	62

4.6.1	Gedrag.....	63
4.6.2	Aandagafleibaarheid weens hiperaktiwiteit	64
4.7	EKSTERNE INVLOEDE WAARVOOR FAS KINDERS KWESBAAR IS.....	65
4.7.1	Betrokkenheid by bendes en misdaad	65
4.7.2	Alkohol- en dwelmmisbruik	66
4.8	MOONTLIKE NEGATIEWE LEWENSUITKOMSTE VIR LEERDERS MET FAS... 66	
4.8.1	Beperkte opsies t.o.v. werksgeleenthede weens die aard van die sindroom	67
4.8.2	Kringloop van drankmisbruik en gepaardgaande sosio-ekonomiese omstandighede	67
4.8.3	Beperkte geleenthede weens ouers se gebrekkige ouerbetrokkenheid.....	68
4.9	SAMEVATTING	69
HOOFSTUK 5: GEVOLGTREKKINGS, AANBEVELINGS EN BEPERKINGE VAN DIE STUDIE.....		70
5.1	INLEIDING.....	70
5.2	GEVOLGTREKKINGS	70
5.2.1	Die noodsaaklikheid van 'n samewerkende verhouding tussen ouer en onderwyser.	70
5.2.2	Die FAS leerder in 'n spesiale skool het spesifieke behoeftes.....	71
5.2.3	FAS leerders in pleegsorg of kinderhuise.....	71
5.2.4	Faktore wat ouers verhoed om betrokke te raak	71
5.2.5	Uitdagings met FAS leerders in die klaskamer	72
5.2.6	Eksterne invloede waarvoor leerders met FAS kinders kwesbaar is	72
5.2.7	Moontlike negatiewe lewensuitkomste vir leerder met FAS.....	72
5.3	AANBEVELINGS	73
5.3.1	Aanbevelings oor die rol wat belanghebbendes kan speel.....	73
5.3.2	Aanbevelings vir toekomstige studies	74
5.4	BEPERKINGE VAN DIE STUDIE	75
5.5	FINALE OPMERKINGS	75
BRONNELYS.....		77
Addendum A: Afskrif van die toestemmingsbrief van die Wes-Kaapse Onderwysdepartement		100
Addendum B: UNISA Etiese toestemming		102
Addendum C: Toestemmingsbrief aan hoofde		104
Addendum D: Toestemmingsbrief aan respondente		105

HOOFSTUK 1: INLEIDING TOT DIE STUDIE

1.1 INLEIDING

Tydens 'n studie in die Wes-Kaap is sekere hoë risiko gemeenskappe geïdentifiseer, waar dit blyk dat tussen 40-50% van swanger vroue, alkohol misbruik (Van Vuuren en Learmouth 2013:60). Navorsing deur Cloete et al (2015:34) argumenteer dat Fetale Alkoholsindroom (voortaan FAS) een van die vernaamste voorkombare oorsake van verstandelike- en fisiese gestremdheid, wêreldwyd is. Tsang en Elliott (2017:232) maak ook melding dat FAS as die beduidendste oorsaak van intellektuele gestremdheid, geboorte defekte en ontwikkelende steurnisse, beskou kan word.

Fourie et al (2006:3) maak melding van die toename in FAS syfers by babas en skoolgaande kinders in Suid Afrika. Sy voer verder aan dat Fetale Alkoholsindroom (FAS) " *'n voorkombare oorsaak van kognitiewe gestremdheid is, en as deel van die Fetale Alkoholsindroom Spektrum versteuring beskou word*" (Fourie et al 2006:1). Die Stigting vir Alkohol Verwante Navorsing in Suid-Afrika beraam dat die Wes-Kaap huidig die hoogste persentasie van babas gebore met FAS het (Isaacs, 2018).

Volgens Paley et al (2010:508) plaas die realiteit van FAS geweldige druk op en lewer verskeie uitdagings aan families en die opvoedkundige sisteem. Die voorkoms van FAS leerders in die Wes-Kaap is beduidend hoog, met 26% van Graad 1 leerders wat gediagnoseer is (Parry 2016:08). Vaux (2015) argumenteer dat die verskynsel van FAS meer volop voorkom in gemeenskappe met sosio-ekonomiese uitdagings. Campbell (2007:3) voer aan dat FAS 'n voortdurende probleem in die Wes-Kaap is en dat vroue drank misbruik weens 'n tekort aan opvoeding en 'n kringloop van aangehoue armoede.

Ouerbetrokkenheid speel 'n geweldige belangrike rol in die opvoeding en emosionele ondersteuning van kinders (Blankstein 2005:167). Volgens Parker (2005:3) word gemeenskappe soos Hanover Park en Manenberg in die Wes-Kaap blootgestel aan 'n verskeidenheid anti-sosiale gedrag, onder meer bendebedrywighede, dwelm- en alkohol misbruik en huishoudelike geweld. Die geweldige hoeveelheid sosio-ekonomiese probleme in hierdie gemeenskappe het 'n negatiewe impak op kinders se psigo-sosiale-emosionele ontwikkeling, met die gevolg dat baie kinders verkeerde besluite neem en betrokke raak by anti-sosiale

bedrywighede (Parker 2005:3). Jacobson (2003:4) voer verder aan dat pre-natale blootstelling aan alkohol bydra tot hiperaktiwiteit, aandagafleibaarheid, en leerprobleme asook dat dit lei tot uitdagings ten opsigte van sosiale- en emosionele ontwikkeling.

Salmon (2008:201) maak melding van die stigma wat geassosieer word met FAS en die sosiale druk en isolasie wat moeders beleef in hulle gemeenskappe. Die laasgenoemde verskynsels veroorsaak spanning en selfs tekens van depressie by ouers, verantwoordelik vir die opvoeding van leerders met FAS (Coons 2013:16). Abel (1998:412) argumenteer dat kinders wat grootword in 'n omgewing waar alkohol misbruik word, nie die geleentheid kry om gepaste sosiale vaardighede aan te leer nie. Laasgenoemde verskynsel dra by tot ouers se onvermoë om hulle kinders te ondersteun as hulle gedragsprobleme as gevolg van FAS toon (Campbell 2007:25). Campbell voer verder aan dat ouers wat steeds alkohol misbruik na hulle kinders se geboorte dikwels neig tot onvanpaste metodes van dissipline en min, tot geen betrokkenheid toon (Campbell 2007:26).

Die voorgestelde kwalitatiewe studie wil poog om deur middel van in-diepte onderhoude, kennis in te win rakende die oorsake van gebrekkige ouerbetrokkenheid asook die faktore wat ouers verhoed om aktief betrokke te raak by die opvoeding, dissiplinering en ondersteuning van hulle kinders met FAS. Deur hul ervarings te deel, kan onderwysers lig werp op ouers se onvermoë om hulle kinders met FAS, te ondersteun.

Die navorser wil met die studie fokus op die ervarings van onderwysers by verkose spesiale skole in die Wes-Kaap rakende die oorsake van gebrekkige ouerbetrokkenheid, met die fokus op leerders met FAS. Nog 'n faktor wat bestudeer sal word is die invloed van gebrekkige ouerbetrokkenheid op die dissiplinering van leerders met FAS. Die studie sal poog om onderwysers se ervarings van gebrekkige ouerbetrokkenheid te gebruik, om sodoende aandag te vestig op die huidige realiteite van leerders met FAS in die Wes-Kaap.

Hierdie studie sal ook poog om lig te werp op die unieke uitdagings wat leerders met FAS openbaar ten opsigte van dissipline; asook onderwysers se ervarings van leerders met FAS. Die impak wat gebrekkige ouerbetrokkenheid mag hê op 'n leerder met FAS se gedrag en selfs die leerder se toekoms, sal ook ondersoek word.

Die bespreking wat volg sal fokus op die voorkoms van FAS in die Wes-Kaap en ook motivering verskaf oor waarom hierdie fenomeen meer navorsing noodsaak.

1.2 AGTERGROND EN MOTIVERING VIR DIE STUDIE

1.2.1 Inleiding

Die voorkoms en voorkoming van Fetale Alkoholsindroom is 'n onderwerp wat tans baie aandag ontvang, alhoewel navorsing tot dusver selde fokus op die betrokkenheid van ouers en die negatiewe gevolge vir FAS leerders, wanneer hulle ouers onbetrokke is.

Schoeman (2016) meld dat die voorkomssyfer van Fetale Alkoholsindroom Spektrumstoornisse (Fass) in die Wes-Kaap die hoogste in die wêreld is. Die meerderheid van FAS navorsing tot dusver, maak grootliks staat op die rapportering van versorgers, of dan ouers, en selde op die opinies en persepsies van onderwysers en hulle ondervinding van ouers se samewerking tussen onderwysers en ouers (Werlinger 2016: 22).

Die Nasionale Organisasie van Fetale Alkohol Sindroom, in South Dakota in die VSA, het die volgende benadering vir spesiale skool onderwysers en ouers identifiseer: *'A team approach will help classroom teachers meet the complex needs of students with a FAS. Successful collaboration involves teachers, parents, students and administrators, as well as community service providers from areas of mental health, social services and developmental disabilities. Membership in this collaboration should be flexible and draw on all expertise available in the school and surrounding community.'* (NOFAS-SD 2009:13).

In gevalle waar leerders met FAS uit onstabiele huishoudelike omstandighede kom en waar vroeë diagnose van die sindroom nie plaasgevind het nie, kan die leerder met FAS verskeie uitdagings in die toekoms ondervind (Cloete 2012:26). Onderbroke of slegte skoolbywoning, opname in psigiatriese- of jeug misdaad fasiliteite, onvanpaste seksuele gedrag en voortgesette drank en / of dwelmmisbruik, is net 'n paar van die uitdagings wat FAS leerders kan bedreig (Streissguth et al 2004).

Die handhawing van dissipline in skole is 'n kwessie wat alle belanghebbendes in die onderwys raak. Dit word algemeen aanvaar dat leerders slegs effektief bestuur kan

word as daar dissipline toegepas word. Spesiale skole in die Wes-Kaap is geen uitsondering nie. Volgens Witskrif 6 (2001:21) funksioneer spesiale skole as hulpbronsentrums wat fokus op die verskaffing van gespesialiseerde onderwysdienste aan leerders wat struikelblokke tot leer ervaar. Garfinkel (2010:53) voer aan dat sommige ouers so frustreerd is met hulle kinders se gedrag, dat hulle staatmaak op gespesialiseerde opvoedkundige dienste om hulle kinders te ondersteun.

Jacobs (2008:3) argumenteer dat navorsers nie net moet fokus op die bestudering van ouers en leerders nie, maar 'n in-diepte studie moet maak van opvoeders se persepsies aangaande ouer-skoolverhoudings; asook ouers se houdings teenoor hulle kinders.

1.2.2 Doel van die navorsing

Volgens Scheepers (2009:2) bestaan daar legio navorsing oor die oorsake en gevolge van FAS, maar geen navorsing oor onderwysers se opinies en ervaring van leerders met FAS nie. Die voorgestelde studie poog om lig te werp op die gevolge van gebrekkige ouerbetrokkenheid, vir leerders met FAS deur die ervarings van onderwysers in die verband te ondersoek.

Die navorser wil juis onderwysers se ervarings ondersoek, aangesien hulle kennis dra van die gevolge van gebrekkige ouerbetrokkenheid en die gevolge wat dit vir FAS leerders inhou. Daar is tans geen navorsing beskikbaar wat spesifiek konsentreer op spesiale skool onderwysers se ervarings van die gevolge van gebrekkige ouerbetrokkenheid, in die Wes-Kaap nie.

Spesiale skool onderwysers is in 'n unieke posisie aangesien hulle gewoonlik minder leerders in hulle klasse het teenoor die getal leerders in hoofstroom klasse. Die gevolg is dat spesiale skool onderwysers dikwels nouer saamwerk met leerders en ouers. Daar is dus ook meer kontak met ouers weens leerders se spesiale onderwys- en mediese behoeftes.

Die navorser is 'n spesiale skool onderwyseres wat daagliks te make het met FAS leerders. Sy het al eerstehands die negatiewe gevolge van ouers se onbetrokkenheid by hulle FAS leerders se skoolloopbaan, ervaar. Dit is vir die

navorser van persoonlike belang om bewusmaking te bewerkstellig vir FAS leerders wat geraak word deur hulle ouers se onvermoë om hulle behoeftes te ondersteun.

1.2.3 Gebrekkige ouerbetrokkenheid

Ouers van FAS leerders vind dit dikwels baie moeilik om die opvoedingstaak onafhanklik aan te pak en maak dikwels staat op die ondersteuning van professionele opvoedkundiges (Cloete 2013:3). Die onbetrokke ouer word deur Pillay (2008:8) en Tancred (2011:18) beskryf as afsydig, stel min of geen eise aan hulle kinders nie en pas dikwels min of geen beheer toe. Die kind van 'n onbetrokke ouer vind dit uitdagend om sosiale verhoudings te vestig en het gewoonlik 'n lae selfbeeld (Pillay 2008:8).

Smyth (2012:70) is van mening dat faktore soos die kwaliteit van die verhouding tussen ouer en kind en die kwaliteit van dissipline wat gehandhaaf word, bydra tot die ontwikkeling van 'pro-sosiale' en 'n anti-sosiale' gedrag. De Vries en Waller (2004:119) maak melding van die verskeidenheid gedragsteurnisse wat leerders met FAS ondervind. Hulle gedrag word dikwels gekenmerk deur impulsiwiteit en 'n swak begrip vir sosiale reëls.

Desforges en Abouchaar (2003:12) brei verder uit dat ouerbetrokkenheid 'n term is wat vir verskeie aktiwiteite gebruik kan word naamlik die daarstelling van goeie huishoudelike omstandighede, gereelde kommunikasie met opvoeders, betrokkenheid by skool aangeleenthede en deelname aan skoolbestuur. Volgens McKinstry (2005:1109) is daar minstens 50% van swanger moeders in die Wes-Kaap wat alkohol misbruik en dat die verdere misbruik van alkohol na die swangerskap 'n negatiewe impak het op ouers se gedrag teenoor hulle kinders.

Volgens Kohl, Lengua en McMahon (2000:504) is daar 'n sterk verband tussen ouers se vlak van opvoeding en hulle betrokkenheid by hulle kinders se skoolloopbaan. Ouers wat nie die nodige kennis en vaardighede het om hulle kinders te ondersteun nie, sal minder betrokke wees by hulle kinders se skoolastiese bedrywighede. Laasgenoemde ouers maak ook dikwels staat op skole om hulle kinders op te voed en ander ouerlike pligte te vervul. In 'n studie geloods deur

Gardner (2000:256) is daar gevind dat pleegouers sukkel om FAS kinders se hiperaktiwiteit, aggressiwiteit en kort geheue, te hanteer.

Van den Berg (2016:10) maak die volgende stelling aangaande ouers se voortgesette alkoholmisbruik: *'Alkohol-afhanklikheid word gekenmerk deur onttrekkingsimptome en voortgesette gebruik ten spyte van nadelige sielkundige of fisiese gevolge. Hierteenoor word alkoholmisbruik geassosieer met gevaarlike gebruik, rol-benadeling en sosiale of regsprobleme.'* Trainor (2010:36) noem dat ouers se sosio-ekonomiese agtergrond, opvoeding en linguïstiese agtergrond 'n groot impak het op die mate van betrokkenheid wat geskied. Dit wil blyk of ouers uit lae sosio-ekonomiese agtergronde tot 'n mindere mate betrokke is by hulle kinders se opvoedingsproses aangesien hulle verskeie uitdagings van hul eie moet hanteer.

Ouers en onderwysers se verskillende standpunte aangaande ouerbetrokkenheid kan toegeskryf word aan verskillende waardesisteme en kulture (Hughes & MacNaughton 2000:244). 'n Aansienlike hoeveelheid Suid-Afrikaanse skole word gekenmerk deur die verteenwoordiging van diverse kulture en waardesisteme. Du Preex en Roux (2010:13) beweer dat voorgestelde waardesisteme en die toepassing van dissipline hand aan hand loop.

Desimone (1999:11) het tydens 'n studie gevind dat die effektiwiteit van ouerbetrokkenheid verskil ten opsigte van die sosio-ekonomiese toestande en inkomste van die familie betrokke. Laasgenoemde bevindinge is veral relevant in spesiale skole in die Wes-Kaap, waar 'n groot persentasie van ouers werkloos is. Ouers verstaan dikwels nie die uitdagings wat gepaard gaan met FAS nie, aangesien hulle nie toegang het tot dienste wat hulle kan ondersteun en inlig nie (Shaw:2015:14).

1.2.4 Sosio-ekonomiese agtergrond en ouers se vlak van opvoeding

Die morele agteruitgang van gemeenskappe in die Wes-Kaap kan ondermeer toegeskryf word aan verskeie gemeenskapsfaktore soos rasse-konflik, swak behuising, 'n tekort aan mediese sorg en werkloosheid (Kruger & Nabela 2009). Hobart en Frankel (2002:127) meld dat die meeste faktore wat leerders se gedrag beïnvloed, gebaseer is op funksionering van die familie en die kwaliteit van die

spesifieke familielewes. Die rede wat hiervoor aangevoer word is dat gedrag eerste in die familie aangeleer word en dat kinders se eerste ervarings 'n blywende impak op die res van hulle lewens het (Hobart en Frankel 2002:127).

Garfinkel (2010:52) bespreek die belangrikheid van ouerbetrokkenheid ten opsigte van die rol wat ouers speel om hulle kinders in die skool te hou - veral kinders wat emosionele en gedragsprobleme toon. Die onvermoë van ouers om hierdie kardinale verantwoordelikhede na te kom, gee aanleiding tot leerders se afwykende gedragspatrone.

Volgens Avvisati, Gurgand, Guyon en Maurin (2010:11) bestaan daar drie faktore wat ouers beïnvloed om betrokke te raak by hulle kinders se opvoeding, naamlik:

- Die ouers se begrip van die rol wat hulle in die kind se lewe speel - met ander woorde wat hulle glo hulle ouerlike pligte is teenoor 'n kind, betreffende hulle opvoeding.
- Die ouers se verantwoordelikeheidsin om hulle kinders te help deur sukses te behaal. Glo ouers dat hulle hulpverlening hulle kinders sal ondersteun om sukses te behaal?
- Die algemene verwagtinge en geleenthede wat skole skep om ouers by hulle kinders se opvoeding te betrek. Voel ouers dat hulle kinders se skole die moeite doen om hulle te betrek of nie?

Tydens 'n kwalitatiewe studie geloods deur Rossouw (2003:419), het onderwysers gemeld dat eksterne faktore soos ouers se onvermoë om dissipline by die huis te handhaaf, 'n geweldige uitdaging in die klaskamer bied. Sommige onderwysers in die studie het ook genoem dat ouers "bang" is om hulle kinders te dissiplineer, uit vrees om verbaal of fisies aangerand te word deur hulle kinders. Ander faktore soos groepsdruk en die informele atmosfeer wat geskep word deur uitkomsgebaseerde onderwys is ook aangevoer as redes vir leerders se swak gedrag (Rossouw 2003).

Marais en Meier (2010:53) het in 'n studie oor gedrag wat klaskamergebeure ontwig, gevind dat daar 'n definitiewe verband tussen swak gedrag en 'n tekort aan ouerbetrokkenheid en ondersteuning, bestaan. Hulle voer ook verder aan dat die gedrag van swak gedissiplineerde leerders baie nou verband hou met die

waardesisteem wat deur 'n familie ondersteun word. Cloete (2013:123) maak die gevolgtrekking dat FAS leerders se versorgers, *'met lewensomstandighede worstel wat in 'n kringloop van maatskaplike omstandighede, soos armoede, werkloosheid en ongeletterdheid vasgevang is'*.

Rossouw (2003:426) meld dat onderwysers ouers se apatiese houding sien as 'n groot bydraende faktor tot leerders se swak dissipline. Ouers se houding dat dissipline by die skool gehandhaaf moet word, maar dit nie self konsekwent by die huis toepas nie, kan bydra tot leerders se houding teenoor dissiplinêre maatreëls.

Singh en Tennison (2012:1) voer aan dat dissipline in spesiale skole 'n komplekse en sensitiewe kwessie is en so bestuur moet word dat daar maatreëls in plek is om leerders aan te spreek wat skuldig is aan wangedrag, maar ook die leerder se veiligheid en welstand in ag neem. Staples en Diliberto (2010) benadruk die belangrikheid van ouers se betrokkenheid in daaglikse klaskameraktiwiteite om sodoende te verseker dat leerders konstante ondersteuning by die skool en tuis ontvang.

1.2.5 Gedragsteurnisse wat geassosieer word met Fetale Alkohol Sindroom

Hobart en Frankel (2002:125) beskou gedrag as die manier waarop 'n individu, of dan leerder, hom of haarself handhaaf teenoor ander mense. Sekere tipes gedrag soos ongehoorsaamheid word dan beskou as 'n probleem, of as uitdagende gedrag. Gedrag word aangeleer deur observasie waar die kind diegene naaste aan hom of haar observeer en hoe ouers reageer teenoor die kind - verbaal of nie-verbaal. Gedragsprobleme kan dus beskou word as die tipe gedrag wat kinders openbaar wat nie voldoen aan die verwagtinge van versorgers, soos ouers en onderwysers nie. Botha en Myburgh (2011:28) redeneer dat sekere leerders met FAS meer gedragsprobleme toon as ander, terwyl ander leerders tot so 'n mate geaffekteer word dat hulle nie onafhanklik kan funksioneer nie.

Powell, Fixson en Dunlap (2003:02) beklemtoon dat uitdagende gedrag enige herhaalde patroon van gedrag is, wat inbraak maak op geleenthede vir leer- en sosiale interaksies. Volgens Forness en Knitzer (1992:13) word die terme emosionele- of gedragsprobleme gekenmerk deur reaksies wat verskil van die aanvaarbare norm en gevolglik verreikende gevolge inhou vir opvoedkundige prestasie, sosiale- en persoonlike vaardighede.

Emerson en Einfeld (2011:04) verkies om die term uitdagende gedrag te gebruik, aangesien ander terme moontlike implikasies en aannames ondersteun. Hulle beskou uitdagende gedrag as kultureel abnormale gedrag van so 'n aard of intensiteit, dat dit die fisiese veiligheid van die individu, of die van ander bedreig.

Clarke en Griffiths (2008:180) benadruk die belangrike komponente van Emerson se definisie oor uitdagende gedrag. Hulle ondersteun Emerson se aanname dat gedrag gekontekstualiseer word van binne die kultuur waar dit plaasvind. Dit beteken dat mense se idees van aanvaarbare gedrag oor 'n periode van tyd sal verander en ook sal verskil tussen omgewings waar dit ondervind word (Clarke & Griffiths 2008).

Gates en Atherton (2007:362) beskou uitdagende gedrag, as gedrag wat 'n kind se persoonlike ontwikkeling en familie lewe nadelig beïnvloed en wat verskeie uitdagings bied aan families en dienste betrokke by die opvoeding van die betrokke kind. Die laasgenoemde definisie beklemtoon die uitdagings wat gedragsprobleme vir opvoedkundige instansies kan inhou en die verreikende gevolge vir die leerders en sy of haar familie.

Veeraraghaven (2006:1) voer aan dat gedragsprobleme 'n verskynsel is wat leerders se vermoëns om sosiaal, emosioneel en akademies te funksioneer, ernstig benadeel en ook die kinders se families, skool en gemeenskappe affekteer. Die laasgenoemde definisie maak dit duidelik dat gedragsprobleme verreikende gevolge inhou en drastiese aandag en intervensie verlang.

Weeks (2003:230) maak die aanname dat gedragsprobleme 'n sambreelterm is wat verwys na leerders wie se gedrag weens sekere faktore nie aanvaarbaar is nie. Gedragsprobleme manifesteer in 'n verskeidenheid maniere soos byvoorbeeld:

- te veel of te min van 'n sekere aktiwiteit, soos hiperaktiwiteit of passiwiteit.
- gedrag wat onvanpas is in 'n sekere situasie.
- gedrag wat nie ooreenstemmend is met 'n kind se ouderdom nie.

Volgens Zionts en Simpson (2002:8) is die term gedragsprobleme 'n tipe etiket wat aan leerders geheg word wat aansienlike sosiale, emosionele en gedragsafwykings openbaar. Hierdie tipe etikettering kan leerders met gedragsprobleme sosiaal isoleer van hulle klasmaats en negatiewe stigmas en stereotipes tot gevolg hê.

Volgens Babu, Raju en Rau (2007:3) kan die definisie van gedragprobleme gebaseer word op die kriteria van abnormale gedrag wat 'n afwyking is van sosiale norme van 'n spesifieke kultuur of samelewing. Abnormale gedrag kan probleme vir die kind en diegene in die kind se lewenswêreld veroorsaak en vind dikwels oor 'n lang periode plaas (Babu et al 2007). In die lig van die genoemde aspekte is dit veral belangrik om te besef dat gedragsprobleme nie 'n fenomeen is wat vinnig opgelos kan word nie.

Marais en Meier (2010:53) argumenteer dat 'n tekort aan ouersorg en ouerbetrokkenheid beduidende oorsake is van ontwrigtende gedrag. Ouers wat werkloos is, en nie daartoe in staat is om voldoende behuising en sorg aan hulle kinders te bied nie, is ook selde daartoe in staat om hulle kinders akademies te ondersteun. Sodanige ouers ondervind dikwels self leerprobleme en maak staat op opvoeders om nie net akademiese onderrig te bied nie, maar ook dissipline toe te pas. Die tekort aan samewerking van ouers en onvermoë om hulle ouerlike pligte na te kom, het verrykende gevolge vir opvoeders.

Volgens Singh en Tennison (2012:1) is opvoeders baie versigtig as dit kom by die toepassing van dissiplinêre maatreëls op leerders wat struikelblokke tot leer ervaar. Hulle gaan voort deur te argumenteer dat daar 'n wanpersepsie heers dat daar van spesiale skool opvoeders verwag word om wangedrag van spesiale leerders te tolereer weens die tekort aan spesifieke wetgewing en maatreëls. Singh & Tennison (2012:2). Dit plaas geweldige druk op beheerliggame en opvoeders om gepaste dissiplinêre maatreëls in plek te stel.

Rossouw (2003:432) het tydens onderhoude met onderwysers gevind dat hulle strewe om 'n kultuur van selfdissipline by leerders te skep om sodoende die druk op die funksionering van dissiplinêre maatreëls te verlig. Aangesien leerders voorberei word om die wêreld van werk te betree, moet hulle in staat wees om selfdissipline toe te pas.

Daar word ook melding gemaak van die belangrikheid van konstante kommunikasie tussen ouers en onderwysers. Ouers se afwesigheid of onbetrokkenheid by hulle kinders se opvoeding kan verrykende negatiewe gevolge hê.

Volgens 'n praktiese handleiding gepubliseer deur die Onderwysdepartement in die Wes-Kaap getiteld, "Learner Discipline and School Management", word ouers aangemoedig om die gedragskode van 'n gegewe skool te versterk deur primêre verantwoordelikheid vir hulle kinders se dissipline te aanvaar (WKOD:2007). Die genoemde handleiding benadruk ook 'n gesonde opvoeder- onderwyser- verhouding waar gereelde kommunikasie plaasvind. Spesiale skole in die Wes-Kaap is afhanklik van die samewerking tussen ouers en onderwysers om dissiplinêre kwessies doeltreffend aan te spreek. Onderwysers se ervaringe van ouers se betrokkenheid, of tekort aan betrokkenheid, kan lig werp op kwessies rakende dissipline wat dringende aandag van owerhede verlang.

Volgens die voorafgaande bespreking is daar 'n beduidende toename in die voorkoms van FAS en dit blyk of ouers van FAS leerders nie hulle plig as primêre versorgers nakom nie. Die volgende gedeelte fokus op die formulering van 'n probleemstelling vir die studie asook die konteks waarin die probleemstelling geformuleer is.

1.3 PROBLEEMSTELLING VAN DIE STUDIE

Spesiale skole in die Wes-Kaap word gekonfronteer met 'n reeks sosiale uitdagings. Parry (2016:8) argumenteer dat die hoë FAS syfers in die Wes-Kaap veroorsaak word deur die hoë vlakke van alkohol-verwante riskante gedrag. Weens FAS leerders se intellektuele struikelblokke, is hulle tot 'n groot mate meer blootgestel aan negatiewe samelewingsfaktore soos groepsdruk, bendebedrywighede en jeugmisdaad. Volgens Baxter et al (2004:226) loop sekere gemeenskappe 'n groter risiko ten opsigte van FAS en maak die aanname dat daar 'n negatiewe verband tussen FAS en sosio-ekonomiese status, bestaan.

Onderwysers in spesiale skole is informasieryke bronne aangaande ouers se gebrekkige betrokkenheid en die invloedryke gevolge wat hierdie onbetrokkenheid tot gevolg kan hê. Die studie behels onder andere die dokumentering van onderwysers se eerstehandse ervaringe van leerders met FAS. Nuwe kennis aangaande onderwysers se ervaringe sal bydra tot insig rakende ouers se waardesisteme en watter impak dit het op die suksesvolle, of dan onsuksesvolle, opvoeding van leerders met FAS.

Na aanleiding van die gedeeltes hierbo beskryf, kan die probleemstelling van die studie soos volg geformuleer word: **Die gevolge van gebrekkige ouerbetrokkenheid by leerders met Fetale Alkohol Sindroom, soos ervaar deur onderwysers in die Wes-Kaap.**

Die hoofprobleem kan nou as volg in die volgende sekondêre navorsingsvrae verdeel word:

- Wat behels die gevolge van gebrekkige ouerbetrokkenheid by leerders met FAS?
- Wat verhoed ouers van FAS leerders om betrokke te raak by hulle kinders se opvoeding.
- Vir watter faktore in die samelewing is leerders met FAS kwesbaar?
- Wat is onderwysers se ervaring van die moontlike lewensuitkomst vir leerders met FAS?

Uit die voorafgaande blyk dit dat die onbetrokkenheid van ouers van FAS leerders verdere ondersoek regverdig. Voorts blyk die huidige navorsing in dié verband onvoldoende te wees.

‘n Bespreking van die doelstellings en doelwitte vir die studie sal die belangrikheid van hierdie navorsing benadruk.

1.4 DOELSTELLINGS EN DOELWITTE VAN DIE STUDIE

Die hoof doelstelling van hierdie studie is om onderwysers se ervaringe van gebrekkige ouerbetrokkenheid van leerders met FAS, in die Wes-Kaap, te bepaal. Om die doelstelling te bereik, beoog die navorser om:

- Konsepte soos “Fetale Alkohol Sindroom” en “gebrekkige ouerbetrokkenheid” in sodanige skole te beskryf (die doelwit sal in Hoofstuk 2 met die literatuurstudie aangespreek word).
- Onderwysers se persepsies en ervaringe van ouers se gebrekkige betrokkenheid en die moontlike sosiale gevolge wat dit vir die leerder met FAS, mag inhou.

- Onderwysers se persepsies en ervarings van ouers se waardesisteme en die gevolge wat dit vir die FAS leerder inhou, te bepaal.
- Onderwysers se opinies oor die invloed van kultuur op ouers se houding teenoor hulle kinders met FAS se skoolastiese opvoeding.
- Onderwysers se persepsies en ervarings van die sosiale probleme wat leerders met FAS en ouers ervaar en die implikasies wat dit vir leerders mag inhou, te bepaal.
- Onderwysers se persepsies en sienings oor die invloed van leerprobleme en leerders met FAS se vermoë om dissiplinêre maatreëls te verstaan en deur te voer.

Met die voorafgaande doelstellings en doelwitte poog die navorser om lig te werp op die werklike aspek ter sprake, naamlik die kennis wat onderwysers kan bied om lig te werp op die onderwerp van ouerbetrokkenheid by leerders met FAS. 'n Bespreking van die navorsingsontwerp sal verduidelik hoe die navorser te werk sal gaan om die navorsingsprobleem aan te spreek.

1.5 NAVORSINGSONTWERP

1.5.1 Navorsingsmetode

Die navorsing sal ooreenkomstig 'n kwalitatiewe navorsingsbenadering uitgevoer word. 'n Kwalitatiewe benadering tot die voorgestelde navorsingstudie behoort die gepaste resultate tot gevolg te hê, aangesien die kwalitatiewe benadering poog om sosiale situasies uit deelnemers se ervaringswêreld te bestudeer (McMillan en Schumacher 2010:320). Hierdie benadering is juis van pas aangesien onderwysers se ervarings vanuit 'n sosiale omgewing, naamlik die skool, bestudeer wil word.

Die navorsingsfilosofie sal fenomenologies wees, wat sterk sal fokus op die toeskrywing van onderwysers se betekenis van geleefde ervarings aangaande ouerbetrokkenheid en die invloed daarvan op die toepassing van dissiplinêre maatreëls. 'n Fenomenologiese studie sal onderwysers se ervarings van ouerbetrokkenheid en dissipline beskryf en interpreteer. Die klem sal lê op die bewustheid van menslike ervaring - in die geval van die studie - die persepsies en ervaring van onderwysers. 'n Fenomenologiese benadering word gewoonlik gebruik waar daar min bestaande kennis oor 'n onderwerp is (Mohajan 2018:08). Aangesien daar weinig informasie is aangaande onderwysers se ervaring van gebrekkige

ouerbetrokkenheid en FAS leerders, sal 'n fenomenologiese benadering in hierdie geval gepas wees.

1.5.2 Deelnemers en Steekproef

Daar is gebruik gemaak van doelgerigte steekproefneming. Strydom en Delport (2005:239) beskryf doelgerigte steekproefneming as '*a particular case is chosen because it illustrates some feature or process that is of interest for a particular study*'. Die deelnemers aan die studie bestaan uit onderwysers wat leerders met Fetale Alkohol Sindroom onderrig by Spesiale skole in die Wes-Kaap.

Drie spesiale skole in die omgewing van Bellville en Kaapstad is genader. Die geselekteerde skole is binne 'n gebied wat aan die navorser bekend is. Die ouergemeenskap binne die gebied is ook goed bekend aan die navorser. Die skole is gekies op grond van die beskikbaarheid van geskikte informante vir die studie, met ander woorde skole wat informante kan bied wat oor in-diepte kennis beskik aangaande gebrekkige ouerbetrokkenheid, leerders met FAS en skole vir spesiale onderwysbehoeftes. Daar sal in totaal 6 onderhoude gevoer word, dus twee onderwysers per verkose skool.

1.5.3 Dataversamelingstegnieke

Padilla-Diaz (2015:104) maak die aanname dat onderhoude in 'n fenomenologiese studie ongestruktureerd of oop-einde van aard moet wees. Sodanige onderhoude bied aan die navorser die geleentheid om die fenomeen in-diepte aan te spreek en bied informante die geleentheid om hulle ervarings, so akkuraat as moontlik, in besonderhede te bespreek (Padilla- Diaz 2015:104).

In-diepte, ongestruktureerde onderhoude is onderneem met alle respondente. Oop-einde vrae is gevra en deelnemers is aangemoedig om uit te brei rakende ervarings met ouers waar leerders met FAS ter sprake was. Alle onderhoude is verbatim opgeneem vir die ontleding en interpretasie van die rou data. Elke onderhoud het min of meer 45 minute geduur. Die deelnemers is aangemoedig om uit te brei en te reflekteer aangaande hulle ervarings van gebrekkige ouerbetrokkenheid en die gevolge wat dit vir FAS leerders inhou.

1.5.4 Data-analise prosedure

Nadat die data deur middel van onderhoudvoering en observasie ingesamel is, is dit geanaliseer aan die hand van die stappe vir inhoudsontleding. Volgens McMillan en Schumacher (2010:370) bied die proses van transkripsie die geleentheid om informasie verkry tydens onderhoude te verwerk na 'n formaat wat analise fasiliteer. Na elke onderhoudssessie is 'n opsomming van die onderhoud en notas gemaak. Die navorser se observasies en insigte tydens die onderhoude is ook opgesom. Alle handgeskrewe dokumente is daarna getik en vorm deel van 'n databasis.

Data kodering verseker dat segmente uit 'n databasis verkry word om sodoende idees en konsepte uit die data te verkry. Daarna is kategorieë vanuit die gegroepeerde segmente verkry en patrone tussen die kategorieë bepaal. Die verskeie kategorieë van informasie is met bestaande bevindinge vergelyk en gevolgtrekkings is gemaak.

Die navorsingsontwerp en -metode staan sentraal tot die beantwoording van die navorsingsvraag. Die navorser wil informasie inwin wat antwoorde bied tot die navorsingsvraag naamlik, die gevolge van gebrekkige ouerbetrokkenheid by leerders met FAS. Sentraal tot die studie is die kwessie van betroubaarheid en die handhawing daarvan.

1.6 BETROUBAARHEID IN DIE STUDIE

Volgens McMillan en Schumacher (2010:330) is die volgende strategieë noodsaaklik om die geldigheid van 'n kwalitatiewe studie te verseker: Verlengde en aangehoue veldwerk verseker dat daar 'n skakel tussen die bevindinge en onderwysers se realiteit is. Onderwysers se taalgebruik sal verbatim neergeskryf word. Taalgebruik sal nie aangepas word nie en alle aanhalings sal verbatim neergeskryf word. Nie-afleibare beskrywings: presiese, amper letterlike en gedetailleerde beskrywings van alle deelnemers en situasies in die studie. Daar sal gebruik gemaak word van bandopnames tydens onderhoude. Daar sal aktief gesoek word na negatiewe en teenoorgestelde bevindinge.

Daar sal gebruik gemaak word van deelnemer oorsig waar opvoeders 'n oorsig sal bied van die informasie wat weergegee is. Die informasie van alle deelnemers sal

geanaliseer word en 'n integrasie van bevindinge sal opgestel word. "Member checking" sal geskied waar die navorser deelnemers se betekenis aan ondervindinge sal bevestig deur middel van informele gesprekke.

Dit is beduidend dat die navorser 'n verantwoordelikheid het om ten alle tye betroubare informasie weer te gee en 'n verskeidenheid van strategieë te gebruik om betroubaarheid te verseker. Netso berus die onus op die navorser om op die etiese aspekte van die studie te fokus en te verseker dat deelnemers se welstand 'n prioriteit is.

1.7 ETIESE OORWEGINGS

Halai (2006:5) beskou deeglike navorsing as 'n morele en etiese proses en dit moet ten alle tye die belange van die respondente in ag neem. Daar moet ook seker gemaak word dat hulle geen skade ly weens die navorsing nie. Die beskerming van deelnemers se regte en welstand is van kardinale belang. Daar is begin deur toestemming van die Wes-Kaapse Onderwysdepartement te verkry om die studie te loods, so ook van die betrokke hoofde van die spesiale skole. As navorser sal ek verseker dat alle respondente wat deelneem aan die studie 'n etiese toestemmingsbrief onderteken wat die doel van die studie verduidelik.

Die doelwitte van die studie is aan deelnemers verduidelik asook die beoogde plan om data in te samel. Deelnemers aan die studie is ingelig aangaande hulle regte as deelnemers aan die studie en dat hulle enige tyd uit die studie kan onttrek as hulle sou wou. Die deelnemers is ook ingelig oor die bydraes wat hulle kan lewer tot opvoedkundige navorsing en die verbetering van onderrigpraktyk en werksomstandighede vir opvoeders.

Etiek vorm die hoeksteen van enige goeie navorsing. So ook is dit belangrik om 'n begripsverklaring te bied vir begrippe wat sentraal staan tot die studie. Vervolgens sal daar gefokus word op die sleutelbegrippe wat relevant is vir hierdie studie.

1.8 BEGRIPSVERKLARING

1.8.1 Fetale Alkohol Sindroom

Fetale Alkohol Sindroom-steurnisse is 'n nie-diagnostiese sambreelterm vir die skade wat veroorsaak word deur pre-natale blootstelling aan alkohol (Chudley et al 2005:51). Chudley et al (2005) voer aan dat FASD (soos dit bekend staan) drie

kategorieë insluit, naamlik: Fetale Alkohol Sindroom, Gedeeltelike Fetale Alkohol Sindroom en Alkohol Verwante Neuro-ontwikkeling Steurnis. Fetale Alkohol Sindroom word beskou as die mees ekstreme en visueel identifiseerbare kategorie van FASD (Popova et al 2015:165).

1.8.2 Ouerbetrokkenheid

Volgens die *Handbook for Childcare Providers* (Crosbie 2006:5), kan ouerbetrokkenheid gedefinieer word as die aktiewe deelname van ouers in 'n betekenisvolle, volgehoue en georganiseerde manier waar die implementering en beplanning van hulle kinders se opvoeding en ontwikkeling ter sprake is.

1.8.3 Omskrywing en definiëring van spesiale skole binne 'n inklusiewe konteks

Inklusiwiteit is 'n globale fenomeen wat poog om die diverse behoeftes van leerders aan te spreek. Binne die Suid-Afrikaanse konteks beskryf die Departement van Onderwys (DoE), inklusiewe onderrig as 'n dinamiese proses wat poog om leerders se diverse behoeftes aan te spreek en individuele verskille nie as probleme te sien nie, maar as geleenthede (DoE, 2005b:12). Inklusiewe onderrig word volgens Opvoedkundige Witskrif 6 (DoE:2001) voorsien om aan die behoeftes van diverse onderwys te voldoen, deur leergeleenthede aan alle leerders te voorsien wat struikelblokke tot leer ervaar.

Volgens Witskrif 6 (DoE:2001) funksioneer spesiale skole as hulpbronsentrums wat gespesialiseerde onderrig bied aan leerders wat intensiewe ondersteuning verg. Spesiale skole speel ook 'n belangrike rol in die voorsiening van professionele ondersteuning aan hoofstroom skole, ten opsigte van die aanpassing van die kurrikulum en assessering en onderrig (DoE 2001:13).

Die bogenoemde verklarings dra by tot 'n beter begrip vir die kwessies wat in die studie ondersoek gaan word. Die volgende afdeling bespreek 'n voorlopige hoofstukverdeling vir die studie.

1.9 HOOFSTUKVERDELING

Hoofstuk Een dien as 'n oriënterende inleiding tot die studie. Bloomberg (2008:6) beskryf die eerste hoofstuk van 'n verhandeling as 'n omvattende oorsig van al die

elemente in elke hoofstuk van die studie. Die definiëring van belangrike terme staan sentraal tot Hoofstuk Een van die studie. Die leser word ook deeglik ingelig ten opsigte van die agtergrond van die studie en die navorser se motivering om juis die verkose onderwerp in-diepte te ondersoek.

In Hoofstuk Een word daar klem geplaas op die probleemstelling van die studie naamlik: **Die gevolge van gebrekkige ouerbetrokkenheid by leerders met Fetale Alkohol Sindroom, soos ervaar deur onderwysers in die Wes-Kaap.** Die doelstellings en doelwitte vir die studie word ook uitgelig in Hoofstuk Een om sodoende lig te werp op die navorser se plan van aksie. Die eerste hoofstuk bied 'n oorsig oor die studie, agtergrond en motivering vir die studie asook die omskrywing van sleutelbegrippe wat betrekking het op die navorsing. Hoofstuk Twee staan bekend as die literatuuroorsig en fokus op die definiëring van die probleem, die daarstelling van 'n konseptuele en teoretiese raamwerk vir die studie en 'n betekenisvolle bydrae tot bestaande kennis en praktyk (McMillian & Schumacher 2010:75). Sleutelbegrippe van die studie word in hierdie hoofstuk omskryf asook aspekte van die navorsingsvraag word ondersoek deur bestaande bronne oor die probleemstelling uit te lig.

Terminologie wat in Hoofstuk Een aangeraak word, sal breedvoerig in Hoofstuk Twee bespreek word deur te verwys na bronne wat alreeds 'n studie van die onderwerp gemaak het. Minch (2018:02) benadruk die belangrikheid van 'n literatuurstudie deur aan te voer dat dit agtergrond bied vir die navorser se doelstellings en die daarstelling van die navorsingsagenda.

Die derde hoofstuk behels die navorsingsmetodologie wat volgens Leedy and Omrod (2005:12) beskryf word as: "...the general approach the researcher takes in carrying out the research project; to some extent, this approach dictates the particular tools the researcher selects". Hoofstuk Drie vorm 'n integrale deel van die studie aangesien dit die verkose navorsingsontwerp, in die geval van die spesifieke studie 'n kwalitatiewe studie, motiveer.

'n In-diepte verduideliking van die data insamelingsproses vorm ook 'n integrale deel van Hoofstuk Drie. Data moet ingesamel word om die probleemstelling in die studie aan te spreek. Die hoofstuk bied 'n volledige uiteensetting van die prosedure wat gevolg is tydens die data insameling en -analise proses. Die kwalitatiewe data

insamelingstegniek wat gebruik is, naamlik in-diepte onderhoude, observasie en veldnotas sal ook volledig bespreek word.

Hoofstuk Vier bied 'n volledige uiteensetting van die bevindinge, gebaseer op die data wat ingesamel is tydens die onderhoude. Stake (2000:435) beskryf hierdie hoofstuk van 'n verhandeling as 'n aanbieding van die bevindinge en data analise asook die sistematiese toepassing van die navorsingmetodes. Alle standpunte wat gemaak word in Hoofstuk Vier moet direk verband hou met die resultate van die data analise.

Die data wat ingesamel is tydens die onderhoude sal deeglik geanaliseer word in Hoofstuk Vier asook die praktiese stappe wat gevolg moet word tydens die proses. Die fokus van hierdie hoofstuk is ook om die aanvanklike probleemstelling en doelwitte van die studie te hersien en dit te gebruik om die onderskeie temas en kategorieë te ondersoek.

Die laaste, of dan vyfde hoofstuk behels 'n verduideliking van die gevolgtrekkings, aanbevelings en beperkings van die studie. Bloomberg en Volpe (2008:10) beskou hierdie hoofstuk as die navorser se geleentheid om te reflekteer oor die bevindinge van die studie asook die praktiese en teoretiese implikasie daarvan.

Die laaste hoofstuk bied ook idees rondom verdere navorsing aangaande die invloed van gebrekkige ouerbetrokkenheid en die gevolge daarvan vir FAS leerders.

1.10 OPSOMMING

Gebrekkige ouerbetrokkenheid kan verskeie negatiewe gevolge vir 'n kind inhou. In die geval waar 'n onbetrokke ouer 'n kind het met Fetale Alkohol Sindroom het, kan die gevolge ernstige langtermyn uitdagings inhou.

Onderwysers wat kinders met FAS onderrig, is in 'n unieke posisie om lig te werp op die spesifieke gevolge wat gebrekkige ouerbetrokkenheid vir 'n FAS kind tot gevolg kan hê. Die navorser beoog om deur middel van in-diepte onderhoude onderwysers se ervaring en kennis aangaande gebrekkige ouerbetrokkenheid te dokumenteer.

'n Breedvoerige literatuurstudie bied insae op terminologie waarna deurgaans verwys word tydens die studie. Aangesien kinders met FAS 'n integrale deel van die studie is, word die diagnosering van die sindroom, abnormaliteite ten opsigte van

gesigskenmerke, lae intelligensievlakke en die voorkoms van die sindroom in spesiale skole in-diepte bespreek.

HOOFSTUK 2: LITERATUURSTUDIE

2.1 INLEIDING

Hierdie hoofstuk sal hoofsaaklik fokus op die omskrywing en die voorkoms van FAS in spesiale skole in die Wes-Kaap, die invloed wat FAS op die gedrag van leerders het, ouers se onbetrokkenheid ten opsigte van hulle kinders met FAS en die waardevolle kennis wat spesiale skool onderwysers bied ten opsigte van hierdie kernbegrippe. Vanweë hulle blootstelling aan leerders met FAS en hul insae in die kinders se ouers se omstandighede, beskik spesiale skool onderwysers oor die nodige ervaring en kennis om lig te werp op die oorsake van gebrekkige ouerbetrokkenheid en die invloed daarvan op die leerder met FAS. Die diagnosering van FAS leerders en die algemene gevolge van ouers se onbetrokkenheid sal ook bespreek word, in 'n poging om die navorsingstema beter te verstaan.

Leerders met FAS word daagliks gekonfronteer met verskeie fisiese- en kognitiewe uitdagings. 'n Beter begrip vir hierdie leerders se daaglikse uitdagings staan sentraal tot die studie. Die volgende onderafdeling sal fokus op die diagnosering van FAS asook ander uitdagings wat die funksionering van die FAS leerder binne die skoolkonteks beïnvloed.

2.2 DIE DIAGNOSERING VAN FETALE ALKOHOL SINDROOM

Die diagnosering van Fetale Alkohol Sindroom (FAS) berus op 'n kombinasie van simptome naamlik: abnormaliteite in gesigskenmerke, lae intelligensievlakke en skade aan die sentrale senuweestelsel (Janse Van Vuuren & Learmonth 2013:60; Lussier et al 2017:291; Williams et al 2015:1396). Cloete (2013:21) verwys na FAS as die mees uitkenbare toestand op die spektrum van alkohol steurnisse en dat die sindroom hoofsaaklik beskryf word as 'n geboorte-defek, wat skade aan die brein veroorsaak (Floyd, 2005:1059; Hoyme et al., 2005:40).

Die FAS diagnose strek oor 'n komplekse reeks van fisiese-, gedrags- en kognitiewe afwykings. Gedeeltelike FAS (pFAS) deel in die kompleksiteit en afwykings van FAS, maar nie alle kriteria vir 'n FAS diagnose is heeltemal teenwoordig nie (Helgesson et al 2018: 01).

Vroue in Suid-Afrika, wat alkohol misbruik gedurende swangerskap, beoefen in baie gevalle die gevaarlikste patroon van drankmisbruik, naamlik fuifdrinkery (binge

drinking). Fuifdrinkery kan beskou word as die inname van meer as vier alkoholiese verversings per geleentheid (Jones et al 2016:487). Popova et al (2018:296-297) gaan voort deur hierdie tipe drankmisbruik as die vernaamste oorsaak van FAS te bestempel. Alkohol is 'n teratogeen wat maklik deur die plasenta kan deurdring, met die gevolg dat daar onomkeerbare skade aan die brein en ontwikkelende organe van die fetus, veroorsaak word (Popova et al 2016: 32-33).

Die volgende uitstaande kenmerke van FAS sal bespreek word, om sodoende die leerder met FAS in die skoolkonteks beter te verstaan - abnormaliteite in gesigskenmerke, lae intelligensievlakke/leeragterstande en skade aan die sentrale senuweestelsel.

2.2.1 Abnormaliteite ten opsigte van gesigskenmerke

Gardner (2016:53) voer aan dat die voorkoms van spesifieke gesigskenmerke 'n FAS diagnose bevestig, en dit onderskei van ander stoornisse op die spektrum. Volgens Glass en Mattson (2017:2) word 'n FAS diagnose onder andere gekenmerk deur twee of meer gesigskenmerke soos nou of klein ogies; verkorte boonste ooglidvoue; 'n onduidelike *philtrum*, wat verwys na die gladde parallelle groef tussen die neus en die bolip; 'n dun bolip *vermillion*; afgeplatte wangbene en 'n kort neus (Cloete 2013:25). Wang en Amato (2017:1) brei verder uit deur aan te voer dat FAS, die mees klinies herkenbare vorm van Fetale Alkohol Spektrum Steurnisse is en dat gesigs-abnormaliteite deel vorm van die diagnosering.

Chudley et al (2005:3) maak melding van nog fisiese abnormaliteite wat voorkom in FAS kinders, naamlik: hart- en skelet defekte, visuele- en gehoorprobleme. Gardner (2016:49) voer aan dat alkohol die groei en rangskikking van selle kan verander en dat hierdie veranderinge dikwels lei tot abnormaliteite in die gesig, hart, brein en ledemate.

2.2.2 Lae intelligensievlakke/Leeragterstande

Volgens Skagerström et al (2015:6) is die mees diepgaande oorsaak van pre-natale blootstelling aan alkohol die skade aan die ontwikkelende brein. Ericson et al (2017:565) voer aan dat die brein die kwesbaarste is vir pre-natale alkohol blootstelling en dat dit die mees beduidende effek op brein ontwikkeling is. Pei et al (2013:325) maak melding van die effek van FAS op leerders se skoolervaring, as

gevolg van die spesifieke akademiese- en kognitiewe uitdagings wat die leerders ervaar.

Werlinger (2016:3) meld dat leerders met FAS 'n verskeidenheid van geheue- en leerprobleme kan ervaar. Sy gaan voort deur hierdie probleme toe te skryf aan FAS leerders se uitdagings ten opsigte van die prosessering van inligting (Werlinger 2016:03). Pre-natale blootstelling aan alkohol, veroorsaak volgens Brown et al (2011) en Wyper en Pei (2015), in die meeste gevalle skade aan die frontale lob van die brein, verantwoordelik vir verbale redenering, besluitneming, beplanning en werkende geheue (Brown et al 2016:2).

2.2.3 Skade aan die sentrale senuweestelsel

Lussier et al (2017:292) voer aan dat die mate waartoe alkohol die ontwikkeling van 'n leerder affekteer, afhang van die vlakke van alkohol blootstelling en die tydperk wat die fetus aan alkohol blootgestel is. Skade aan die sentrale senuweestelsel word egter regdeur die spektrum stoornisse opgemerk en veroorsaak kognitiewe uitdagings en probleme met sosiale aanpasbaarheid, selfs tot wanneer die leerder volwassenheid bereik (Lynch et al 2015:53).

Die neuro-kognitiewe profiel geassosieer met FAS, veroorsaak verskeie afwykings, insluitende probleme met impuls beheer, geheue vaardighede, probleem oplossingsvaardighede en abstrakte denkpatrone (Williams & Smith 2015: 1398). Milar et al (2017:5) verduidelik dat leerders met FAS 'n unieke en komplekse stel neurokognitiewe- en gedragseienskappe het in vergelyking met ander neuro-ontwikkelingsafwykings. Hulle voer verder aan dat leerders met FAS almal individuele leerbehoefte het aangesien verskillende dele van die brein geaffekteer word (Milar et al 2017:6).

Leerders met FAS blyk verskeie fisiese en kognitiewe uitdagings te hê, wat 'n geweldige impak op hulle skoolprestasie mag hê. Hierdie leerders word dikwels verwys na spesiale skole, waar hulle gespesialiseerde ondersteuning ontvang. Die volgende afdeling fokus spesifiek op die voorkoms van FAS in spesiale skole in die Wes-Kaap.

2.3 DIE VOORKOMS VAN FETALE ALKOHOL SINDROOM IN SPESIALE SKOLE IN DIE WES-KAAP

Volgens Adnams (2010:437) funksioneer die meerderheid van kinders in Suid-Afrika met FAS, in die matige leergestremdhedsspektrum en demonstreer hulle geassosieerde sosiale- en gedragssuitdagings. Marais et al (2012:216) voer aan dat Fetale Alkohol Sindroom (FAS), vir die eerste keer in 1978 in Suid Afrika opgemerk is deur Beyers en Moosa, asook deur Palmer (1978) gedurende 'n opname van geboortes in Kaapse hospitale.

In 'n artikel getiteld, *South Africa fails to tackle its high foetal alcohol syndrome rate*, maak London (2015) melding van die voorkoms van leerders met FAS in Wes-Kaapse skole. Daar word beraam dat tussen 5% en 10% van leerders wat die skoolsisteem betree, FAS het. London (2015) voer verder aan dat miljoene kinders dus deur hierdie sindroom affekteer word en dat Suid-Afrikaanse beleidmakers hierdie toenemende voorkoms in 'n baie ernstige lig behoort te beskou.

Tydens drie studies met Graad 1 leerders in die Wes-Kaap is daar gevind dat 40.6 tot 46.4 per duisend geboortes met FAS gediagnoseer is (May et al: 2000). Visage (2006: 32) voer aan dat '*Die sensoriese- en leerhindernisse wat die kind met FAS kort na geboorte ondervind, word nie onmiddellik deur ouers bemerk nie en hierdie leer- en ontwikkelingshindernisse word eers duidelik by skooltoetreding.*' Dit is die rol van opvoedkundige sielkundiges en onderwysers om hierdie hindernisse te identifiseer en leerders in spesiale skole te akkommodeer, indien moontlik.

Tydens 'n onderhoud gevoer met Leana Olivier, hoof van die Stigting vir Alkohol Verwante Navosing, voer sy aan dat 75% van alle swangerskappe in Suid-Afrika onbepland is (News24.com: 2016). Sy redeneer dat aangesien die moeders nie die swangerskap verwag nie, hulle drink tot en met die tweede en derde trimester (News24.com:2016). Olivier meld dat die misbruik van alkohol in die Wes-Kaap sosiaal aanvaarbaar is, en dat daar tydens studies gevind is dat geen deelnemers 'n aanvaarbare inname van alkohol kon weergee nie (News24.com:2016).

Aangesien die meeste leerders met FAS agterstande toon ten opsigte van ontwikkelingsmylpale, benodig die meeste van hierdie leerders dienste wat deur spesiale skole gebied word (Popova et al 2016:166). As hierdie dienste nie verskaf

word nie, mag die leerders, volgens Popova et al (2016), leerprobleme ervaar ten opsigte van geletterdheid en algemene skoolastiese take. Leerders met FAS het verskeie mediese behoeftes, moet intervensie ontvang vir agterstande in ontwikkeling en moet ondersteuning ontvang vir gedragsafwykings (Kelly 2014:3). Credé et al (2011:175) voer aan dat die finansiële las van FAS die Wes-Kaap byna R65 miljoen 'n jaar beloop. 'n Las wat net sal toeneem, weens ouers se onvermoë om die nodige stappe vir hulle kinders met FAS te doen.

In 'n onlangse Kanadese studie, is gerapporteer dat leerders met FAS drie maal meer geneig is om 'n graad te herhaal en nege maal meer 'n beter kans staan om spesiale opvoedkundige finansiering te ontvang, as die algemene populasie (Brownell et al., 2013). Daar is egter weinig data wat hierdie tipe informasie vir Wes-Kaapse skole bied.

Dit wil blyk dat die meeste leerders met FAS skoolastiese uitdagings openbaar en die aandag van gespesialiseerde dienste benodig. Hierdie leerders verg ook dikwels intervensie ten opsigte van hulle gedrag, wat op sy beurt uitdagings vir ouers en onderwysers bied.

2.4 DIE INVLOED VAN FAS OP DIE GEDRAG VAN SPESIALE SKOOL

LEERDERS

Die karaktereienskappe wat geassosieer word met FAS varieer tussen matig tot meer ernstig. Dit het onderskeidelik 'n impak op taal/kommunikasie, sosiaal/gedrag asook die akademiese/kognitiewe vermoë van die leerder (Miller 2006:13). Die meeste FAS leerders in opvoedkundige sisteme, word dikwels geassosieer met gedragsprobleme en word derhalwe geïdentifiseer as leerders wat moeilik is om te bestuur (Popova et al 2016: 166).

Ryan (2006:5) verduidelik dat leerders met FAS dit moeilik vind om vriendskappe te vorm, gesonde verhoudings te bewerkstellig en te behou, dit moeilik vind om selfbeheer toe te pas en selde 'n positiewe selfbeeld het. Onderwysers en ouers het tydens onderhoud met Ryan (2006) genoem dat die daarstelling van sosiale vaardighede van kritieke belang is, aangesien leerders met FAS dikwels sukkel om die regte vriende te kies en maklik beïnvloedbaar is.

Leerders met FAS bied unieke uitdagings aan onderwysers weens hulle onvoorspelbare gedrag (Turner 2006:83). Turner (2006) maak ook melding van FAS leerders se vermoë om aandag te vestig op hulle uitdagende gedrag, eerder as hulle primêre agterstande, naamlik kognitiewe uitdagings, ten opsigte van skoolwerk.

Aandag-afleibaarheid, of beter bekend as ADHD (*Attention Deficit Hyperactivity Disorder*), is een van die karaktereienskappe wat geassosieer word met pre-natale blootstelling aan alkohol (Ware et al 2014:1439). Die Aandag Afleibaarheid en Hiperaktiwiteitsversteuning word gekenmerk deur impulsiwiteit, hiperaktiwiteit en afleibaarheid en agterlosigheid wat dikwels aanleiding gee tot gedragsprobleme in die klaskamer (Visagie 2006:39). Leerders wat met FAS gediagnoseer is, ervaar volgens Visagie (2006) gedragsprobleme as hulle oormatige stimulasie ervaar, aangesien hulle dit moeilik vind om te veel stimulasie te filter, en gevolglik oorweldig kan word.

Spesiale skool onderwysers mag moontlik leerders met FAS teëkom wat verskillende tipes gedragsprobleme toon, wat gevolglik 'n impak mag hê op skolastiese prestasie (Markusic en Gromisch 2015). Hulle voer ook verder aan dat FAS mag lei tot hardkoppigheid, passiwiteit en leerders wat maklik geïrriteerd raak.

Soos leerders, geaffekteer deur pre-natale blootstelling aan alkohol, ouer raak, loop hulle die risiko om sekondêre uitdagings of hindernisse tot leer te ervaar - soos sielkundige en gesondheidsprobleme, seksuele afwykende gedrag, alkohol- en dwelmverslaafdheid, werkloosheid en gevolglik betrokkenheid by kriminele aktiwiteite (Streissguth et al 2004: 230).

Jirikowic et al (2008:244) het in hulle studie gevind dat leerders met FAS beduidend meer probleme ervaar met aanpasbaarheid en dikwels gedragsprobleme toon. Hierdie gedragsprobleme sluit steurende gedrag, en sosiaal onaanvaarbare gedrag in. Niccols (2007:139) beskryf ook leerders met FAS as kinders wat 'n ongewone tipe gehegtheid kan vorm en atipiese gedrag toon.

Vir leerders met ontwikkelingsagterstande is vroeë intervensie van kritieke belang om die langtermyn ontwikkelingsprognose vir leerders met FAS te verbeter. Sonder hierdie vroeë diagnosering kan baie adolessente 'n hoër risiko staan vir

dwelmmisbruik en onvanpaste gedrag, wat op sy beurt kan lei tot kriminele gedrag (Rasmussen et al 2008:186).

Malone en Koren (2012:35) lys verskeie gedragsafwykings as gevolg van prenatale blootstelling aan alkohol, insluitende fisiese aggressie, afknouery, diefstal, hiperaktiwiteit, diere mishandeling, geen indikasies van berou en emosionele onstabiliteit. Al die laasgenoemde patrone van gedrag veroorsaak probleme by die huis en skool. Rendall-Mkosi et al (2008:49) maak melding van leerders met FAS wat fisiek normaal voorkom, maar steeds kognitiewe beperkings ervaar, weens die sindroom. Daar word verder redeneer dat die laasgenoemde tipe leerder dikwels baie gefrustreerd is en aggressief voorkom, weens opvoeders en ouers se onrealistiese verwagtinge van hulle (Rendall- Mkosi 2008:49).

Victor, Wozniak en Chang (2008) het die verband tussen die plasing van leerders met FAS in pleegsorg, en kognitiewe- en gedragsfunksionering, ondersoek. Hulle het gevind dat leerders met FAS, wat een of meer keer by verskillende pleegouers geplaas is, gesukkel het met impulsbeheer en die assessering van verbale en wiskundige prestasie - meer as leerders wat nooit van hulle biologiese ouerhuis verwyder is nie. Hierdie studie bewys dat omgewingsfaktore, soos familie en opvoedkundige stabiliteit, 'n groot rol speel (Victor et al 2008: 296).

Salmon (2008:204) maak die gevolgtrekking dat dit juis ouers is wat deels verantwoordelik is vir hulle kinders met FAS, se neigings tot kriminele gedrag. Dit is weens 'n tekort aan intervensie, struktuur en genoegsame opvoeding dat leerders met FAS kwesbaar is om betrokke te raak by kriminele praktyke (Salmon 2008:204).

Weens FAS leerders se swak skolastiese prestasie en ouers se onvermoë om 'n standvastige huislike omgewing te skep, verlaat hierdie leerders skool op 'n jong ouderdom (Rendall-Mkosie et al 2008:54). 'n Swak selfbeeld dra by tot hierdie leerders se geneigdheid om betrokke te raak by riskante aktiwiteite soos dwelmmisbruik (TIK) en onveilige seksuele gedrag (Rendall-Mkosi 2008:55).

Leerders met FAS blyk kwesbaar te wees vir anti-sosiale bedrywighede. Ouers speel 'n kardinale rol in enige kind se lewe, veral ook in die geval van 'n leerder met FAS. Ouers se onvermoë om hulle opvoedkundige taak uit te voer, kan die FAS leerder op verskeie gebiede nadelig beïnvloed.

2.5 UITDAGINGS TEN OPSIGTE VAN OUERBETROKKENHEID EN FAS

Verskeie navorsers bied in-diepte omskrywings van die term ouerbetrokkenheid in die konteks van hoofstroomonderwys. Alhoewel daar baie raakpunte tussen die omskrywings van ouerbetrokkenheid in die hoofstroom en spesiale onderwys konteks bestaan, is daar wel sekere aspekte van ouerbetrokkenheid wat uniek tot spesiale onderwys is. Paley en O'Conner (2011:66) voer aan dat FAS leerders se beduidende emosionele, kognitiewe- en gedragsafwykings geweldig uitdagend vir ouers kan wees.

Ferrel (2012) beweer dat ouerbetrokkenheid voordele vir alle leerders inhou, maar dat leerders met intellektuele struikelblokke selfs 'n groter mate van familie ondersteuning verg. Sy voer verder aan dat die ondersteuning van 'n leerder met intellektuele struikelblokke uit die wisselwerking van verskeie faktore bestaan, maar dat die samewerking tussen ouers en onderwysers definitiewe suksesse tot gevolg kan hê (Ferrel 2012:1).

Jeyens (2003:204) bied 'n definisie vir ouerbetrokkenheid deur dit in vier komponente te verdeel, naamlik ouers se verwagtinge, belangstelling, hulpverlening ten opsigte van skolastiese pligte en familie samesyn. Die ouers van leerders wat intellektuele struikelblokke tot leer ervaar, ondervind egter meer uitdagings ten opsigte van ouerbetrokkenheid. Hudson et al (2003) voer aan dat leerders met intellektuele struikelblokke meer geneig is om uitdagende gedrag te openbaar in vergelyking met leerders wat normaal ontwikkel.

Trainor (2010:46) is van mening dat die effektiwiteit van ouerbetrokkenheid in spesiale skole afhanklik is van sekere faktore soos:

- Ouers se kulturele en sosiale kapitaal, verskil tussen demografiese groepe.
- Opvoeders en onderwysers se oortuiging aangaande gestremdheid.
- Ouers se kapasiteit of gewilligheid om deel te neem.
- Voorgestelde verskille tussen opvoedkundige instansies en ouers.

Frosch en Gropper (1999:72) stel voor dat ouers en die gemeenskap uiters belangrike vennote is in die pogings om dissipline by skole te help handhaaf en moet in voortdurende kommunikasie met mekaar bly oor wat in die klaskamer aan die gebeur is, asook wat hulle kan doen aangaande hulle eie kinders se dissipline.

Campbell (2007:18) argumenteer dat ouers met FAS kinders in die Wes-Kaap, vanuit 'n bio-ekologiese model bestudeer moet word. Sy voer verder aan dat ouers en hulle kinders gebore met FAS, deel is van die interaksie tussen sekere sisteme. Urie Bronfenbrenner's (Woolfolk 2010:66) se bio-ekologiese model van ontwikkeling voer aan dat die sosiale konteks waarbinne die mens ontwikkel, ekosisteme is, aangesien hulle in konstante interaksie is en mekaar sodoende beïnvloed. Die bio-ekologiese model van menslike ontwikkeling van Bronfenbrenner (Woolfolk 2010:66-67) bestaan uit die volgende sisteme:

- Die mikrosisteem word beskou as die individu se onmiddellike verhoudings en aktiwiteite. Vir die kind mag dit familie, vriende en onderwysers wees met wie hulle gereeld in verbinding tree.
- Die mesosisteem kan beskou word as 'n reeks mikrosisteme wat met mekaar in verbinding tree, soos die plaaslike gemeenskap, waar mikrosisteme soos families, met mekaar in interaksie tree.
- Die eksosisteem sluit alle sosiale sisteme in wat die kind beïnvloed, maar waar die kind nie direk betrokke is nie, byvoorbeeld ouers se werksomstandighede. Alhoewel die kind nie die ouer se werksomstandighede eerstehands ervaar nie, mag die omstandighede tog 'n invloed op die kind tot gevolg hê.

Die makrosisteem bestaan uit groot sosiale strukture wat die samelewing as 'n geheel beïnvloed en 'n impak op die individu se realiteit het soos waardes, wetgewing en tradisies.

May et al (2005:1190) maak melding van die risikofaktore wat moeders kan blootstel aan drankmisbruik naamlik, dwelmmisbruik, 'n eggenoot of vriend wat alkohol misbruik, ouers wat hewige drinkers is, 'n lae selfbeeld, 'n tekort aan lewensdoelwitte en min of geen belangstellings. Alkoholgebruik en -misbruik gedurende en na swangerskap, kan bydra tot leerders se onvermoë om vooruit te streef, aangesien

hulle huishoudelike omstandighede ongeorganiseerd is (Rotheram-Borus et al 2015:716).

In die Wes-Kaap word baie moeders van kinders met FAS gemarginaliseer, lei aan broodgebrek en word voortdurend blootgestel aan 'n sosiale sisteem wat geen poging aanwend om die siklus van alkoholmisbruik te breek nie (Campbell 2007:27).

Die gejaagde moderne samelewing en die verwagtinge wat daarmee gepaardgaan, plaas geweldige druk op ouers en dra volgens Grobbelaar en Ryke (2004:96) by tot onbetrokkenheid. Finansiële verpligtinge vereis van moeders om ook te werk, gevolglik is die las van ouerbetrokkenheid op albei ouers dus groter (Grobbelaar en Ryke 2004:97).

Freeks et al (2015:45) voer aan dat baie kinders in Suid-Afrika sonder die betrokkenheid van 'n vaderfiguur grootword. Daar word verder gemeld dat: *“Die afwesigheid van 'n ouer binne die gesinsisteem bring 'n vakuum in die ouerskapsrol mee en oefen 'n negatiewe invloed uit op 'n gesin se vermoë om doeltreffend te funksioneer* (Freeks 2015:45).

Horvatin (2011:15) argumenteer dat wanneer ouers onbetrokke is by hulle kinders se skoolloopbane, en by tye ook werkloos is, hulle 'n sekere tipe voorbeeld stel aan kinders. Die ouers funksioneer dus as negatiewe rolmodelle vir die kinders, waar die kinders geneig sal wees om dieselfde tipe gedragspatrone in die toekoms te openbaar (Hovartin 2011:15).

Ouers met FAS kinders kan in sekere gevalle oorweldig word deur die ouerlike pligte wat gepaardgaan met die sindroom, aangesien hulle besef dat hulle die rol as lewenslange ouer sal moet vertolk. Leerders met FAS benodig emosionele, finansiële en ander tipes ondersteuning, lank nadat hulle volwassenheid bereik het (Coons 2013:14).

In 'n studie oor vrouens se persepsies aangaande alkoholgebruik gedurende swangerskap, het vrouens melding gemaak dat hulle bewus is van die skade wat veroorsaak kan word, maar dat daar faktore is wat hulle drankgebruik gedurende swangerskap beïnvloed (Skagerström et al 2015). Tsang en Elliott (2017:233) maak ook melding van gemeenskapsfaktore wat swanger vroue kan beïnvloed om te drink tydens swangerskap, naamlik: groepsdruk, die plesier van alkoholgebruik tydens

sosiale geleenthede en onvoldoende opvoeding aangaande alkoholmisbruik gedurende swangerskap.

Bergeson (2016) het in haar navorsing oor verskillende tipes intervensies vir FAS leerders gevind dat die sukses van hierdie intervensies grootliks afhanklik is van die betrokkenheid van die ouer. Sy voer verder aan dat die meeste akademiese intervensies onsuksesvol sal wees, indien ouers nie hulle samewerking gee nie (Bergeson 2016:26). Onbetrokke ouers kan verreikende negatiewe gevolge vir die leerder met FAS inhou.

Daar is verskeie uitdagings wat ouers verhoed om effektief betrokke te raak by hulle kinders met FAS se skoolloopbaan. Onderwysers se persepsies aangaande ouers se betrokkenheid bied waardevolle insigte tot die uitdagings en die gevolge van onbetrokkenheid; hulle kennis en ondervinding aangaande FAS kan hulle in staat stel om ouers te ondersteun.

2.6 ONDERWYSERS SE KENNIS AANGAANDE FAS EN HULLE VERMOË OM OUERS TE ONDERSTEUN

Parsonson (2015:41) voer aan dat onderwysers wat werk met FAS leerders, voldoende kennis moet hê oor die sindroom om ouers en versorgers effektief in te lig en sodoende ouers emosioneel te ondersteun. Hy gaan voort om te verduidelik dat onderwysers die druk en uitdagings van ouers moet verstaan, om te verseker dat ouers se samewerking verkry word en korrekte plasing en opvoedkundige ondersteuning verseker kan word (Parsonson 2015).

Een van die uitdagings vir spesiale skool onderwysers en administrateurs is dat die beduidende leer, sosiale en gedragsprobleme van leerders met FAS buite hulle veld van ondervinding en geleerdheid is (Job et al 2013:40). Onderwysers het dikwels nie voldoende ervaring van FAS leerders nie en het ook nog nie professionele ontwikkeling op die gebied ontvang nie. Laasgenoemde laat onderwysers sonder strategieë om gepaste opvoedkundige planne vir leerders in plek te stel (Job et al 2013:41).

Dybdahl & Ryan (2009:190) het in hulle studie oor FAS bevind dat onderwysers waarde heg aan informasie en dat meer informasie aangaande FAS hulle onderwyspraktik sal verbeter. Tydens 'n kwalitatiewe analise deur Turner (2006:99) is oop-einde vrae oor die ondersteuning van leerders met FAS aan onderwysers gestel. Die temas wat uit die onderwysers se antwoorde na vore gekom het om beter ondersteuning vir FAS leerders te bied, was professionele ontwikkeling, ouerbetrokkenheid en professionele ondersteuning.

Terwyl ouerbetrokkenheid baie hulp verleen ten opsigte van informasie oor die leerder met FAS, kan opvoeders geweldig invloedryk wees deur individuele opvoedkundige planne op te stel, samewerking met ouers te inisieer en oorbruggings planne goed te laat verloop (Duquette et al: 2006).

Parsonson (2015:31) moedig onderwysers aan om ouers van FAS leerders se uitdagings en stressors te probeer verstaan en ondersteuningstrukture in plek te stel om te verseker dat leerders met FAS korrek geplaas word en die regte ondersteuning ontvang. Samewerking tussen spesiale skool onderwysers en families van leerders met FAS kan verrykende gevolge vir die leerder inhou (Job et al 2013:42).

Ryan (2006) maak melding van 'n studie waar spesiale skool onderwysers gevra is om raad te bied vir onderwysers wat leerders met FAS onderrig. Hierdie onderwysers het onder andere uitgelig dat die daarstelling van 'n verhouding met ouers van kritieke belang is wanneer die ondersteuning van FAS leerders ter sprake is (Ryan 2006:4).

Dit blyk dat onderwysers in diepte kennis moet hê oor FAS om sodoende ouers te ondersteun ten opsigte van hulle kinders met FAS se unieke opvoedkundige behoeftes. Onderwysers se ervarings van ouers se betrokkenheid bied ook nuwe insigte tot leerders met FAS se skolastiese uitdagings.

2.7 ONDERWYSERS SE ERVARINGE VAN OUERBETROKKENHEID, MET

SPESIFIEKE VERWYSING NA LEERDERS MET FAS

Munje (2018) het tydens onderhoude met onderwysers in landelike skole gevind dat ouers se anti-sosiale gedrag 'n beperkende faktor op leerderprestasie is. Hy het

tydens fokusgroep gesprekke met onderwysers ook verneem van ouers se 'traak-my-nie-agtige' houding asook sosiale euwels soos drankmisbruik wat bydra tot ouers se ongewilligheid om deel te raak van hulle kinders se skoolloopbane (Munje 2018).

Levine (2002:07) brei uit oor onderwysers se persepsies aangaande ouerbetrokkenheid en verduidelik dat al die onderwysers met wie sy onderhoude gevoer het, aangedui het dat ouerbetrokkenheid van kritieke belang is. Scheepers (2009:102) het egter in haar studie met onderwysers in die Wes-Kaap gevind dat die meeste van die deelnemers die opinie handhaaf dat ouers van FAS leerders onbetrokke is. Sy voer verder aan dat onderwysers melding gemaak het van ouers se onvermoë om hulle kinders se gestremdheid te aanvaar en dat hulle nie die impak van FAS op hulle kinders se lewens besef nie (Scheepers 2009:102).

Burger (2015) het tydens fokusgroep gesprekke met onderwysers gevind dat onbetrokke ouers geweldige uitdagings vir onderwysers bied. Hulle gaan voort deur te verduidelik dat hulle nie FAS leerders alleenlik by die skool kan opvoed nie, maar dat dit die ouers se plig is om die opvoedkundige taak by die huis voort te sit (Burger 2015:80).

Wentzel (2016) het tydens onderhoude opgemerk dat onderwysers sosio-ekonomiese uitdagings toeskryf aan ouers se onwilligheid om betrokke te wees by die opvoeding van hulle kinders met intellektuele uitdagings. Sy voer verder aan dat hierdie onderwysers ouers aanmoedig om deel te raak van skoolaktiwiteite om op hoogte te bly aangaande kinders se skolastiese vordering (Wentzel 2016: 143).

Pei et al (2015:139) het tydens onderhoude met onderwysers gevind dat hulle persepsies oor FAS leerders se struikelblokke nou verband hou met hulle opinies oor ouers se onvermoë om hulle opvoedkundige verantwoordelikhede suksesvol toe te pas. Lawson (2003:116) het ook tydens onderhoude gevind dat daar verskille en ooreenkomste is in onderwysers se persepsies aangaande ouerbetrokkenheid. Daar is ooreenkomste aangesien beide ouers en onderwysers fokus op leerders en verskille in die opsig dat onderwysers se verwysingsraamwerk skoolgesentreerd is en ouers gemeenskapsgesentreerd is (Lawson 2003:124).

Levine (2002:10) het in haar studie gevind dat onderwysers van mening is dat ouers hulle kinders se primêre versorgers is, en ook dien as hulle belangrikste voorbeeld of

dan rolmodelle. Onderwysers het ook genoem dat leerders se motivering ten opsigte van hulle opvoeding direk verband hou met hulle ouers se sieninge en oortuigings van skool. Sethusha (2014:475) het tydens haar onderhoude met onderwysers gevind dat ouers min of geen belangstelling in hulle kinders se skoolloopbane toon nie, en dat ouers huiswerk en ouer-onderwyser vergaderings as 'n las beskou.

Timler en Olswang (2001) het 'n studie gemaak van 'n ouer en onderwyser se perspektiewe aangaande 'n leerder met FAS, veral in verband met die leerder se korrekte plasing asook invloede op die leerder se gedrag. Die resultate het gewys dat die ouer en onderwysers beide verskillende opinies gehandhaaf het, en dat sodanige verskille veral verband hou met die konteks van hulle onderskeie omgewings (Timler & Olswang 2001:55).

Die beperkings wat FAS leerders in die leeromgewing ervaar kan volgens hulle onderwysers verskeie negatiewe implikasies vir hulle toekoms inhou (Van Schalkwyk & Marais 2017:05). Verskeie navorsers (Carpenter, 2011; Edmonds en Crichton, 2008; Poth et al., 2014) ondersteun die bogenoemde onderwysers se vrese vir FAS leerders en voer aan dat as hierdie leerders se uitdagings nie aangespreek word nie, dit verreikende negatiewe gevolge vir die kind kan inhou.

Dit blyk dat onderwysers se ervaringe verskeie insigte kan bied oor die gevolge van ouers se onbetrokkenheid. Skolastiese-, ekonomiese- en sosio-emosionele uitdagings kan beskou word as van die gevolge van ouers se nalatigheid om betrokke te raak by hulle kinders met FAS se skoolloopbane.

2.8 GEVOLGE VAN GEBREKKIGE OUERBETROKKENHEID

2.8.1 Skolastiese uitdagings

Leerders met FAS se skolastiese loopbaan word beïnvloed deur hulle kognitiewe uitdagings, tot so 'n mate dat 'n groot persentasie van hierdie leerders gespesialiseerde onderwys benodig (Sphor en Steinhausen 2008:694). Selfs leerders met 'n gemiddelde intellek word in spesiale skole opgeneem weens uitdagings ten opsigte van hulle gedrag (Sphor en Steinhausen). Volgens Roozen et al (2016:18) dra die sindroom by tot swak akademiese prestasie, beperkte sosiale

vaardighede en die onvermoë om onafhanklik te lewe - hierdie faktore dra by tot ekonomiese en sosiale uitdagings vir gemeenskappe.

Tydens onderhoude met FAS leerders, het Gorman (1995) gevind dat die oorwegende meerderheid van hulle al skolastiese struikelblokke soos skooluitsetting, tydelike skorsing en vroeë skoolverlating ondervind het (Cleversey 2016:05). Navorsing dui daarop dat akademiese sukses negatief beïnvloed kan word deur onstabiliteit in die familiestruktuur (Tyrrell en Kallis 2017:04).

Ouers het die vermoë om hulle kinders se houding teenoor hulle skoolwerk te beïnvloed (Cheova et al 2012:03). Dit is dikwels ouers wat familie-ondersteuningsdienste die nodigste het, wat selde om hulp sal vra (Utting 2007:02). Utting (2007) gaan voort deur hierdie tipe ouers as diegene te beskryf wat uitdagings ervaar - ouers met leeragterstande, gestremdhede en sielkundige afwykings.

Hearne (2015:06) maak melding van ouers wat weens omstandighede nie toegang het tot voldoende mediese sorg, behuising en ander hulpbronne nie, wat sal bydra tot die kind se algemene welstand en akademiese sukses. In 'n studie oor ouers se drankmisbruik, het Berg et al gevind dat ouers wat alkohol verwante probleme ondervind, se kinders akademies agterstande toon (Berg et al 2016:1801).

Kibaara en Ndirangu (2014) maak melding van onderwysers se ervarings ten opsigte van ouers se betrokkenheid en die invloed daarvan op skolastiese sukses. Hulle voer aan dat ouers, wat deel vorm van lae-inkomste groepe, nie noodwendig die tyd en gepaste skolastiese opleiding het om hulle kinders met skoolwerk te help nie (Kibaara en Ndirangu 2014:413).

Scheepers (2009:26) benadruk die verskynsel van FAS leerders wat skool op 'n vroeë ouderdom verlaat weens die opvoedkundige sisteem se onvermoë om hulle behoeftes te ondersteun. Kalam et al (2016) het in hulle onderhoude met onderwysers gevind dat leerders met FAS nie dieselfde mate van akademiese sukses behaal as hulle klasmaats nie. Die onderwysers was van mening dat FAS leerders meer ondersteuning verg en nie altyd baat vind by 'n onderwyser se onderrigmetodes nie (Kalam et al 2016:61).

FAS is 'n onomkeerbare kondisie wat die ingryping van die departement van onderwys, onderwysers en versorgers verg (Van Schalkwyk en Marais 2017:07).

Alhoewel 'n stabiele huishoudelike omgewing blyk na die belangrikste beskermende faktor, moet daar ook gekyk word na vroeë intervensie en diagnose. Daar betaan egter ook sekere ekonomiese uitdagings veral in die gemeenskappe waar die voorkoms van FAS volop is.

2.8.2 Ekonomiese uitdagings

Kostes geassosieer met FAS maak deel uit van die komplekse en uitgebreide reeks vereistes wat die sindroom op die leerder en ouers plaas (Baskin et al 2016:115). Die ekonomiese impak van FAS wys op 'n beduidende finansiële las vir die individu, die familie en die gemeenskap (Ericson et al 2016:02). Moore en Riley (2015:221) rapporteer dat 90% van jong volwassenes met FAS werkloos en/of afhanklik van ander is en dat 80% hulp nodig het om daaglikse take te verrig. FAS leerders ervaar ook meer uitdagings ten opsigte van loopbaankeuses, wanneer hulle volwassenheid bereik (Rangmar et al 2015:53). Die laasgenoemde verskynsel kan toegeskryf word aan die kognitiewe uitdagings wat FAS leerders ervaar.

Holloway et al (2008:04) benadruk die verskynsel waar ouers met 'n tersiêre kwalifikasie meer geneig is om betrokke te wees by hulle kinders se skoolwerk as ouers wat finansiële uitdagings ervaar. Moeders wat genoodsaak word om te werk weens ekonomiese redes, vind dit moeilik om die rol van moeder, vrou en werknemer te vertolk (Chindanya 2011:32). Lang werksure en die gevolglike tekort aan energie en tyd, bied uitdagings vir moeders om betekenisvolle tyd saam met hulle kinders te spandeer (Chindanya 2011:32).

Nelson (2002:15) redeneer dat dissiplinêre praktyke en probleme nie in 'n vakuum bestaan nie, maar deel vorm van 'n ontwikkelende sosiale landskap. Net so vorm spesiale skole in die Wes-Kaap deel van 'n ontwikkelende sosiale landskap wat verskeie uitdagings ten opsigte van leerders se dissipline in spesiale skole bied. Skole waar 'n groot persentasie van leerders in armoede leef, word uitgedaag om 'n effektiewe dissiplinêre program te ontwerp wat leerders se selfdissipline aanmoedig (Skiba & Peterson 1999). Volgens Ward (2007:12) het skoordissipline, ongeag die tipe skool, twee primêre doelwitte, naamlik die versekering van leerders en onderwysers se veiligheid en die skep van 'n omgewing wat effektiewe leer ondersteun.

Ericson et al (2017) maak melding van sogenaamde indirekte kostes verbonde aan FAS. Hulle voer aan dat diegene met FAS bydra tot verminderde werkskapasiteit asook die informele sorg wat ouers aan kinders met FAS moet bied wat gepaardgaan met laer salarisse vir die ouers (Ericson et al 2017:578). Ahmed (2005:03) voer aan dat ouers, wat ekonomiese uitdagings ervaar, dikwels nie hulle volle verantwoordelikheid as ouers kan nakom nie. In ekstreme gevalle waar ouers uiterse finansiële uitdagings ervaar, kan hulle genoodsaak word om hulle kinders bloot te stel aan die arbeidsmark, wat op sy beurt kinders kwesbaar maak vir seksuele- of fisiese mishandeling (Ahmed 2005:03).

2.8.3 Sosio-emosionele uitdagings

Helgesson et al (2018:04) het in hulle studie oor etiese oorwegings ten opsigte van FAS diagnoses gevind dat baie ouers nie genoegsame informasie ontvang nie en dikwels oningelig is ten opsigte van die ondersteuningsnetwerke wat beskikbaar is. Die gevolg is dat ouers nie baatvind by die voordele wat 'n formele diagnose mag inhou nie en gevolglik frustrasie ondervind met die uitdagings wat verband hou met FAS (Michaud en Temple 2013:03).

Hoskins (2014:506) argumenteer dat die omgewing wat 'n familie vir 'n adolessent skep, sy of haar gedrag kan vorm, beheer en/of onderdruk. Ouers wat 'n outoritêre styl van ouerskap aanneem, gee aanleiding tot adolessente wat tekens toon van depressie, 'n lae selfbeeld en swak sosiale vaardighede (Hoskins 2014:509).

Konflik tussen ouers kan beskou word as een van die vernaamste oorsake vir negatiewe lewensuitkomst vir kinders (Mooney et al 2009:10). Barthassat (2014:10) het in haar studie oor die gevolge van familie konflik gevind dat kinders konflik in die huishouding negatief kan internaliseer. Die internalisering van huishoudelike konflik, kan op sy beurt lei tot 'n tipe wanaanpassing, wat dan verder aanleiding gee tot ander negatiewe gevolge op kinders se sosio-emosionele ontwikkeling, opvoeding en psigo-biologiese funksies.

Plato (2014) maak melding van die toename in jeugbendes en die jeug se betrokkenheid by bendes in die Wes-Kaap. Magidi (2014:30) argumenteer dat 'n lae selfbeeld en gevoelens van uitsluiting, kinders kan motiveer om deel te word van bendes om sodoende aansien by hulle maats te verwerf. Rendall-Mkosi (2008:55) voer aan dat ten spyte van FAS leerders se fisieke uitdagings, hulle dikwels vroeë

skoolverlaters is en by kriminele bendes aansluit. Hulle word makliker in 'n bende-kultuur ingetrek aangesien hulle maklik oorreedbaar is (Rendell-Mkosi 2008:55).

Weens FAS leerders se kwesbaarheid en hulle gevolglike deelname aan kriminele aktiwiteite, kan hulle maklik sosiale- en omgewingsrisiko's loop (Hughes 2016:02). Streissguth et al (2004:233) rapporteer dat 60% van FAS leerders al probleme met die gereg gehad het en dat 35% van hierdie leerders al gearresteer is. Jong mense met FAS word maklik oorreed en beïnvloed deur hulle maats en kan ook binne en buite korrektiewe dienste uitgebuit word (Mutch et al 2013:778).

Leerders met FAS loop 'n groter risiko om alkohol- en/of dwelmsverslaafdes te word (Grant et al 2013:88, Streissguth 2004:233). Individue met FAS word gekenmerk deur hulle swak vermoë om oordeel te vorm, insluitende hulle onvermoë om ingeligte besluite te maak oor dwelm- en alkoholgebruik (Grant et al 2014:43). In 'n studie waar moeders met FAS kinders se karaktereenskappe ondersoek is, het Cannon et al (2012:93) gevind dat hierdie moeders onder verskeie ander uitdagings leef; dikwels dwelms en alkoholmisbruik. Lubbe (2016:35) maak melding van gemeenskappe in die Wes-Kaap waar minderjarige alkoholmisbruik aangemoedig word deur ouers aangesien dit is wat hulle gedoen het toe hulle jonk was.

Rangmar (2016:63) het in haar studie gevind dat jong volwassenes met FAS in sekere gevalle psigiatriese probleme ervaar, weens hulle primêre kognitiewe gestremdhede. Daar word verder aangevoer dat hierdie psigiatriese probleme ook te make het met negatiewe ervarings veroorsaak deur ouers (Rangmar 2016:64). In gevalle waar leerders pre-natale blootstelling aan alkohol gehad het en by hulle biologiese ouers grootgeword, loop hulle die risiko om afwykings in aanpasbare gedrag te toon (Crocker et al 2009:2020). Moore en Riley (2015:223) voer aan dat FAS leerders selfs tydens volwassenheid psigiatriese en persoonlikheidsteurings mag ondervind, wat hulle kans op toekomstige indiensneming sal verminder.

Paley en O'Conner (2011:67) voer aan dat moeders wat alkohol misbruik, nie dieselfde emosionele band met hulle kinders vorm as moeders wie nie drink tydens swangerskap nie. Paley en O'Conner voer verder aan dat hierdie kinders dikwels uitdagende gedrag openbaar, naamlik: impulsiwiteit, hiperaktiwiteit, ongehoorsaamheid en die onvermoë om hulle aandag te fokus.

Locke et al (2004:5) maak melding van die stigma wat geassosieer word met FAS moeders wat alkohol misbruik en die families van hierdie individue. Hy voer aan dat daar tot dusver beperkte navorsing oor die stereotipering van FAS bestaan, maar dat die isolasie en marginalisering van die bogenoemde individue 'n realiteit is wat deur gemeenskappe aangespreek moet word (Locke 2004). Die emosionele uitdagings wat gepaardgaan met stereotipering, kan verreikende gevolge vir die FAS leerder en selfs volwassenes inhou.

De Vries (2012) het in haar studie gevind dat die sosiale en emosionele uitdagings van FAS tot en met volwassenheid 'n realiteit is. Sy voer verder aan dat hierdie uitdagings 'n bewys is dat FAS 'n permanente kondisie is, wat nie net gedrag beïnvloed nie, maar ook die normale funksionering van volwassenes (De Vries 2012:125).

Die opvoedkundige beplanning en versorging van leerders met FAS vereis 'n samewerkende poging van ouers, onderwysers en ander professionele dienste (Williams 2015:215). Die verskeie bogenoemde uitdagings verhoed egter die suksesvolle implementering van intervensies om FAS leerders effektief te ondersteun. Daar is veral ook sekere sosiale- en ekonomiese uitdagings in Wes-Kaapse gemeenskappe wat die sorg van FAS leerders belemmer.

2.9 GEVOLGTREKKING

Fetale Alkohol Sindroom is 'n fenomeen wat verskeie gemeenskappe in die Wes-Kaap raak. Navorsing oor FAS het tot dusver hoofsaaklik gefokus op die diagnosering van die sindroom en die voorkoms daarvan in gemeenskappe. Die bogenoemde literatuurstudie plaas die klem op die betrokkenheid van ouers en die gevolge wat gebrekkige ouerbetrokkenheid kan inhou.

Dit wil blyk dat die impak van gebrekkige ouerbetrokkenheid allerlei negatiewe gevolge vir kinders met FAS inhou. Ten spyte van die skoolastiese uitdagings wat FAS kinders ervaar, kan hulle ook kwesbaar wees vir negatiewe invloede in hulle gemeenskappe. Onderwysers se ervarings met FAS leerders en gevalle waar hierdie kinders se ouers onbetrokke was, kan die nodige bewusmaking tot gevolg hê en aandeelhouers aanmoedig om in te gryp.

Deur in-diepte onderhoude te voer met onderwysers behoort die navorser die nodige data in te samel om te bepaal watter gevolge gebrekkige ouerbetrokkenheid mag inhou vir leerders met FAS. Die derde hoofstuk beskryf die navorser se stappe om deur middel van 'n kwalitatiewe navorsingsontwerp die nodige data in te win en die navorsingsvraag te beantwoord.

HOOFSTUK 3: NAVORSINGSONTWERP EN DATA-INSAMELING

3.1 INLEIDING

'n Oorsig oor die bestaande literatuur aangaande ouerbetrokkenheid en verwysings na die voorkoms van FAS in die Wes Kaap ondersteun die motivering vir 'n studie om uit te vind wat die gevolge van gebrekkige ouerbetrokkenheid vir leerders met FAS inhou.

Hierdie hoofstuk sal fokus op die bespreking van die navorsingsontwerp en die proses van data-insameling vir die voorgestelde kwalitatiewe studie. Soos genoem in die hoofstukverdeling in Hoofstuk 1, bied die derde hoofstuk 'n uiteensetting van die kwalitatiewe data-insamelingstegnieke soos in-diepte onderhoude, direkte observasie en veldnotas. Strategieë om die betroubaarheid en geldigheid van die studie te verhoog word ook uitgelig en ondersoek. Die navorser se rol in die studie word verduidelik en laastens word belangrike etiese oorwegings vir die studie ondersoek.

Richards (2006:74) is van mening dat die algehele ontwerp van die navorsing so gerig moet word dat dit hoofsaaklik poog om die navorsingsvraag te beantwoord. De Vaus (2001:8) sluit aan by die laasgenoemde stelling deur aan te voer dat navorsing 'n struktuur of ontwerp nodig het voordat data-insameling en -analise kan plaasvind. Die funksie van 'n navorsingontwerp moet verseker dat die bewyse wat ingesamel is die navorsingsvraag so *duidelik as moontlik*, beantwoord (De Vaus 2001:9).

Kwalitatiewe navorsing beantwoord die navorsingsprobleem of vraag deur 'n proses waar data ingesamel word in deelnemers se natuurlike lewenswêreld en tegnieke waar data-insameling gebruik word om sekere patrone en temas te identifiseer (Creswell 2007:37). Volgens Mertens (2004:169) maak die navorser gebruik van 'n rykdom van beskrywende data, wat ingesamel word deur metodes soos deelnemer observasie, in-diepte onderhoudvoering en data analise. Babbie en Mouton (2008:271) maak die aanname dat kwalitatiewe navorsing se mees kenmerkende eienskap blyk om die wêreld deur die oë van die observeerder te sien, asook om menslike gedrag te beskou as 'n produk van mense se interpretasie van die wêreld om hulle.

3.2 KWALITATIEWE NAVORSINGSONTWERP

McMillan en Schumacher (2010:323) maak melding dat kwalitatiewe navorsers, net soos kwantitatiewe navorsers, 'n plan of ontwerp het om navorsing uit te voer. Die verskil lê egter in die manier waarop kwalitatiewe navorsers, navorsing betree. Kwalitatiewe navorsing laat 'n mate van buigbaarheid toe, aangesien die kwalitatiewe navorser 'n ontluikende (emergent) navorsingsontwerp volg (McMillan en Shumacher 2010:323).

Yin (2011:75) beskou 'n navorsingsontwerp as 'n logiese bloudruk of plan. Hy gaan voort deur melding te maak dat hierdie logiese plan as't ware skakels tussen navorsingvrae en strategieë vir die analisering van data bied, sodat die studie se bevindinge deur die aanvanklike navorsingsvraag beantwoord word (Yin 2011:76).

Die navorser het besluit om van 'n fenomenologiese studie gebruik te maak, aangesien hierdie benadering die beste geskik is vir die doel van die studie - naamlik om die ervaringe van onderwysers te ondersoek met betrekking tot gebrekkige ouerbetrokkenheid en die gevolge daarvan vir FAS leerders. Die studie fokus daarop om die gevolge van gebrekkige ouerbetrokkenheid te verduidelik, deur die ervaringe van mense wat dit eerstehands ervaar, weer te gee. Padilla-Diaz (2015:108) argumenteer dat '*phenomenology is a genuine manner of representing the realities that participants experience in their lives.*'

Creswell (2007:58) redeneer dat 'n fenomenologiese studie poog om individuele ervaringe te reduseer tot 'n universele waarheid - of 'n verduideliking te bied vir al die ervaringe wat deelnemers in gemeen het. Die navorser het gepoog om die fenomeen van gebrekkige ouerbetrokkenheid te verstaan deur die lewenswêreld van onderwysers, asook 'n steekproef van onderwysers te kies wat hierdie fenomeen al eerstehands beleef het.

3.2.1 Navorsingsvraag

Die navorsingsontwerp en data-insamelingsproses is kardinale komponente van die navorsingsproses, aangesien dit bydra tot die beantwoording van die navorsingsvraag, naamlik: **Wat is die gevolge van gebrekkige ouerbetrokkenheid by leerders met FAS, soos ervaar deur onderwysers in die Wes-Kaap?**

3.2.2 Navorser se rol

In kwalitatiewe navorsing word die navorser beskou as 'n navorsingsinstrument wat menslike gedrag moet bestudeer en onderhoude moet voer (Xu en Storr 2012:04). Dwyer en Buckle (2009:61) benadruk die rol deur aan te voer dat 'n kwalitatiewe navorser by alle aspekte van die navorsing betrokke is - die stories van deelnemers raak 'n werklikheid, die woorde wat ervarings weergegee word duidelik aan die navorser. Hulle voer verder aan dat 'n navorser weens sy of haar rol nooit beskou sal word as 'n binnestander nie, maar weens die aard van die navorsing ook nie 'n totale buitestander is nie (Dwyer & Buckle 2009:61). In hierdie studie is die navorser se persepsies van ouers se onbetrokkenheid by hulle FAS kinders, beïnvloed deur haar eie persoonlike ervarings.

As 'n spesiale skool onderwyseres wat FAS leerders onderrig, beskik die navorser oor kennis en ervaring van die gevolge van gebrekkige ouerbetrokkenheid. Die navorser is ook tans 'n adjunk-hoof by haar betrokke skool en is direk verantwoordelik vir onderhoude met ouers en fasiliteer dikwels gesprekke met FAS leerders se ouers. Klasonderwysers wat deel vorm van hierdie besprekings, het al verskeie informele gesprekke met die navorser gehad. Alhoewel die navorser oor persoonlike ervaring van die navorsingstema beskik, is dit haar verantwoordelikheid om haar eie gevoelens, opinies en vooroordeel opsy te sit.

Daar sal ten alle tye gepoog word om objektief op te tree en te fokus op die ervarings van die deelnemers. Die navorser sal dus gebruik maak van "bracketing", deur doelbewus haar eie opinies en persepsies oor die navorsing te weerhou. "Bracketing" is 'n term wat stappe bied om objektief op te tree as 'n kwalitatiewe navorser. Chan et al (2013:06-07) bied 'n beskrywing van die stappe, as 'n riglyn vir die navorser om ten alle tye objektiwiteit te handhaaf en op sy beurt geldigheid te verseker. Die stappe sluit onder andere die volgende strategieë in: Goeie beplanning voordat data ingesamel word, die gebruik van 'n joernaal vir refleksie en die gebruik van oop-einde vrae tydens onderhoude (Chan et al 2013:7).

3.2.3 Deelnemers

Geskikte sleutelinformante word volgens Bernard (2011:150) beskou as mense met wie daar gemaklik gepraat kan word, wat verstaan watter informasie jy nodig het en wat die informasie met vrymoedigheid met die navorser sal deel.

Die 9 verkose deelnemers is gekies op grond van hulle onderwyservaring met FAS leerders, hulle kennis aangaande leerders met FAS asook hulle ervaring met die ouers van FAS kinders. Al die deelnemers werk op 'n daaglikse basis met FAS leerders.

Die onderwysers vorm almal deel van die spesiale skoolkonteks waar gespesialiseerde dienste aan leerders met FAS gebied word. 'n Belangrike kriterium vir die navorser is die verkose onderwysers se ervaring met die ouers van FAS leerders. Hierdie kriterium staan sentraal tot die studie aangesien die navorser juis wil fokus op die onderwysers se ervaringe van gebrekkige ouerbetrokkenheid en die gevolge daarvan vir hulle FAS kinders.

Babbie (2008:204) verduidelik dat die eenhede wat waargeneem word tydens doelgerigte steekproefneming, geselekteer word volgens die navorser se oordeel en op grond van wat die mees bruikbare of verteenwoordigende van die populasie is. Daar is besluit om drie onderwysers uit elk van die drie skole te kies. Daar is dus 9 (3x3) informasieryke informante gekies. Doelgerigte steekproefneming verseker dat opvoeders gekies word wat in-diepte kennis dra van gebrekkige ouerbetrokkenheid en leerders met FAS.

Volgens Palinkas et al (2015:533) bied doelgerigte steekproefneming die geleentheid vir 'n heterogene steekproef, wat individue met diverse eienskappe insluit. Die doel van die studie is om die ervaringe van onderwysers aangaande gebrekkige ouerbetrokkenheid en die gevolge wat dit vir FAS leerders inhou, te ondersoek. Die studie sal ook poog om uiteenlopende ervaringe te ondersoek, op grond van onderwysers se jare ondervinding en posvlak in die onderwys.

3.2.4 Data-insameling

Die volgende onderafdelings bespreek die navorser se strategieë om data oor die navorsingstema in te win, asook ander aspekte wat verband hou met die data-insamelingsproses. Die empiriese metodes wat die navorser gebruik het, word soos volg bespreek.

3.2.4.1 In-diepte, semi-gestruktureerde onderhoude

Manzano (2016:1) voer aan dat onderhoude dien as 'n populêre metode vir data-insameling in die sosiale wetenskappe. In-diepte onderhoude is volgens Mack et al

(2005:29) 'n tegniek, ontwerp om 'n duidelike beeld van die deelnemer se perspektief aangaande die navorsingsprobleem te ontlok. Hulle voer verder aan dat die navorser se onderhoudstegniek gemotiveer word deur 'n behoefte om alle informasie wat die deelnemer oor die navorsing het, uit te vind (Mack et al 2005:29).

In-diepte, semi-gestruktureerde onderhoude sal dien as die primêre bron van data in die voorgestelde studie. Vir die doel van die navorsing is daar 'n onderhoudsgids (sien bylae) opgestel om die navorser te lei gedurende die verloop van die onderhoude, asook om die deelnemers 'n geheelbeeld te bied om te sien wat bespreek gaan word gedurende die onderhoudsproses. Aspekte wat in die literatuuroorsig in Hoofstuk Twee bespreek is, is gebruik om die vrae te formuleer.

Daar is nege individuele onderhoude gevoer, waar respondente hulle ervarings van ouerbetrokkenheid, met spesifieke verwysing na FAS leerders, verduidelik het. Die rede waarom individuele onderhoude uitgevoer is, is sodat respondente nie deur ander deelnemers beïnvloed kan word nie, soos moontlik in die geval van fokusgroep onderhoude kan gebeur. Respondente is aangemoedig om ervarings te deel wat spesifiek gefokus het op geleefde ervarings van FAS leerders waar gebrekkige ouerbetrokkenheid 'n rol gespeel het. Al nege semi-gestruktureerde onderhoude is op band opgeneem. Die informasie verkry gedurende die onderhoude is daarna getranskribeer (sien bylae).

Vrae tydens die onderhoude het gefokus op ervarings waar die betrokkenheid of dan onbetrokkenheid van ouers 'n invloed gehad het op die dissipline van hulle kinders met FAS en hulle is gevra om daarop uit te brei. Respondente is ook gevra om hulle opinies en kennis te deel rakende die moontlike lewensuitkomst vir FAS leerders, wanneer hulle ouers onbetrokke was, of is, by hulle skoolastiese opvoeding.

Respondente is ook gevra om uit te brei aangaande FAS leerders se spesifieke gedragsuitdagings in die klaskamer. Respondente is gevra om hulle opinies en kennis te deel rakende hulle ervaring van ouerbetrokkenheid in die spesiale skool konteks. Respondente is ook gevra om hulle redes aan te voer oor wat ouers moontlik kan verhoed om aktief betrokke te raak by hulle kinders met FAS se opvoeding.

3.2.4.2 Direkte observasie en veldnotas

Die doel van observasie as data-insamelingstegniek is om die fenomeen wat ondersoek word beter te verstaan van binne die konteks waar dit plaasvind (Fry et al 2017:25). In die geval van die studie ter sprake is die doel van observasie om onderwysers se ervaringe van gebrekkige ouerbetrokkeheid en die invloed daarvan op FAS leerders, van binne die spesiale skool konteks te verstaan en deur middel van observasie 'n beter begrip vir die fenomeen te bewerkstellig.

Tydens die transkribering van onderhoude kan sekere belangrike aspekte van die onderhoudsproses soos die stemtoon, liggaamstaal en emosie van die deelnemer, verdwyn. Dit is dus van belang om veldnotas aan die einde van die onderhoude te maak om die bogenoemde verskynsels vas te pen. Die navorser sal ook haar eie persoonlike veldnotas neem oor haar observasies tydens die onderhoude. Hierdie veldnotas sal ook dien as deel van die “audit trail” om te verseker dat onderwysers se ervaringe weergegee word en nie die vooropgestelde idees van die navorser nie.

Daar sal gebruik gemaak word van direkte observasie wat volgens Trochim (2006:147) beskryf word as 'n tipe observasie wat vooroordeel vermy weens die navorser se objektiewe, losstaande posisie. Dit word ook beskryf as meer gestruktureerd in vergelyking met deelnemer observasie. Bernard (2011:306) maak melding van 'n metode van direkte observasie, genaamd deurlopende kontrolering (continuous monitoring). Hierdie metode behels die waarneming van deelnemers en die akkurate rekordhouding van hulle gedrag (Bernard 2011:306).

Die doel van die veldnotas en observasie is om meer lig te werp op die onderwysers se persepsies, belewenisse en hantering van ouers se onbetrokkenheid. Die observasies gedurende die onderhoude dien ook as 'n vorm van introspeksie vir die navorser om sodoende te reflekteer oor houdings, liggaamstaal, indrukke en reaksies van deelnemers tydens die onderhoude.

Onderwysers se ervaringe wat tydens in-diepte onderhoude gedeel is, is waardevolle data wat die navorser in staat stel om die navorsingsvraag te beantwoord. Die data wat ingewin is tydens die onderhoude, observasies en veldnotas moet eers geanaliseer word en volgens temas gekategoriseer word.

3.3 DATA-ANALISE

Die doel van enige navorsing is om nuwe bevindinge weer te gee deur gebruik te maak van die data wat ingesamel is. Marshall en Rossman (1999:150) verduidelik data-analise as die proses om orde, struktuur en betekenis te gee aan die data wat ingesamel is. De Vos et al (2002:339) beaam die bogenoemde stelling deur data-analise te beskryf as 'n geleentheid om orde te skep en struktuur te gee aan die groot hoeveelheid data wat ingesamel is. Data-analise kan ook beskou word as 'n dinamiese proses wat temas, die identifikasie van kern idees en bestaande bronne vanuit die literatuur, so te sê saam weef (Mohajan 2018:17).

Op sy beurt kan kwalitatiewe data-analise beskryf word as die proses om sin te maak uit die deelnemers se ervarings en opinies deur patrone te vestig en temas en kategorieë uit die data vas te stel (Cohen et al 2007:461). McMillian en Schumacher (2010:369) identifiseer vier fases wat die analise van kwalitatiewe data fasiliteer. Die eerste fase fokus op die vasstelling en identifisering van kategorieë uit die beskikbare data. Die volgende fase behels die triangulasie van data en die identifisering van temas. McMillian en Schumacher (2010:369) verduidelik fase drie en vier as die benoeming van temas en die gepaardgaande proses waar teorieë ontwikkel word.

Kwalitatiewe data-analise word hoofsaaklik beskou as 'n induktiewe proses, waar data in kategorieë verdeel word en patrone tussen die kategorieë identifiseer word. Induktiewe analise sal gebruik word om die data te interpreteer en sal verseker dat patrone na vore kom, eerder as om patrone te probeer bepaal voor die data-insamelingsproses (McMillian en Schumacher 2001:461-462). Die resultate van die analise sal in Hoofstuk 4 bespreek word.

Volgens Lacy en Luff (2009:6) moet die groot hoeveelheid woorde wat gegenereer is, tydens onderhoude en ander tegnieke soos observasie, opgesom word. Die navorser het eerstens gepoog om haarself weer bekend te maak met die data, deur na die nege bandopgeneemde onderhoude te luister en deur veldnotas en observasies te lees. Dit is belangrik vir die navorser om 'n goeie geheelbeeld van die ingesamelde data te verkry, aangesien dit haar in staat gestel het om te fokus op data wat die navorsingsvraag beantwoord.

Die verwerking van die data verkry vanuit die onderhoude, veldnotas en direkte observasie tydens die onderhoude het plaasgevind in drie fases, naamlik; die redusering en vereenvoudiging van data, die vertoon daarvan in tabelle, asook die gevolgtrekking wat getoets moes word aan die hand van die literatuur wat ingesamel is. Daar sal ook 'n grafiese voorstelling van die inligting wees, soos verkry uit die bandopgeneemde onderhoude.

Miles en Huberman (1994:174) beskou data reduksie as die proses waar data geselekteer, gefokus, vereenvoudig en getransformeer word - hierdie is data wat verkry word vanuit onderhoude, veldnotas en die direkte observasies tydens die onderhoude. Die navorser het die proses van data kodering gebruik om die data te reduceer tot eenhede van betekenis. Neuman (2011:510) beskryf die proses van "open coding" as die identifisering van segmente van betekenis, vanuit die getranskriebeerde inligting en veldnotas, wat die navorsingsvraag die beste beantwoord. Hierdie kodes sal breedvoerig in Hoofstuk 4 bespreek word.

3.4 AGTERGROND VAN DIE SKOLE

Die verkose skole is al drie geleë in die Wes-Kaap. Skool A en Skool B fokus op die skolasiese ondersteuning vir leerders met verstandelik ernstige gestremdhede en Skool C word geklassifiseer as 'n Vaardigheidskool vir leerders met matige leergestremdhede. Al drie hierdie skole maak voorsiening vir leerders met FAS, weens die leerders se kognitiewe struikelblokke.

FAS leerders word na die verkose spesiale skole verwys deur sielkundiges asook skoolgebaseerde ondersteuningspanne. Hierdie leerders word hoofsaaklik verwys aangesien hulle skolasies sukkel in hoofstroom skole en dikwels ook gedragsprobleme openbaar. Die leerders word geassesseer ten einde hulle geskiktheid vir die skole te bepaal. Leerders, gediagnoseer met FAS, benodig in die meeste gevalle gespesialiseerde opvoedkundige dienste, wat die bogenoemde drie skole bied. Die leerders van genoemde drie skole voldoen aan die kriteria van FAS, aangesien hulle, soos in Hoofstuk 2 bespreek is, kognitiewe uitdagings ten opsigte van leer ervaar en nie 'n hoofstroom kurrikulum kan voltooi nie.

Skool A staan bekend as 'n hulpbronsentrum wat spesialiseer in onderwys vir leerders met verstandelik ernstige gestremdhede. Onder die sambreel van ernstige leergestremdhede is onder meer leerders met Fetale Alkohol Sindroom, Down

Sindroom en Serebrale Verlamming. Die skool akkommodeer leerders van vier- tot agttienjarige ouderdom. Die skool se opvangsgebied strek oor verskeie voorstede in Kaapstad en leerders word deur middel van skoolbusse vervoer. Verskeie van die laasgenoemde voorstede word geteister deur bendegegeweld en ander sosio-ekonomiese uitdagings.

Skool B is in die meeste aspekte soortgelyk aan Skool A en voorsien praktiese skoolastiese opleiding aan leerders wat beskou word as verstandelik ernstig gestremd. Hierdie skool se opvangsgebiede sluit ook voorstede in waar alkoholmisbruik volop is.

Skool C staan bekend as 'n Vaardigheidskool wat tegniese en akademiese opleiding bied aan leerders wat matige leergestremdhede ervaar. Hierdie leerders toon struikelblokke tot leer as gevolg van lees- en skryfvaardighede, in baie gevalle weens die kognitiewe uitdagings as gevolg van FAS. Die leerders in Skool C is veral blootgestel aan negatiewe samelewingsfaktore soos dwelmmisbruik en bendebedrywighede.

Die ligging van die drie spesiale skole in die Wes-Kaap bied konteks vir die navorsing. Die verkose spesiale skole se opvangsgebied sluit al drie gemeenskappe in waar verskeie sosio-ekonomiese uitdagings heers. Drankmisbruik onder swanger vroue maak deel uit van hierdie uitdagings aangesien daar verskeie leerders met 'n FAS diagnose na die skole verwys word deur opvoedkundige- en mediese dienste. Al drie skole is geleë in stedelike gebiede waar daar toegeruste staatshospitale is wat leerders verwys vir gespesialiseerde onderrig weens hulle struikelblokke tot leer. Gespesialiseerde mediese personeel verwys dikwels leerders met FAS na die drie skole aangesien moeders met FAS kinders nie altyd bewus is van die bestaan van spesiale skole nie.

Onderwysers se geleefde ervarings van leerders met FAS en die gevolge wat hulle ouers se gebrekkige betrokkenheid inhou, is waardevolle data wat lig werp op 'n fenomeen wat dringende intervensie vereis. Die navorser moet ook die geldigheid en betroubaarheid van hierdie data 'n prioriteit maak, sodat die studie as 'n platform kan dien vir verdere navorsing.

3.5 GELDIGHEID EN BETROUBAARHEID

Aspekte van geldigheid en betroubaarheid staan sentraal tot die studie. Dit is een van die navorser se primêre verantwoordelikhede om te verseker dat daar akkurate data weergegee word en dat die bevindinge die ervaringe van onderwysers weergee en nie die persoonlike oortuigings van die navorser nie.

‘n Kwalitatiewe strategie wat bekend staan as ‘n "audit trail" kan gebruik word om te verseker dat onderwysers se ervaringe gedeel word eerder as die navorser se vooropgestelde idees oor die fenomeen. Carcary (2009:11) beskryf die "audit trail" as ‘n strategie wat lesers van die studie in staat stel om die navorser se bevindinge te monitor en te bepaal of dit as ‘n platform dien vir verdere navorsing. Die "audit trail" is ‘n in-diepte benadering wat illustreer dat bevindinge gebaseer is op die deelnemers se weergawes van die fenomeen (Given 2008:43).

Volgens Noble en Smith (2015:34), kan geldigheid in kwalitatiewe navorsing beskou word as die integriteit en toepassing van metodes wat gebruik is, asook die akkuraatheid waarmee die bevindinge, die data wat ingesamel is, reflekteer. Hulle gaan voort deur betroubaarheid in kwalitatiewe navorsing te verduidelik as die konsekwentheid van analitiese prosedures wat gebruik is.

Volgens Babbie en Mouton (2008:275) is triangulasie een van die beste strategieë om geldigheid en betroubaarheid in kwalitatiewe navorsing te verseker. Noble en Smith (2015:35) gaan voort deur data-triangulasie te beskryf as ‘n proses waar verskillende metodes en prosedures gebruik word om by te dra tot meer omvattende bevindinge.

Die navorser sal deur die loop van die hele navorsingsproses poog dat geen persoonlike vooroordeel oor die studie die geldigheid en betroubaarheid van die studie negatief beïnvloed nie. Yin (2011:19) maak melding van die belangrikheid van deursigtigheid in kwalitatiewe navorsing. Hy gaan voort deur te verduidelik dat alle kwalitatiewe prosedures gedurende die navorsing verduidelik en gedokumenteer moet word.

‘n Reflektiewe joernaal gedurende die verloop van die studie sal gebruik word om voortdurend melding te maak van die navorser se rol. Die navorser sal poog om omvattende, verbatim beskrywings van die deelnemers se ervarings weer te gee, om

sodoende bevindinge te ondersteun. Noukeurige rekordhouding sal duidelike besluitnemingprosesse aandui en ook verseker dat alle interpretasies van die data konsekwent en deursigtig is.

Respondent validasie of “member checking” is volgens Torrance (2012:115) ‘n metode om betroubaarheid en geldigheid te verhoog deur deelnemers aan die studie te versoek om aantekeninge en geanaliseerde data te bestudeer vir akkuraatheid. Die navorser sal alle deelnemers versoek om die aantekeninge tydens hulle onderhoude en die geanaliseerde data verkry vanuit die onderhoude, te bestudeer. Deelnemers sal die geleentheid gegun word om hulle menings te lug oor die akkuraatheid van die data, asook die gevolgtrekkings wat gemaak is vanuit die data. Hulle sal elkeen ‘n kopie van hulle afsonderlike getranskriebeerde onderhoud ontvang en die geleentheid gegun word om terugvoering te gee oor die akkurate voorstelling van hulle ervarings.

Net soos die geldigheid en betroubaarheid van die studie deurgaans die navorser se fokus moet bly, moet daar ook aandag geskenk word aan belangrike etiese aspekte van die navorsing. Aangesien onderwysers die primêre bronne van inligting is, moet hulle met die nodige waardigheid behandel word en moet hulle welstand ten alle tye verseker word.

3.6 ETIESE OORWEGINGS

Die navorser is verantwoordelik om alle etiese aspekte van die studie in ag te neem en moet dus verseker dat alle deelnemers aan die studie met respek hanteer word en dat die navorsing deurlopend deursigtig is. Dit behels ook sekere stappe wat gevolg moet word soos die beskerming van deelnemers en om toestemming te verkry by alle belanghebbende partye.

Volgens Kour (2014:133) is etiek die hoeksteen vir die effektiewe uitvoer van betekenisvolle navorsing en op sy beurt dra navorsing by tot kennis wat lei tot die verbetering van mense se kwaliteit van lewe. Die navorser het in haar studie gepoog om die aandag te vestig op die gevolge van gebrekkige ouerbetrokkenheid vir FAS leerders. Sy hoop dat die bewusmaking belanghebbendes sal inspireer om ouers met FAS leerders beter te ondersteun. Die navorser het gepoog om hierdie bewusmaking op ‘n etiese wyse te benader, deur alle partye betrokke se integriteit te respekteer.

3.6.1 Beskerming van die deelnemers

Govil (2013:18) maak melding van die navorser se etiese verantwoordelikheid teenoor die deelnemers aan sy of haar studie. Alle deelnemers het die reg tot die volgende: 'n reg tot privaatheid, gewaarborgde anonimiteit en konfidensialiteit asook die sekerheid dat deelnemers geen emosionele of fisiese skade sal ly as gevolg van die navorsing nie (Govil 2013:18). Die navorser het ten alle tye gedurende die navorsingsperiode die bogenoemde regte van die deelnemers in ag geneem en verseker dat geen aspekte van die studie inbreuk gemaak het op hulle regte nie. Daar is ook gebruik gemaak van ontlonting (debriefing), waar deelnemers die geleentheid gebied is om vrae te vra oor die navorsing, en hulle ervarings van die onderhoudsproses te kon meedeel.

3.6.2 Toestemming van belanghebbende partye

Toestemming vir die uitvoer van die navorsing is deurentyd verkry by alle partye betrokke. Die navorser het toestemming verkry by die Wes-Kaapse Departement van Onderwys om die studie te loods. Die betrokke skoolhoofde is ook skriftelik om toestemming gevra dat onderhoude by hulle onderskeie skole gevoer kan word. Deelnemers is om toestemming gevra, waar hulle vrywillige deelname aan die studie benadruk is. Die toestemmingsbrief aan deelnemers het die tema van die studie verduidelik en ook deelnemers se anonimiteit verseker. Daar is klem gelê op die vrywillige deelname aan die studie sowel as die versekering van anonimiteit. Die navorser het haar rol en verantwoordelikheid nagekom om 'n vertrouwensverhouding met die respondente op te bou en hulle ten alle tye met respek en menswaardigheid te behandel.

Alle deelnemers is derhalwe met respek en sensitiwiteit hanteer tydens onderhoude en die navorsingsproses as 'n geheel. Deelnemers is verseker van die feit dat hulle kan onttrek indien spanning, angs of trauma gedurende die onderhoudsproses ondervind word en dat die proses dan onmiddellik gestaak sou word.

Deelnemers aan die studie is die geleentheid gebied om die navorsingsverslag te lees voordat dit ingedien is. Die navorser sal verseker dat haar rol geëvalueer word om te verseker dat geen vooroordeel of subjektiwiteit oorgedra is ten opsigte van

enige aspek van die studie nie. 'n Etiese klaringertifikaat is ook deur die Universiteit van Suid-Afrika (UNISA) uitgereik.

3.6.3 Terugvoering aan deelnemers

Daar is alreeds melding gemaak van die proses van respondent validasie waar deelnemers versoek word om deur die navorser se notas en geanaliseerde data te lees om sodoende die betroubaarheid en geldigheid van die studie te verhoog. Hierdie metode dien ook as 'n etiese maatreël om te verseker dat daar deursigtigheid tussen die navorser en die deelnemers (onderwysers) is.

Deur aan elke onderwyser 'n kopie van die getranskibeerde onderhoud te gee, kan hulle gerus wees dat hulle gedeelde ervaringe nie verkeerdelik weergegee word nie. Die navorser sal ook 'n e-kopie van die bevindinge aan die deelnemers (onderwysers) stuur sodat hulle insette kan lewer in die akkuraatheid van die data wat ingesamel is.

3.7 SAMEVATTING

In hierdie hoofstuk is 'n oorsig gegee oor die navorsingsontwerp en die data-insamelingsprosesse wat gebruik is om sodoende onderwysers se ervaringe van gebrekkige ouerbetrokkenheid en die invloed daarvan op FAS leerders te ondersoek en sodoende ook die navorsingsvraag te beantwoord.

Agtergrond is oor die drie verkose skole gegee en redes is aangevoer waarom die skole as ligging vir die studie gekies is. Die navorser se rol in die studie is ook uitgelig.

Die wyse van betroubaarheid en geldigheid is uiteengesit en etiese aspekte wat gepaardgaan met die studie is ook uitgelig. Daar is veral na etiese oorwegings soos die beskerming van deelnemers, verlening van toestemming en terugvoering aan deelnemers, verwys.

Die volgende hoofstuk fokus op die aanbieding, verwerking en analisering van die data wat verkry is tydens in-diepte onderhoude met die onderwysers. Data sal deur middel van spesifieke strategieë uiteengesit word.

HOOFSTUK 4: NAVORSINGSBEVINDINGE

4.1 INLEIDING

Die doel van hierdie studie is om onderwysers se ervaringe van gebrekkige ouerbetrokkenheid by leerders met Fetale Alkohol Sindroom in die Wes-Kaap te ondersoek. Die fokus in hierdie hoofstuk is dus om die persepsies en sieninge van onderwysers in verband met die gevolge van gebrekkige ouerbetrokkenheid weer te gee.

Die navorser het 'n kwalitatiewe benadering gevolg deur in-diepte onderhoude met nege onderwysers verbonde aan spesiale skole voer. In hierdie hoofstuk sal die data wat ingesamel is gedurende die in-diepte onderhoude voorgestel word aan die hand van temas en kategorieë. Die informasie sal deur middel van 'n narratiewe wyse aangebied word en geïnterpreteer word volgens die literatuur wat ondersoek is in Hoofstuk Twee.

4.2 DEELNEMERS

Die navorser het daarin geslaag om in-diepte onderhoude met die nege onderwysers (deelnemers) te voer. Al die deelnemers het meer as tien jaar ondervinding as spesiale skool onderwysers en het spesifiek ondervinding met die onderrig van FAS leerders en die mate van ouerbetrokkenheid wat hulle al ervaar het gedurende hulle loopbane.

Die nege individuele onderhoude het plaasgevind by die drie verkose skole waar die onderwysers skoolhou. Die nege onderhoude is opgeneem met 'n bandopnemer en alle deelnemers is gevra om 'n toestemmingsbrief in te vul, waarin hulle versoek is om deel te neem aan die studie. Die toestemmingsbrief het ook melding gemaak van die beskerming van die deelnemer se privaatheid, dat hy/sy te alle tye kan onttrek van die studie en dat alle inligting konfidensieel is.

Die onderstaande tabel toon 'n verduideliking van die 9 deelnemers se jare ondervinding as onderwysers en die simbool wat aan hulle toegeken is vir verdere verwysing.

Tabel 1: Informasie aangaande die deelnemers

Deelnemer	Diensjare as onderwysers
A	34
B	40
C	25
D	14
E	28
F	30
G	37
H	23
I	22

4.3 BEVINDINGE

Soos in Hoofstuk Drie verduidelik is data geanaliseer deur kategorieë te identifiseer. Kategorieë is verkry deur die temas wat gedurende die nege individuele onderhoude bespreek is. Die volgende tabel dien as 'n opsomming van die temas en die kategorieë wat vanuit die getranskribeerde onderhoude na vore gekom het.

Tabel 2: Temas en kategorieë

Temas	Kategorieë
4.4 Die belangrikheid van ouerbetrokkenheid in spesiale skole.	4.4.1 Samewerking tussen die leerder se ouers en onderwyser. 4.4.2 Die leerder in 'n spesiale skool het spesifieke behoeftes. 4.4.3 FAS leerders in pleegsorg of kinderruise.
4.5 Faktore wat ouers verhoed om betrokke te raak by hulle kinders se opvoeding.	4.5.1 Die ouers se vlak van opvoeding. 4.5.2 Ouers se aangehoue drank- en dwelmmisbruik en

	gepaardgaande sosio-ekonomiese uitdagings.
4.6 Uitdagings met leerders met FAS in die klaskamer.	4.6.1 Gedrag. 4.6.2 Aandag-afleibaarheid weens hiperaktiwiteit.
4.7 Eksterne invloede waarvoor leerders met FAS kinders kwesbaar is.	4.7.1 Betrokkenheid by bendes en misdaad. 4.7.2 Alkohol- en dwelmmisbruik.
4.8 Moontlike negatiewe lewensuitkomst vir leerders met FAS.	4.8.1 Beperkte opsies t.o.v. werksgeleenthede weens die aard van die sindroom. 4.8.2 Kringloop van drankmisbruik en gepaardgaande sosio-ekonomiese omstandighede. 4.8.3 Beperkte geleenthede weens ouers se gebrekkige ouerbetrokkenheid

Die data wat voorgestel word in die volgende onderafdelings is informasie wat ingesamel is tydens die nege in-diepte individuele onderhoude. Die band opgeneemde onderhoude is getranskribeer (sien aangeheg).

4.4 DIE BELANGRIKHEID VAN OUERBETROKKENHEID IN SPESIALE SKOLE

Die literatuur wat bestudeer is in Hoofstuk Twee het veral die belangrikheid van ouerbetrokkenheid in die spesiale skoolkonteks ondersoek. Bergeson (2016) het in haar navorsing oor verskillende tipes intervensies vir FAS leerders gevind dat die sukses van hierdie intervensies grootliks afhanklik is van die betrokkenheid van die ouer. Sy voer verder aan dat die meeste akademiese intervensies onsuksesvol sal wees indien ouers nie hulle samewerking gee nie (Bergeson 2016:26). Onbetrokke ouers kan verreikende negatiewe gevolge vir die leerder met FAS inhou.

Die deelnemers is gevra om hulle opinies oor die belangrikheid van ouerbetrokkenheid in spesiale skole toe te lig. Die deelnemers het veral melding gemaak van die samewerkende verhouding wat nodig is tussen die leerder se ouers

en onderwyser, die spesifieke behoeftes wat spesiale skool leerders het en dat 'n groot persentasie van FAS leerders in spesiale skole tans in pleegsorg is.

4.4.1 Samewerking tussen die leerder se ouers en onderwyser

'FAS kinders het klaar 'n agterstand... hulle het klaar 'n probleem met leer, en dis amper 'n 'double whammy', want nou is dit hulle ouers wat ook nie die kind kan ondersteun nie. Nou is daar twee goed wat teen hulle tel'. (Deelnemer A).

Deelnemer A, B, C en E het melding gemaak van die samewerkende verhouding wat moet bestaan tussen 'n ouer en 'n onderwyser. Deelnemer B het meer uitgebrei oor die belangrikheid van die samewerkende verhouding deur die volgende uit te lig: 'As jy met 'n kind werk gaan jy niks bereik as dit nie spanwerk is met die skool, personeel en die ouers nie... Dit help nie jy werk by die skool met 'n kind en dit word nie by die huis deurgevoer nie.' Deelnemer B het aangevoer dat: 'Daar moet totale samewerking tussen ouers en die onderwysers wees, ons moet kan saamwerk as 'n vennootskap. Daar moet 'n verstandhouding wees tussen ouers en onderwysers.'

Deelnemer D het verder uitgebrei oor wat die samewerkende verhouding tussen ouers en onderwyser veronderstel is om te behels: 'Ek dink die eerste ding is jy weet jou kind gaan iewers 'n plato bereik so jy wil so gou as moontlik soveel stimulasie as moontlik gee en jy wil nie hê dit moet net by die skool gebeur nie, maar dat die ouers kan bou op wat die onderwysers by die skool leer.'

Deelnemers B en C het ook aangevoer dat goeie en gereelde kommunikasie tussen die onderwyser en die ouer van kritieke belang is om enige sukses met die spesiale skool kind te bereik. 'Daar moet die hele tyd kommunikasie wees en begrip wees vir wat by die huis aangaan en ook begrip van die ouers vir wat nodig is vir die kind en wat die skool aanbeveel.' (Deelnemer B).

'Dit is baie belangrik dat hulle kommunikeer. Die ouers moet weet wat die kind eintlik doen by die skool asook wat die kind aan blootgestel word.' (Deelnemer C).

Deelnemers A, D, E en F het melding gemaak van die ondersteuningsnetwerk wat die FAS kind veral nodig het. 'Die ouer het klaar 'n drank probleem, ons help half die ouer sodat die ouers voel hulle is deel van ondersteuningspan en dan voel hulle soms dat daar vir hulle as ouer ook 'n ondersteuningsnetwerk is.' (Deelnemer A).

Deelnemer D het ook die ouer van 'n leerder met FAS se rol verduidelik deur aan te voer dat: 'Ouers se betrokkenheid is veral belangrik, want dit is nie net skool aktiwiteite nie, maar die ondersteuning van ouers om agter 'n kind te staan. In die spesiale skool konteks wil jy graag hê dat die kind so gemaklik as moontlik in die samelewing moet kan funksioneer en op sy eie kan staan... want die ouer wat gedrink het gaan dalk oor twintig jaar nie meer daar wees nie en dan moet hierdie kind kan "cope" op sy eie'.

Deelnemer E het ook die rol van ondersteuningsnetwerk of span beaam deur die volgende uit te lig: 'Enige kind met spesiale behoeftes moet vir die groot wêreld gereed gemaak word en as 'n ouer nie betrokke is nie, het die kind geen toekoms nie.... want wie staan by hom?... wie is daar vir sy agtergrond?... Dit is belangrik dat hierdie kinders 'n ondersteuningsnetwerk het. En as hulle dit nie het nie, verloor ons hulle dikwels.'

Deelnemer F het die klem geplaas op die noodsaaklikheid dat ouers gedurende 'n kind se hele skoolloopbaan betrokke bly. 'Ouerbetrokkenheid moet gedurende die kind se hele skoolloopbaan plaasvind, vandat die kind skool begin tot die kind die skool verlaat. In spesiale skole is ouerbetrokkenheid veral belangrik omdat die kinders spesiale behoeftes het wat die ouer en onderwyser saam moet ondersteun. Dit kan nie net die onderwyser se verantwoordelikheid wees om op te voed nie.'

4.4.2 Die FAS leerder in 'n spesiale skool het spesifieke behoeftes

Al die deelnemers het gemeld dat ouerbetrokkenheid in die spesiale skool konteks veral belangrik is weens die leerders se unieke behoeftes. Deelnemers D en I het melding gemaak van hierdie spesifieke behoeftes wat die FAS leerder het en waarom die ouers betrokke moet wees om hierdie behoeftes te ondersteun.

Deelnemer D het genoem dat ouers betrokke moet wees by hulle kinders met FAS se mediese behoeftes. 'Die mediese aspek moet ook aangespreek word, as jy as juffrou die kind wil verwys moet die ouers hulle samewerking gee, want die ouer sal die kind moet vat vir die opvolg besoeke as daar enige mediese verwante kwessies is. Sonder die ouer se samewerking in hierdie verband gaan die skool nie veel bereik met die kind se mediese behoeftes, byvoorbeeld medikasie, nie.'

Deelnemer I het uitgelig dat FAS leerders ook fisies gestremd is weens die abnormaliteite ten opsigte van gesigskenmerke. 'In jou spesiale skole vind jy dat kinders meer ondersteuning nodig het, veral as die kind die enigste een in die familie is wat 'n fisiese gestremdheid het. Die kind lyk fisies anders as sy of haar klasmaats weens die fisiese kenmerke van die sindroom. Baie keer vind jy dat hierdie kinders 'n lae selfbeeld het en dat die ouer die kind meer moet ondersteun en betrokke wees as hulle broers en susters wat in die hoofstroom onderwys is.'

4.4.3 FAS leerders in pleegsorg of kinderhuise

Deelnemers B, C, E, G en H het genoem dat meeste van die FAS kinders wat hulle al onderrig het, in 'n kinderhuis of pleegsorg is. Hulle het die meeste vrae beantwoord deur te verwys na leerders wat in pleegsorg is. Deelnemers het baie van die vrae beantwoord deur eers uit te lig dat die biologiese ouers geensins betrokke is nie.

Deelnemers G het sy onderhoud begin deur te noem: ' 'n Groot persentasie van die leerders is nie by hulle biologiese ouers nie.' Deelnemer B het ook haar vrae beantwoord deur te noem: 'Wel, die meeste van die FAS kinders wat ek al mee gewerk het, is nie by hulle eie ouers nie. Hulle is gewoonlik of in kinderhuise of by pleegouers.' Deelnemer B het ook genoem: 'Beide die FAS kinders wat ek dié jaar in my klas het, het pleegouers.'

Deelnemer E het ook uit haar ondervinding gemeld dat: 'Meeste van die kinders wie ek al onderrig het met FAS was of is in pleegsorg. Meeste van die kinders het geen kontak met hulle ouers gehad nie en dit is so moeilik want die pleegouers moes so hard werk om alles wat verkeerd gegaan het in die kinders se lewens, te probeer regmaak.'

Deelnemer G het genoem dat hy as onderwyser meer ondersteuning ontvang van die personeel by die kinderhuise. ' 'n Hele paar van die FAS kinders wat ek al gehad het, was in kinderhuise. Dan vind jy dat daar meer 'n ondersteuningstelsel is. As daar dan nog 'n konneksie met die ouerhuis is, vind jy dat die ouers heeltemal terugstaan en dat die kinderhuis dissipline moet toepas en ondersteuning bied.'

Deelnemer H het ook beaam dat: 'Jy vind dat FAS leerders wat in pleegsorg geplaas is of in kinderhuise is, se voogde meer betrokke is as die biologiese ouers.'

4.5 FAKTORE WAT OUERS VERHOED OM BETROKKE TE RAAK BY HULLE KINDERS SE OPVOEDING

In hierdie afdeling fokus die navorser spesifiek op die faktore wat ouers verhoed om betrokke te raak by hulle kinders met FAS, se opvoeding. Helgesson et al (2018:04) het in hulle studie oor etiese oorwegings ten opsigte van 'n FAS diagnose gevind dat baie ouers nie genoegsame informasie ontvang nie en dikwels oningelig is ten opsigte van die ondersteuningsnetwerke wat beskikbaar is. Die gevolg is dat ouers nie baat vind by die voordele wat 'n formele diagnose mag inhou nie en gevolglik frustrasie ondervind met die uitdagings wat verband hou met FAS (Michaud en Temple 2013:03).

Die deelnemers is gevra om hulle ervarings te deel en het die ouers se vlak van opvoeding en die ouers se aangehoue drank-en dwelmverslawing aangevoer as redes vir hulle onbetrokkenheid.

4.5.1 Die ouers se vlak van opvoeding

Vanuit die literatuurstudie het dit na vore gekom dat ouers van FAS leerders se eie beperkinge 'n negatiewe invloed op hulle kinders se skolastiese vordering kan hê. Kibaara en Ndirangu (2014:413) voer aan dat ouers, wat deel vorm van lae-inkomste groepe, nie noodwendig die tyd en gepaste skolastiese opleiding het om hulle kinders met skoolwerk te help nie.

Deelnemers C, E, F, G en H het melding gemaak van die ouers se eie beperkinge, veral hulle vlak van opvoeding en begrip vir die sindroom wat hulle kinders het.

Deelnemer C het uitgebrei op die 'faktore wat ouers verhoed om betrokke te raak. Hulle eie ongeletterdheid... hulle verstaan nie dat hulle betrokke moet wees nie... hulle voel soms dis die onderwysers se rol om op te voed... dis hoe die meeste van die ouers in die arm gebiede redeneer. Vaders dink ook dis die ma se plig om skool toe te gaan en hulle speel nie 'n rol nie.'

Deelnemer D: 'Baie maal was die ouers self kinders wat nie kon vorder nie. Dikwels is die ouers self nog kinders, 'n kind het 'n kind. Hulle het self net 'n sekere vlak van opvoeding bereik en kan self nie die kinders ondersteun nie.'

Deelnemer F het verwys na 'n spesifieke geval waar 'n FAS leerder se biologiese ma uit onkunde opgetree het: 'As ek dink aan 'n spesifieke geval, was daar 'n ma wat absoluut niks geweet het nie en het absoluut geen beheer oor haar kind gehad nie. Selfs as jy na die kind se kos gekyk het, het jy besef hoe arm en oningelig die ma is. Die een dag toe ek die kind huis toe vat, toe lê die ma op die vloer "uitgepass". Daai jaar het ek en die arbeidsterapeut so hard probeer om haar uit die omstandighede te kry, maar sy wou nie, want teen daai tyd het sy self gedrink en was seksueel aktief.'

Deelnemer F het voorts verder uitgewei: 'Sy wou nie by 'n plek van veiligheid wees nie, want daar was reëls en in haar huishouding was daar geen reëls nie. Sy het eendag dronk skool toe gekom en toe het ons haar ma en pa ingeroep. Die ma was meer ontsteld dat die kind die drank opgedrink het as wat sy was oor die feit dat die kind dronk skool toe gekom het.'

Deelnemer G het aangesluit by vorige respondente se ervaringe van FAS leerders se ouers deur uit te lig dat: ' 'n Mens wil nie die ouers stereotipeer nie, maar heelwat van die ouers het self intellektuele uitdagings en 'n tipe "ceiling van begrip"... hulle self het nie die vaardighede om te vorder met die kind nie.' Deelnemer H, 'n kollega van Deelnemer G het ook genoem dat: 'Die ouers is self onopgevoed, hulle weet nie dat hulle kinders FAS het totdat die kind skool toe gaan en die simptome opgetel word nie. Die ouers wat wel die gevolge van hulle drankmisbruik verstaan, ervaar baie skuldgevoelens.'

4.5.2 Ouers se aangehoue drank- en dwelmmisbruik en gepaardgaande sosio-ekonomiese uitdagings

Al nege deelnemers het genoem dat vanuit hulle ervaring die meeste van die ouers van FAS leerders steeds sukkel met 'n vorm van drank- en/of dwelmverslawing. Die literatuurstudie het ook uitgelig dat aangehoue drankmisbruik na 'n kind se geboorte, negatiewe gevolge vir die FAS kind kan inhou. Campbell voer aan dat ouers wat steeds alkohol misbruik na hulle kinders se geboorte dikwels neig tot onvanpaste metodes van dissipline en min, tot geen betrokkenheid toon (Campbell 2007:26).

Deelnemer H het ook aangehoue drankmisbruik bestempel as een van die vernaamste redes wat ouers verhoed om betrokke te raak by hulle kinders met FAS se opvoeding: 'Die kind wat met FAS gebore is se ouer het heel waarskynlik nog steeds 'n drankprobleem wat ook dikwels gepaardgaan met dwelmmisbruik.'

Ander deelnemers het ook ander gepaardgaande sosio-ekonomiese uitdagings genoem wat ouerbetrokkenheid mag beïnvloed. Deelnemer D het melding gemaak van onbeplande swangerskappe wat dikwels plaasvind wanneer vrouens alkohol misbruik: 'Baie ouers wou nie noodwendig die kinders gehad het nie en dit was nie 'n beplande swangerskap nie. Hulle leef baie maal van vandag na môre toe. Die kind is dikwels 'n 'add-on' tot haar lewe.'

Deelnemer E het ook 'n tekort aan finansiële vermoëns beskou as 'n faktor wat ouers kan verhoed om betrokke te wees: 'Eerstens dink ek dit is finansies wat nodig is om 'n kind met FAS te ondersteun asook die omgewing waar die ouers hulleself bevind.'

Gebroke gesinne was ook aangevoer as redes vir ouers se onbetrokkenheid. Deelnemers D, E G, H en I het melding gemaak van gevalle waar die FAS leerder net 'n ma het, of waar die leerders geplaas word in die sorg van grootouers. Deelnemers E: ' 'n Faktor wat ons dikwels vergeet is dat hierdie kinders dikwels by oma en opa afgelaai word en dat hulle dikwels nie die kennis het om hulle te help nie en ook nie die vaardighede het nie.' Deelnemer G het ook die rol van grootouers uitgelig en genoem dat: 'Ek het al meer as een geval gehad waar grootouers hande in die hare is om te probeer "cope" met hierdie kinders. Hulle het nie regtig die "skills set" om te werk met FAS kinders nie. Hulle glo nog in tradisionele dissipline wat lankal by die deur uit is, veral met FAS kinders.'

4.6 UITDAGINGS MET FAS LEERDERS IN DIE KLASKAMER

Malone en Koren (2012:35) lys verskeie gedragsafwykings as gevolg van prenatale blootstelling aan alkohol, insluitende fisiese aggressie, afknouery, diefstal, hiperaktiwiteit, diere-mishandeling, geen indikasies van berou nie en emosionele onstabieleit. Deelnemers is gevra om hulle uitdagings met FAS leerders in die

klaskamer te verduidelik. Die vernaamste uitdagings was, soos gevind in die literatuurstudie, gedrag en aandagafleibaarheid.

4.6.1 Gedrag

Al nege deelnemers het gedrag bestempel as een van die vernaamste uitdagings met FAS leerders in die klaskamer. Die literatuur wat in Hoofstuk Twee ondersoek is, is ooreenstemmend met die ervaringe van die deelnemers. Die meeste FAS leerders in opvoedkundige sisteme, word dikwels geassosieer met gedragsprobleme en word derhalwe geïdentifiseer as leeders wat moeilik is om te bestuur (Popovar et al 2016:166).

Deelnemer B het die vernaamste uitdaging wat sy al met FAS leerders ervaar het omskryf as: 'Gedrag, hulle is moeilike kindertjies, vrolike kindertjies en gelukkige kindertjies, maar hulle kan ook baie moeilik wees... hulle is besig... as hulle nie 'n vaste roetine en dissipline het nie, dan kan hulle 'n hand vol raak.'

Deelnemer D het verder uitgebrei oor die tipe uitdagings met FAS leerders in die klaskamer: 'Definitief gedrag en dat die kind nie gewillig is om te leer nie. Dis die kind met baie self-dissipline wat sal werk, maar die FAS kind is soms nie lus vir werk nie of hou byvoorbeeld nie daarvan om met blokkies te speel nie, want hy is twaalf en net 7-jarige kinders speel met blokkies. Hulle is gewoonlik die grapkas in die klas en gooi die blokkies rond. Dit is gewoonlik die onderbreking van jou lesplan.' Deelnemer F het ook genoem oor FAS leerders se onwilligheid om te leer: 'Hulle stel glad nie belang in skoolwerk nie. Hulle is nie gemotiveer om te leer nie en is bewus van hulle beperkings.'

Deelnemer E het melding gemaak van die moontlike redes waarom FAS leerders uitdagende gedrag in die klaskamer openbaar deur te noem: 'Hulle voel dikwels dat hulle nie aanvaar word nie. As 'n kind eers 'n naam of stigma het, is dit moeilik om dit te verander... veral met ouer FAS leerders... Met een spesifieke seun was dit 'n geval waar volwassenes nie meer belang gestel het nie en hy is toegelaat om te doen wat hy wil.'

Deelnemers het aangevoer dat FAS leerders ook geneig is om aggressief op te tree. Die kinders gaan vinnig oor na 'n aggressiewe houding as hulle aangespreek word.

‘Die kinders het baie “time outs” nodig asook individuele aandag. Die kinders het dikwels nie die intellektuele vermoë om hulleself te reguleer nie.’ (Deelnemer G).

Deelnemers H en I het verwys na die kenmerke van die sindroom om FAS leerders se gedrag te omskryf. Deelnemer I het verneem dat: ‘Jy het ‘n “range” van leerders wat natuurlik verband hou met die moeder se alkohol inname gedurende die swangerskap. Ons het al ‘n paar gevalle gehad waar die leerders fisiese kenmerke van die sindroom het en uitdagende gedrag hulle “protection” word omdat ander leerders hulle terg.’ Deelnemer H het ook leerders se selfbewustheid bestempel as ‘n rede vir hulle uitdagende gedrag: ‘Daar is verskeie “co-morbidities” betrokke wanneer dit kom by FAS kinders. Hulle loop baie maklik uit die klas uit en is baie impulsief. Hulle kan nie vir lang tye aaneen stil sit nie en is ook baie selfbewus van hulle eie tekortkominge. Hulle is so bewus van die gestremdheid wat hulle het.’

4.6.2 Aandagafleibaarheid weens hiperaktiwiteit

Verskeie respondente het gepraat van FAS leerders se onvermoë om te konsentreer weens hulle hiperaktiwiteit in die klaskamer. Hierdie verskynsel by FAS leerders is ook ondersoek gedurende die voltooiing van die literatuurstudie. Aandag afleibaarheid, of beter bekend as ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder), is een van die karaktereienskappe wat geassosieer word met pre-natale blootstelling aan alkohol (Biglary 2014:23).

Deelnemer A het FAS leerders se gedrag bestempel as: ‘Die woorde hiperaktiwiteit en onbeheers kom na vore... hulle het ‘n leergestremdheid en die konsentrasie is glad nie daar nie.’ Deelnemer G het hulle vermoë om aandag te gee beskryf as: ‘Hulle sukkel om te konsentreer en lesse te volg en aandag te gee.’

Deelnemer H het ook genoem dat: ‘Hulle kan nie vir lang tye aaneen stilsit nie... Hulle is so bewus van die gestremdheid wat hulle het... Hulle sukkel om instruksies te volg en dit lei tot kwessies in die klas. Hulle loop baie maklik uit die klas uit en is baie impulsief.’

Deelnemers B en F het ook vertel van spesifieke gevalle waar FAS leerders se impulsiewe gedrag gelei het tot ernstiger oortredings soos diefstal in die klaskamer. Deelnemer B het ‘n spesifieke geval in haar klas gehad: ‘ ‘n Seuntjie wat nie by sy

ouers gebly het nie... hy en die boetie is van die straat af gevat... hy was by 'n pleegma wat hom kom inskryf het. Hy het kos gesteel die hele tyd en sy het gesê sy moes die kaste toesluit want hy steel die kos en steek dit weg.'

Deelnemer F het ook vertel van 'n FAS meisie in haar klas: ' 'n Meisie in pleegsorg waar die pleegma vertel van die kind se kleptomaniese gedrag en het ook kos gesteel. Die pleeg gesin kon nie verstaan waarom sy kos steel nie en het glad nie die sindroom verstaan nie.'

4.7 EKSTERNE INVLOEDE WAARVOOR FAS KINDERS KWESBAAR IS

Vanuit die literatuurstudie het dit na vore gekom dat FAS leerders spesifiek kwesbaar is vir spesifieke anti-sosiale bedrywighede soos alkohol- en dwelmmisbruik en betrokkenheid by bendes en gepaardgaande misdadigheid. Deelnemers is gevra om uit hulle ervaring uit te brei op die eksterne faktore waarvoor FAS leerders kwesbaar is. Die respondente het hoofsaaklik melding gemaak van hulle geneigdheid om in verkeerde hande te beland soos bendes en ook alkohol en dwelms te misbruik.

4.7.1 Betrokkenheid by bendes en misdaad

Plato (2014) maak melding van die toename in jeugbendes en die jeug se betrokkenheid by bendes in die Wes-Kaap. Magidi (2014:30) argumenteer dat 'n lae selfbeeld en gevoelens van uitsluiting kinders kan motiveer om deel te word van bendes om sodoende aansien by hulle maats te verwerf.

Deelnemers A, B, C, D en E maak melding van FAS leerders se kwesbaarheid om in die verkeerde hande te beland wat dan gevolglik lei tot die uitbuiting van hierdie kinders. Deelnemer A het genoem dat: 'Dis asof hulle geen "barriers" het wat hulle stop nie... Hulle kan hulleself nie reguleer en enige maat wat vir hulle sê hulle is nou maats en dan vra om iets te doen... hulle fokus is nie daar nie.'

Deelnemer B het spesifiek verwys na 'n seun wat sy onderrig het: 'Bendes, die seuntjie van wie ek gepraat het wat kos gesteel het by die skool, het toe by 'n bende aangesluit.' Deelnemer C het ook genoem dat hierdie leerders baie kwesbaar is vir die verkeerde invloede: 'Ja, as hulle in die verkeerde hande beland, verkeerde vriende of aan die verkeerde omgewing blootgestel word. Hulle word dikwels gebruik om misdade te pleeg.'

Deelnemer D het spesifiek melding gemaak waarom FAS leerders juis gebruik word om misdaad te pleeg: 'Verseker vir uitbuiting, hulle kan baie keer gebruik word as die kind wat die hardloop werk doen vir dwelms, want hulle sal enigiets doen vir 'n bietjie aandag en hulle hou van die adrenalien van rondhardloop en weghardloop en wegkruip.'

4.7.2 Alkohol- en dwelmmisbruik

Weens FAS leerders se swak skolastiese prestasie en ouers se onvermoë om 'n standvastige huislike omgewing te skep, verlaat hierdie leerders skool op 'n jong ouderdom (Rendall-Mkosie et al 2008:54). 'n Swak selfbeeld dra by tot hierdie leerders se geneigdheid om betrokke te raak by riskante aktiwiteite soos dwelmmisbruik (TIK) en onveilige seksuele gedrag (Rendall-Mkosi 2008:55).

Deelnemer B voer aan dat leerders met FAS nie altyd die gevolge vir hulle aksies verstaan nie en dus maklik dwelms gebruik: 'Soos ek reeds genoem het, hulle is baie beïnvloedbaar, hulle is geneig om na te volg, so steel, en dwelms gebruik sal hulle baie maklik doen, want alhoewel hulle soms normaal voorkom en sosiaal verkeer, maar hulle het regtig nie 'n begrip vir wat reg of verkeerd is nie... En ook nie gevolge nie. Jy kan vir hulle sê dit gaan gebeur, maar daar is nie werklik 'n begrip vir gevolge nie.'

Deelnemer D het genoem dat drankmisbruik 'n algemene verskynsel in leerders met FAS se huishoudings raak: 'Gewoonlik is daar baie drankmisbruik by die huis, daar is dalk baie mense wat toegang het tot die huis en as sy die een is wat so grootword, dan dink sy gewoonlik dat dit OK is, drink self en word dikwels op ander maniere ook misbruik.'

4.8 MOONTLIKE NEGATIEWE LEWENSUITKOMSTE VIR LEERDERS MET FAS

De Vries (2012) het in haar studie gevind dat die sosiale en emosionele uitdagings van FAS tot en met volwassenheid 'n realiteit is. Sy voer verder aan dat hierdie uitdagings 'n bewys is dat FAS 'n permanente kondisie is, wat nie net gedrag beïnvloed nie, maar ook die normale funksionering van volwassenes (De Vries 2012:125).

4.8.1 Beperkte opsies t.o.v. werksgeleenthede weens die aard van die sindroom

FAS leerders ervaar ook meer uitdagings ten opsigte van loopbaankeuses wanneer hulle volwassenheid bereik (Rangmar et al 2015:53). Die laasgenoemde verskynsel kan toegeskryf word aan die kognitiewe uitdagings wat FAS leerders ervaar.

Deelnemer A het die aard van die sindroom as 'n faktor uitgewys: 'Soos vroeër genoem, hulle konsentrasie vermoë om 'n taak deur te voer tot dit klaar is, is baie swak. Tensy hulle nie aangestel word in 'n posisie waar die take korter is en daar miskien 'n verskeidenheid van take is nie, bv. herwinning, sortering, daai tipe van ding... maar vir waar dit 'n taak is waar hulle vir lang tye moet konsentreer, kan daar definitiewe probleme ontstaan. In die breë terme gepraat in my ondervinding van FAS kinders kan hulle nie werk begin en dit deursit tot die einde nie.'

Deelnemer G het ook genoem dat leerders met FAS laer funksionerende werke kry: 'Leerders wat ek al wel raakgeloop was beide pakkers by winkels, so redelik lae funksionerende tipe werke.'

Deelnemer E het ook die kenmerke van die sindroom bestempel as 'n faktor wat die leerders se toekoms moontlikhede beperk: 'Sy voorkoms was ook anders en hy het nooit sy ouers geken nie. Hy was toe later teruggeplaas in die sisteem omdat hy 'n rebel was en omdat sy kennis en sy vaardigheid so min was. Liefde het vir hom nie bestaan nie. Daar was so baie faktore van die sindroom wat amper die kind verneder het, want almal kon sien hy lyk anders en sy taalgebruik is anders.'

4.8.2 Kringloop van drankmisbruik en gepaardgaande sosio-ekonomiese omstandighede

Leerders met FAS loop 'n groter risiko om alkohol- en/of dwelmverslaafdes te word (Grant et al 2013:88, Streissguth 2004:233). Individue met FAS word gekenmerk deur hulle swak vermoë om oordeel te vorm, insluitende hulle onvermoë om ingeligte besluite te maak oor dwelm- en alkoholgebruik (Grant et al 2014: 43).

Deelnemer A het aangevoer dat drankmisbruik 'n kringloop word: 'Die eerste is dat die kinders dan soos hulle ouers word en alkohol self misbruik. Dit is soos 'n negatiewe spiraal wat net aangaan en aangaan... met ander woorde jy los jou probleme op deur alkohol en as hierdie ouers nie betrokke is by hulle kinders se

lewens nie, dan is al wat die kinders sien, dit wat die ouer doen. Die drankmisbruik hou nie op nie en dit is waar die tweede, derde en vierde generasie FAS voorkom.'

Deelnemer B het genoem dat dwelmverslawing 'n rol speel: '.... want hulle kom van 'n agtergrond van verslawing as daar nie die regte leiding van kleins af is nie.'

Deelnemer D het verder uitgebrei oor die kultuur van drankmisbruik: 'Uit my ervaring in Franschhoek is hulle seisoenale werkers, hoeveel druiwe hulle pluk is die hoeveelheid geld wat hulle aan die einde van die week kry en jy lei 'n relatiewe maklike lewe. Hulle kry kos by die werk en het net geld nodig vir wyn wat hulle op die boekie kan koop. As hulle dan weer geld kry dan betaal hulle dit af en dit is die kringloop. Dit gaan nie verander vir die kind behalwe as die kind nie uit die sisteem kom nie.'

Deelnemers H en G het ook dwelmmisbruik bestempel as iets wat aanloklik vir die FAS kind kan wees. Deelnemer H: 'Die kind wat met FAS gebore is se ouer het heel waarskynlik nog steeds 'n drankprobleem wat ook dikwels gepaard gaan met dwelmmisbruik.' Deelnemer G: 'Hulle is baie beïnvloedbaar en goed soos dwelmmisbruik raak baie aanloklik vir kinders met FAS.'

4.8.3 Beperkte geleenthede weens ouers se gebrekkige ouerbetrokkenheid

Moeders wat genoodsaak word om te werk weens ekonomiese redes, vind dit moeilik om die rol van moeder, vrou en werknemer te vertolk (Chindanya 2011:32). Lang werksure en die gevolglike tekort aan energie en tyd, bied uitdagings vir moeders om betekenisvolle tyd te spandeer saam met hulle kinders (Chindanya 2011:32).

Deelnemer D het aangevoer dat: 'Daar is geen druk om iets beter te doen nie of om meer te kan doen nie. Die ouers het dikwels net dalk Graad 9 gehad en begin drink en hulle leef gemaklik want hulle kry 'n SASSA-toelaag. Nou sien die kind dat dit oukei is om nie te werk nie en nog steeds drink en nog steeds 'n SASSA "grant" kry.'

Deelnemer E het uitgebrei oor die gevolge van ouers se betrokkenheid: 'Dikwels weet die ouers self nie waar hulle kinders is nie. Die spesifieke meisie met FAS was vir die hele skoolvakansie nie by die huis nie. Toe ek haar uitvra oor waar sy was het dit uitgekom dat sy saam met twee vrouens gedrink het en toe deur 'n man ingelok

is en gebruik is om seksuele gunste te verskaf. Sy bly tans by 'n man wat haar fisies mishandel en het nou 'n 3-maande-oue baba wat heel moontlik ook FAS het.'

Deelnemer H het melding gemaak dat daar wel positiewe uitkomst kan wees as 'n ouer betrokke is: 'As 'n kind met FAS die nodige ondersteuning het dan mag daar positiewe uitkomst vir die kind wees. As die kind nie ondersteuning ontvang nie, is hulle kanse vir indiensneming maar baie sleg. Daar is baie werk wat moet ingaan om die leerders se selfbeeld en motivering te verbeter, want hulle verstaan hulle tekortkominge. Daarom sal min van hulle sukses bereik as daardie vorme van ondersteuning nie in plek is nie.'

4.9 SAMEVATTING

Hierdie hoofstuk bevat die empiriese bevindinge van die navorsing en is verder ondersteun deur die informasie wat gedurende die literatuurstudie in Hoofstuk Twee bespreek is. Die doel van hierdie kwalitatiewe studie is om die gevolge van gebrekkige ouerbetrokkenheid vir leerders met FAS, te ondersoek. In-diepte onderhoude is gebruik om die data in te win en die bogenoemde gevolge te identifiseer. Die nege deelnemers het daarin geslaag om lig te werp op hulle ervaring van ouerbetrokkenheid in die spesiale skool konteks, die uitdagings wat hulle beleef met FAS leerders, die faktore wat ouers verhoed om betrokke te raak asook die moontlike negatiewe lewensuitkomst vir FAS leerders wanneer hulle ouers onbetrokke was by hulle skolastiese opvoeding.

Die deelnemers het vanuit hulle ervaring met FAS leerders, hulle pleeg- en biologiese ouers se vrae beantwoord wat relevant is tot die doelstelling van die studie, naamlik die moontlike gevolge van gebrekkige ouerbetrokkenheid vir FAS leerders in die Wes-Kaap.

Hoofstuk Vyf sal fokus op die bespreking van die bevindinge wat verkry is gedurende die data-analise asook gevolgtrekkings en aanbevelings vir verdere studies. Daar sal ook melding gemaak word van die beperkings ten opsigte van die studie.

HOOFSTUK 5: GEVOLGTREKKINGS, AANBEVELINGS EN BEPERKINGE VAN DIE STUDIE

5.1 INLEIDING

Hierdie hoofstuk sal fokus op die gevolgtrekkings van die studie. Voorts sal aanbevelings vir die verbetering van ouerbetrokkenheid, spesifiek vir leerders met FAS, bespreek word. Die beperkinge van die studie sal ook uitgelig word wat gevolg sal word deur finale opmerkings ten opsigte van die studie. Hoofstuk Vyf handel oor die gevolgtrekkings, moontlike aanbevelings vir moontlike toekomstige navorsing asook sekere beperkinge ten opsigte van die navorsing. Die laaste gedeelte van die verhandeling sluit finale opmerkings in.

Die probleemstelling van die studie is soos volg geformuleer: **Die gevolge van gebrekkige ouerbetrokkenheid by leerders met Fetale Alkohol Sindroom, soos ervaar deur onderwysers in die Wes-Kaap.**

Die hoof probleem is soos volg in die volgende sub-probleme verdeel:

- Wat behels die gevolge van gebrekkige ouerbetrokkenheid by leerders met FAS?
- Wat verhoed ouers van FAS leerders om betrokke te raak by hulle kinders se opvoeding?
- Vir watter faktore in die samelweing is leerders met FAS, kwesbaar?
- Wat is onderwysers se ervaring van die moontlike lewensuitkomste vir leerders met FAS?

Die probleemstelling is beantwoord deur die uitvoer van 'n literatuurstudie en 'n empiriese ondersoek.

5.2 GEVOLGTREKKINGS

5.2.1 Die noodsaaklikheid van 'n samewerkende verhouding tussen ouer en onderwyser

Ouers moet in 'n vennootskap met onderwysers tree, want die kind se ouers tree ook op as die kind se onderwyser wat sonder ouers se samewerking en ondersteuning, sal onderwysers se invloed minimaal wees (Yaşaroğlu 2016:111).

Die onderwysers wat deelgeneem het aan die studie, het vanuit die spesiale skool konteks die belangrikheid van die samewerkende verhouding as sentraal beskou tot

enige sukses en vordering wat die kind gedurende sy of haar loopbaan gaan behaal. Dit is veral ook relevant vir die leerder met FAS, wat tydens sy of haar skoolloopbaan verskeie uitdagings sal ervaar.

Onderwysers voel sterk oor die samewerkende rol tussen ouer en onderwyser en voer die verhouding aan as die vernaamste bydrae tot 'n FAS leerder se vordering. Gereelde kommunikasie tussen ouer en onderwyser is ook uitgelig as noodsaaklik.

5.2.2 Die FAS leerder in 'n spesiale skool het spesifieke behoeftes

Gedurende die literatuuroorsig is daar melding gemaak dat die diagnose vir FAS oor 'n reeks van komplekse fisiese, gedrags- en kognitiewe afwykings strek (Helgesson et al 2018:1). Onderwysers het melding gemaak van FAS leerders se mediese behoeftes asook hulle aandag afleibaarheid wat 'n negatiewe impak op hulle skolastiese vordering kan hê.

Daar is ook 'n klem geplaas op die ouer of pleegsorgouer se rol as primêre versorger en dat hulle afhanklik is van ouers om hulle verantwoordelikhede teenoor hulle kinders na te kom sodat die onderwyser kan fokus op die skolastiese onderrigtaak in die klaskamer.

5.2.3 FAS leerders in pleegsorg of kindershuise

Alhoewel die fokus van hierdie studie berus op die ouerbetrokkenheid van die biologiese ouers van FAS leerders, is dit beduidend dat 'n groot persentasie van FAS leerders wat in spesiale skole is, in pleegsorg of kindershuise gehuisves word.

Vyf van die nege respondente het genoem dat die leerders wat hulle onderrig tans in pleegsorg of kindershuise is, weens die ouers se onvermoë om hulle ouerlike pligte na te kom. Die lewenslange plasing in pleegsorg kan dus beskou word as een van die gevolge van gebrekkige ouerbetrokkenheid. Die plasing van leerders in pleegsorg of kindershuise is nie in die literatuurstudie ondersoek nie, maar eerder uitgelig deur die respondente, wat wys op die waardevolle eerstehandse kennis waaroor die repsondente beskik.

5.2.4 Faktore wat ouers verhoed om betrokke te raak

Ouers se vlak van opvoeding en hulle aangehoue drank- en dwelmmisbruik is aangevoer deur die respondente as faktore wat ouers verhoed om betrokke te wees by hulle kinders se opvoeding. Ouers se beperkte vlak van begrip vir hulle FAS

leerders se behoeftes asook hulle aangehoue drank- en dwelmmisbruik, plaas hulle kinders se behoeftes in die agtergrond en hulle eie basiese behoeftes eerste.

Daar is ook weinig ondersteuning vir ouers in hulle gemeenskappe aangesien die misbruik van alkohol en dwelms die norm is.

5.2.5 Uitdagings met FAS leerders in die klaskamer

Vanuit die literatuuroorsig en die onderwysers se gedeelde ervaringe is dit beduidend dat daar 'n noue verband bestaan tussen FAS en aandagafleibaarheid. Die aandagafleibaarheid dra op sy beurt by tot verskeie struikelblokke tot leer. Onderwysers sukkel dikwels om FAS leerders se gedrag te bestuur aangesien hulle ook impulsief optree. Biologiese- en pleegouers se onvermoë om hulle kinders te ondersteun en te verstaan, maak die taak van onderwysers uitdagend.

5.2.6 Eksterne invloede waarvoor leerders met FAS kinders kwesbaar is

Onderwysers het veral melding gemaak van FAS leerders se kwesbaarheid om uitgebuit te word deur bendes wat steeds volop is in gemeenskappe in die Wes-Kaap. Die FAS kind is kwesbaar vir die aanloklikheid van bende deelname en sal kriminele dade pleeg om aanvaar te word deur ander.

Die norm wat geskep word deur hulle ouers, plaas FAS kinders onder die wanindruk dat drank- en selfs dwelmmisbruik aanvaarbaar is en die kind word sodoende deel van die kringloop van misbruik.

5.2.7 Moontlike negatiewe lewensuitkomste vir leerder met FAS

Na aanleiding van die onderwysers se ervaringe en die literatuuroorsig, is daar weinig geleenthede vir FAS leerders. Die arbeidsmark is huiwerig om leerders met struikelblokke tot leer in diens te neem, veral met die stigma wat heers rondom leerders met FAS.

Wanneer die FAS leerder die skool verlaat, verlaat hy of sy ook 'n beskermde omgewing waar onderwysers en maats hom of haar aanvaar. Die gemeenskappe waar die kinders bly, toon egter nie dieselfde empatie en ondersteuning nie weens hulle eie uitdagings. Sonder die ondersteuningsnetwerk van skole, blyk dit dat 'n klein persentasie van die leerders wat skool verlaat 'n sukses van hulle lewens maak. Diegene wat wel goed vaar, is dikwels in pleegsorg waar ouers stabiel is en die nodige hulpbronne het om die kind te ondersteun.

5.3 AANBEVELINGS

5.3.1 Aanbevelings oor die rol wat belanghebbendes kan speel

Vanuit die onderhoude is dit beduidend dat daar verskeie moontlike negatiewe lewensuitkomstes vir leerders met FAS mag wees, indien hulle nie die ondersteuning van hulle ouers het nie. Dit is wel die geval vir baie FAS leerders waar hulle ouers self baie ondersteuning benodig en nie hulle ouerlike pligte kan vervul nie.

Alhoewel daar baie staatsdepartemente is wat aandag skenk aan die rehabilitasie van drankverslawing en die voorkoming van FAS deur veldtogte wat toekomstige moeders inlig oor die gevolge van alkoholmisbruik, is daar weinig ondersteuning vir jongmense met FAS wanneer hulle die skool verlaat.

Soos in die literatuurstudie ondersoek, benodig jongmense met FAS lewenslange ondersteuning weens die aard van die sindroom. Hulle kan slegs suksesvol geïntegreer word in die arbeidsmark as hulle die gepaste ondersteuning van belanghebbendes ontvang. Sonder die ondersteuning en leiding, is jong mense met FAS uiters kwesbaar vir negatiewe invloede wat lei tot anti-sosiale bedrywighede. Daar is weinig nie-winsgewende organisasies wat ouers en jongmense met FAS, mentor en begelei in die soeke na in-diens plasing, en om dit te behou.

Spesiale skole slaag daarin om FAS leerders te plaas in beskermde werkwinkels, alhoewel hulle min beheer het oor die langtermyn plasing en ouers se toegewydheid om te verseker dat hulle in diens bly. Hierdie oorbrugging van FAS leerders vanaf skool na die arbeidsmark verlang meer aandag van die Department van Sosiale Ontwikkeling, waar maatskaplike werkers die proses kan bestuur en monitor.

Daar bestaan tans baie veldtogte wat moeders waarsku teen die gebruik van alkohol en die gevolge van drankmisbruik, maar weinig ondersteuning en hulp oor hoe om 'n kind met FAS te ondersteun na geboorte. Baie ouers is nie bewus van die gespesialiseerde onderwys wat spesiale skole bied nie en hou leerders by die huis weens 'n tekort aan informasie. Biologiese ouers, asook pleegouers ontvang min begeleiding en voorligting oor die moontlike uitdagings wat FAS kinders mag openbaar, wat kan lei tot pleegouers wat nie kans sien om leerders op langtermyn te huisves nie en leerders wat dan maar in kinderhuise beland. Pleegouers en tot 'n mate biologiese ouers, maak staat op onderwysers en maatskaplike werkers wat in

baie gevalle self nie opgelei is om die uitdagings aan te spreek nie. Onderwysers is ook nie altyd opgelei om berading aan ouers en leerders met FAS te bied nie.

5.3.2 Aanbevelings vir toekomstige studies

Na die afloop van die in-diepte onderhoude, is dit beduidend dat onderwysers ouerbetrokkenheid as kardinaal tot die sukses van 'n kind se skoolloopbaan beskou. Dit is veral in die spesiale skool konteks waar die onderwysers meld dat hulle niks kan bereik sonder die ouer wat nie sy of haar kant bring nie.

Vanuit die onderhoude is dit duidelik dat daar sekere faktore is wat ouers verhoed om aktief betrokke te wees by hulle kinders met spesiale behoeftes se onderrig. Alhoewel die studie hoofsaaklik gefokus het op FAS leerders, kan daar afgelei word dat leerders met enige spesiale behoeftes, 'n ouer of ouerpaar vereis wat aktief betrokke sal wees by hulle kind se opvoeding. Toekomstige studies kan moontlik fokus op die faktore wat 'n ouer verhoed om betrokke te wees by hulle kinders met spesiale behoeftes, se opvoeding.

Tydens die in-diepte onderhoude het drie van die respondente melding gemaak van pleegouers se onkunde ten opsigte van hulle kinders met FAS se behoeftes en diagnose. Dit wil blyk of pleegouers dalk meer informasie en voorligting verlang wanneer hulle kinders met FAS skoolgaande ouderdom bereik. 'n Fokus groep studie kan moontlik pleegouers se behoeftes en uitdagings aan die lig bring.

Inklusiewe onderwys is 'n mantra wat baie aangehaal word in opvoedkundige kringe en departementele werkswinkels. Die vraag is of die gemeenskappe waar leerders leef, reg is vir insluiting (inklusie) en die implementering daarvan. 'n Moontlike studie oor gemeenskappe se begrip van inklusie kan lig werp op hulle gereedheid om dit in die praktyk toe te pas en geleenthede te skep vir jongmense met spesiale behoeftes, soos FAS.

Bendebedryghede in die Wes-Kaap is steeds volop en beïnvloed die lewens van ouers en kinders in die geteisterde gemeenskappe daaglik. Kinders met spesiale behoeftes word dikwels gebruik weens hulle impulsiwiteit en kwesbaarheid. 'n Studie in die gemeenskappe oor die bendebedryghede van kinders met spesiale onderwysbehoefte kan moontlik lig werp op die werkinge van die bendes en waarom hulle juis die kinders uitsonder om deel te vorm van hulle bedryghede.

5.4 BEPERKINGE VAN DIE STUDIE

Die navorser het besluit op die uitvoer van in-diepte onderhoude aangesien hierdie kwalitatiewe benadering as die beste opsie beskou is om die navorsingsvraag te beantwoord. Die gebruik van in-diepte onderhoude hou egter sekere beperkinge in, wat aangespreek moet word.

Volgens Boyce en Neale (2006:03) kan die gebruik van in-diepte onderhoude twee belangrike beperkinge inhou; naamlik die geneigdheid van die navorser en deelnemers om bevooroordeeld te wees en dat die bevindinge nie veralgemeen kan word nie, aangesien klein steekproewe gebruik word.

Die navorsingsbevindinge van die studie is beperk tot die milieu van die Wes-Kaap en die drie verkose spesiale skole. Die fokus is verder beperk tot die geleefde ervarings van nege spesiale skool onderwysers wat 'n klein deel van die onderwyser populasie in die Wes-Kaap verteenwoordig. Ideaal gesproke sal 'n groter populasie vir toekomstige navorsing verkies word om sodoende 'n groter verskeidenheid van opinies en geleefde ervarings te ondersoek.

Nog 'n beperking van hierdie studie is dat die navorsingspopulasie uitsluitlik uit onderwysers bestaan wat in spesiale skole onderrig bied. Onderwysers wat FAS leerders in die inklusiewe hoofstroom konteks onderrig, is nie betrek by hierdie studie nie.

Alhoewel die gebruik van in-diepte onderhoude en die klein verkose populasie sekere beperkinge inhou, verskaf hierdie studie waardevolle insigte ten opsigte van die uitdagings wat FAS leerders en hulle ouers beleef.

5.5 FINALE OPMERKINGS

Kinders met spesiale onderwysbehoefte is kwesbaar vir 'n verskeidenheid van samelewingsfaktore. Dit is juis die FAS leerder wat veral kwesbaar is as sy of haar ouer, onbetrokke is. Die onbetrokke ouers van die FAS leerder kan verskeie negatiewe lewens uitkomstes inhou wat op hul beurt 'n negatiewe impak op die samelewing as 'n geheel het.

Die kwalitatiewe studie het gepoog om deur middel van in-diepte onderhoude informasie te bied oor die gevolge wat gebrekkige ouerbetrokkenheid kan inhou vir die FAS leerder. Alhoewel die studie beperk is tot die Wes-Kaap en die insigte van

nege onderwysers in die spesiale skool konteks, is daar aspekte van die studie wat universeel toegepas kan word. Ouers vind dit progressief meer uitdagend om kinders op te voed in 'n veranderende wêreld, waar daar min tot geen empatie en ondersteuning is vir individue met spesiale behoeftes nie. Ouers worstel met hulle eie uitdagings en tekortkominge in 'n konteks waar daar geringe ondersteuning is.

Onderwysers is in 'n unieke posisie waar hulle die gevolge van gebrekkige ouerbetrokkenheid beleef en die impak op die kind in die praktyk sien afspeel. Alhoewel onderwysers in die spesiale skool konteks die beginsel van inklusiwiteit aangryp en probeer implementeer, is gemeenskappe in die Wes-Kaap nog nie gereed om die praktyke van inklusie aan te gryp nie. Hulle worstel met die realiteit van sosio-ekonomiese uitdagings wat ver verwyderd is van eerste wêreld ideale soos 'n inklusiewe samelewing wat die toekoms van 'n kind met spesiale behoeftes in ag neem.

Die studie het verder gepoog om die moontlike negatiewe lewensuitkomstes van FAS leerders, waar ouers onbetrokke is, te ondersoek. Onderwysers se ondersteuning is beperk tot wanneer die FAS leerder die skool verlaat en dit is dikwels dan wanneer die leerder neig tot anti-sosiale gedrag. Daar is min belanghebbendes wat uitreik na hierdie leerders (en hul gesinne) en hul ondersteun na skool.

Daar is wel skole en sekere staatsdepartemente wat poog om die lewens van FAS leerders en hulle gesinne te verbeter deur middel van voorligting, ondersteuning en hulp met werk plasing en rehabilitasie. Die onus berus egter ook op gemeenskappe om gesinne wat kinders met spesiale behoeftes het, te ondersteun. Gemeenskappe kan op verskeie maniere positief bydra tot gesinne se vooruitgang deur werkskepping, ondersteuningsgroepe en die verskaffing van hulpbronne.

Die skep van 'n inklusiewe samelewing is almal se verantwoordelikheid, nie net die van die opvoeder en regeringsdepartemente nie. Die leerder met spesiale behoeftes, soos FAS, verdien die ondersteuning van almal in hulle gemeenskap. *When everyone is included, everyone wins* – Jesse Jackson (Civil Rights Activist).

BRONNELYS

Abel, E. L. 1998. Prevention of alcohol-abuse related birth effects. I. Public education efforts. *Alcohol and Alcoholism* 33, 411–416.

Adnams, C.M. 2010. Perspectives of intellectual disability in South Africa: Epidemiology, policy, services for children and adults. Department of Psychiatry and Mental Health, University of Cape Town, South Africa. 23, 436–440.

Ahmed, S.Z. 2005. Poverty, Family Stress & Parenting. Unpublicised Master's dissertation. Available at:
www.humiliationstudies.org/documents/AhmedPovertyFamilyStressParenting.pdf

Avvisati, F., Gurgand, M., Guyon, N. and Maurin, E. (2010). "Getting Parents Involved: a Field Experiment in Deprived Schools", *CEPR Discussion Paper* No. 8020.

Babbie, E. & Mouton, J. 2008. The practice of social research. 8th ed. Cape Town: Oxford University Press.

Babu, B.P., Raju, M.V.R., Rau, D.B. 2007. *Behaviour problems of school children*. New Delhi: Discovery.

Barthassat, J., 2014. Positive and Negative Effects of Parental Conflicts on Children's Condition and Behaviour. *Journal of European Psychology Students*. 5(1), 10–18. DOI: <http://doi.org/10.5334/jeps.bm>

Baskin, J., Delja, J. R., Mogil, C., Gorospe, C. M., & Paley, B. 2016. Fetal alcohol spectrum disorders and challenges faced by caregivers: clinicians' perspectives. *Journal of Population Therapeutics and Clinical Pharmacology*, 23(2), 114- 130.

Baxter, L.A., Hirokava, R. Lowe, J.B. Natahn, P. and Pearce, L. 2004. Dialogic voices in talk about drinking and pregnancy. *Journal of Applied Communication Research*, 32(3), 224-248.

Berg L, Back K, Vinnerljung B, et al. 2016. Parental alcohol-related disorders and school performance in 16-year-olds—a Swedish national cohort study. *Addiction* 111:1795–803

Bergeson, H. 2016. Interventions for Children With Fetal Alcohol Syndrome: A Systematic Review. Retrieved from Sophia, the St. Catherine University repository website: https://sophia.stkate.edu/msw_papers/562

Bernard, H.R. 2011. *Research methods in Anthropology: Qualitative and Quantitative Approaches*. Altamira Press, UK.

Blankstein, Alan. 2005. *Failure Is Not an Option (TM). Six Principles That Guide Student Achievement in High-Performing Schools*. Corwin Press.

Bloomberg, L. D., & Volpe, M. 2008. *Completing your qualitative dissertation: A roadmap from beginning to end*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications

Botha, J & Myburgh, C. 2012. Peer Aggression by Secondary School Learners in a South African School Setting: Effects of Race, Ethnicity, and Gender. Available at: https://www.researchgate.net/publication/273697562_Peer_Aggression_by_Secondary_School_Learners_in_a_South_African_School_Setting_Effects_of_Race_Ethnicity_and_Gender.

Boyce, C., & Neale, P.A. 2006. *Conducting in-depth interviews: a guide for designing and conducting in-depth interviews for evaluation input*.

Brown, J., Wartnik, A., Aiken, T., Watts, E., Russell, R., Freeman, N. and Cich, J. (2016), "Fetal alcohol spectrum disorder and suggestibility: tips for criminal justice interviewers", *The Journal of Law Enforcement*, Vol. 5 No. 4, pp. 1-9.

Brown, N. N., Gudjonsson, G., & Connor, P. 2011. Suggestibility and Fetal Alcohol Spectrum Disorders: I'll tell you anything you want to hear. *Journal of Psychiatry & Law*, 39, 39-71.

Burger, R., 2015. *Exploring How Educators Deal With The Challenges Of Teaching Foundation Phase Learners With Fetal Alcohol Spectrum Disorder*. MA Psychology. North-West University.

Campbell, T. 2007. The experiences of mothers who raise children with fetal alcohol syndrome: A collective study. Unpublicised Master's dissertation. Stellenbosch: University of Stellenbosch.

Cannon, M. J., Dominique, Y., O'Leary, L. A., Snizek, J. E., & Floyd, R. L. 2012. Characteristics and behaviors of mothers who have a child with fetal alcohol syndrome. *Neurotoxicology & Teratology*, 34(1), 90–95.

Carcary, M. 2009. Evaluating Qualitative Research - Implementing the Research Audit Trail. 8th European Conference on Research Methodology for Business and Management Studies, 7(1), 94–101.

Carpenter B 2011. Pedagogically Improving learning outcomes for children with foetal alcohol spectrum disorders. *British Journal of Special Education*, 38(1):37–43.

Chan, Z. C., Fung, Y., & Chien, W. 2013. Bracketing in Phenomenology: Only Undertaken in the Data Collection and Analysis Process. *The Qualitative Report*, 18(30), 1-9.

Cheova, G., Ansong, D. & Osei-Akoto, I. 2012, "Parental involvement and academic performance in Ghana", *Youth Save Research Brief* 2, 12-42.

Chindanya, A. 2011. Parental involvement in primary schools : a case study of the Zaka district of Zimbabwe, University of South Africa, Pretoria.

Chudley, A., Conry, J., Cook, J., Looock, C., Rosales, T., & LeBlanc, N. (2005). Fetal Alcohol Spectrum Disorder: Canadian guidelines for diagnosis. *Canadian Medical Association Journal*.

Clarke, L.L., Griffiths, P. 2008. *Learning disability and other intellectual impairments: Meeting needs throughout health services*. England: John Wiley and Sons.

Cleversey, K. 2016. "Fetal Alcohol Spectrum Disorder and Youth Education: Caregiver Perspectives". *Electronic Thesis and Dissertation Repository*. 3506

Cloete, L.K. 2013. Opvoedings rolle van versorgers van adolessente met fetale-alkoholsindroom. Aanlyn beskikbaar/verkrygbaar by:

<http://scholar.sun.ac.za/handle/10019.1/80073>

[Toegang: 3 Februarie 2017].

Cohen, I., Manion, I. & Morrison, K. 2007. *Research methods in education*. 6th ed. Madison Avenue, New York: Routledge.

Coons, K. 2013. The Beautiful Challenge: Families raising children with Fetal Alcohol Spectrum Disorder in Ontario. Available at:

file:///F:/TESIS/Coons_Kelly_Master_Thesis.pdf

[Accessed: 6 February 2017].

Credé, S., Sinanovic, E., Adnams, C., & London, L. 2011. The utilization of health care services by children with foetal alcohol syndrome in the Western Cape, South Africa. *Drug and Alcohol Dependence*, 115(3), 175-182.

Creswell, J.W. 2007. *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (2nd ed.) Thousand Oaks, CA: Sage.

Crocker, N., Vaurio, L., Riley, E. P., & Mattson, S. N. 2009. Comparison of adaptive behavior in children with heavy prenatal alcohol exposure or attention-deficit/hyperactivity disorder. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, 33(11), 2015–2023.

Crosbie, M. 2006. *Parental Involvement: A Handbook for Childcare Providers*.

Available at:

http://www.barnardos.ie/assets/files/publications/free/parental_involvement.pdf

[Accessed: 24 July 2014].

Department of Education. 2001. Education White Paper 6, Special Needs Education, Building an inclusive education and training system.

Devries, J., Waller A. 2004. Fetal alcohol syndrome through the eyes of parents. 2004. (9), 119-126.

Dietz, M.J. (ed). 1997. *School, family, and community: Techniques and models for successful collaboration*. Gaithersburg, Maryland: Aspen.

Desforges, C. & Abouchaar, A. 2003. The impact of parental involvement, parental support and family education on pupil achievements and adjustment: a literary review. Research report 443. Department for Education and Skills, UK.

Desimone, L. M. 1999. Linking parent involvement with student achievement: Do race and income matter? *The Journal of Educational Research*, 93 (1), 11-30.

De Vaus, D. A. 2001. *Research Design in Social Research*. London: SAGE.

De Vos, A.S., Strydom, H., Fouché, C.B. & Delport, C.S.L. 2002. *Research at Grass roots: For the Social Sciences and Human Service Profession* (2nd edition). Pretoria: Van Schaik.

Du Preez, P. and Roux, C. 2010. *Scielo South Africa: South African Journal Of Education*. Human rights values or cultural values? Pursuing values to maintain positive discipline in multicultural schools. Available at:
http://www.scielo.org.za/scielo.php?pid=S025601002010000100002&script=sci_arttext

[Accessed: 18 April 2014].

Dwyer, K.P. 1997. *National Association of School Psychologists_(NASP)*. Disciplining Students With Disabilities. Available at:

<http://www.nasponline.org/publications/cq262discipline.html>

[Accessed: 5 May 2016].

Dybdahl, C. S., & Ryan, S. 2009. Inclusion for students with fetal alcohol syndrome: Classroom teachers talk about practice. *Preventing School Failure*, 53(3), 185-195. Available at: <http://dx.doi.org/10.3200/PSFL.53.930>

Edmonds K & Crichton S 2008. Finding ways to teach students with FASD: A research study. *International Journal of Special Education*, 23(1):54–73.

Eliot, S. 2011. *Information rich sampling*. Available at: <http://www.qualitative-researcher.com/wp-content/uploads/2013/02/Information-Rich-Sampling.pdf>

[Accessed: 19 August 2011].

Emerson, Eric & Einfeld, S.L.. 2011. Challenging behaviour, Third edition. *Challenging Behaviour, Third Edition*. 1-215.

Ericson, L., Magnusson, L. & Hovstadius, B. 2017. Societal costs of fetal alcohol syndrome in Sweden. *Eur J Health Econ* 18, 575–585.

Ferrel, J. 2012. *Family Engagement and Children with Disabilities: A Resource Guide for Educators and Parents*. Cambridge: Harvard

Floyd, R. L., O'Connor, M. J., Sokol, R. J., Bertrand, J., & Cordero, J. F. 2005. Recognition and prevention of fetal alcohol syndrome. *Obstetrics & Gynecology*, 106(5), 1059-1064

Forness, S. R., & Knitzer, J. 1992. A new proposed definition and terminology to replace “serious emotional disturbance” in the Individuals with Disabilities Education Act. *School Psychology Review*, 21, 12–20

Fourie, L., Rosenthal, J., Nero, M., Molteno, C., & Viljoen, D.L. (in prep). Fetal Alcohol Spectrum Disorder, Developmental Characteristics and their Determinants among Infants in a Community in South Africa.

Freeks, F.E., Strydom, C., & Bartlett, E. 2015. Die impak van afwesige vaders op adolessente dogters se psigososiale welstand. *Health SA Gesondheid*, 20(1), 45-58.

Frosch, M., & Gropper, N. 1999. Fostering friendships, curbing bullying. *Educational Leadership*, 56, 72-75.

Fry, M., Curtis, K., Considine, J. and Shaban, R., 2017. Using observation to collect data in emergency research. *Australasian Emergency Nursing Journal*, 20(1), pp.25-30.

Gardner, J. 2000. Living with a child with fetal alcohol syndrome. *The American journal of maternal child nursing [MCN Am J Matern Child Nurse]*, 25 (5), Sep-Oct, 252-257.

Garfinkel, L. 2010. Improving family involvement for juvenile offenders with emotional/behavioural disorders and related disabilities. *Behavioral Disorders*, 36(1), 52–60.

Gates, B., Atherton, H. 2007. *Learning Disabilities: Toward Inclusion*. Philadelphia: Elsevier.

Gerberding, J.L., Cordero, J. & Floyed, R.L. 2005. Fetal Alcohol Syndrome: guidelines for referral and diagnosis. Available at:
http://www.cdc.gov/ncbddd/fasd/publications/fas_guidelines_accessible.pdf

Given, L.M. 2008. *The sage encyclopaedia of qualitative research methods*, vol. 0, SAGE Publications, Inc., Thousand Oaks, CA.

Glass, L., Moore, E.M., Akshoomoff, N., Jones, K.L., Riley, E.P. and Mattson, S.N. 2017. Academic Difficulties in Children with Prenatal Alcohol Exposure: Presence, Profile, and Neural Correlates. *Alcohol Clin Exp Res*, 41: 1024-1034.

Govil, P. 2013. Ethical Considerations in Educational Research. *International Journal of Advancement in Education and Social Sciences*. 1(2), 17-22.

Grant, T., Novick Brown, N., Graham, J., & Ernst, C. 2014. Substance abuse treatment outcomes in women with Fetal Alcohol Spectrum Disorder. *The International Journal Of Alcohol And Drug Research*, 3(1), 43-49. doi:10.7895/ijadr.v3i1.112.

Greenwood, G.E., & Hickman, C.W. 1991. Research and practice in parent involvement: Implications for teacher education. *Elementary School Journal*, 91(3), 279-288.

Grobbelaar, A. & Ryke, E.H. 2004. Kennis- en leerbehoeftes van ouers met kleuters. *Skool vir Psigososiale Gedragwetenskappe*, 69(1), 81-100.

Haack, M.K. 2007. *Parents and teachers beliefs about parental involvement in schooling*. Published thesis. Lincoln: University of Nebraska.

Halai, A. 2006. Ethics in qualitative research: issues and challenges. EdQual A Research Programme Consortium on Implementing Education Quality in Low Income Countries. EdQual Working Paper Number 4, 1-12.

Hearne, B.N. 2015. The Effect of Parenting Styles and Depressive Symptoms on Young Adult ' s Educational Attainment.

Helgesson, G., Bertilsson, G., Domeij, H., Fahlström, G., Heintz, E., Hjern, A., Nehlin Gordh, C., Nordin, V., Rangmar, J., Rydell, A. M., Wahlsten, V. S., & Hultcrantz, M. 2018. Ethical aspects of diagnosis and interventions for children with fetal alcohol Spectrum disorder (FASD) and their families. *BMC medical ethics*, 19(1), 1.

Hobart, C. and Frankel, J. 2002. *A practical guide to child- care and education placements*. United Kingdom: Nelson Thornes Ltd.

Holloway, S., Yamamoto, Y., Suzuki, S. and Mindnich, J.D. 2008. Determinants of Parental Involvement in Early Schooling: Evidence from Japan. *Early Childhood Research and Practice* Vol 10(1), Spring 2008.

Horvatin, L.J. 2011. Perceived Barriers to Parental Involvement in Schools. Available at: <http://www2.uwstout.edu/content/lib/thesis/2011/2011horvatinl.pdf>.

Hoskins, D. H. 2014. Consequences of parenting on adolescent outcomes. *Societies*, 4(3), 506-531.

Hoyme, H.E., May, P., Kalberg, W.O., Kodituwakku, P., Gossage, P.J., Trujillo, P.M., Buckley, D.G., Miller, J.H., Aragon, S.A., Khaole, N., Viljoen, D.L., Jones, K.L. & Robinson, L.K. 2005. A practical clinical approach to diagnosis of fetal alcohol spectrum disorders: clarification of the 1996 Institute of Medicine Criteria. *Pediatrics*, 115(1), 39-47.

Hudson, A., J & Gavidia-Payne, S., Mildon, R., Nankervis, K. 2003. Evaluation of an intervention system for parents of children with intellectual disability and challenging behaviour. *Journal of intellectual disability research : JIDR*. 47. 238-49.

Hughes, P., & MacNaughton, G. 2000. Consensus, dissensus or community: The politics of parent involvement in early childhood education. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 1(3), 241-258.

Isaacs, L. 2018. 'SA Tops World's number of Foetal Alcohol Syndrome Births, with WC in the lead'. *Eyewitness News*. 4 September 2018. Available at: <https://ewn.co.za/2018/09/05/sa-tops-world-s-number-of-foetal-alcohol-syndrome-births-with-wc-in-the-lead>.

Jacobs, B.A. 2008. Perspectives on parent involvement: How elementary teachers use relations with parents to improve their practice. PhD thesis. Maryland: University of Maryland.

Jacobson, S. and Jacobson, J. 2003. *FAS/FAE and Its Impact on Psychosocial Child Development*. Available at: <http://www.child-cyclopedia.com/sites/default/files/textes-experts/en/877/fasfae-and-its-impact-on-psychosocial-child-development.pdf>

Jansen Van Vuuren., & Learmonth, D. 2013 Spirit(ed) away: preventing foetal alcohol syndrome with motivational interviewing and cognitive behavioural therapy, *South African Family Practice*, 55:1, 59-64

Jeynes, W. H. 2003. A meta-analysis: The effects of parental involvement on Minority children's academic achievement. *Education and Urban Society*, 35(2), 202-218.

Jirikowic, T., Kartin, D., & Olson, H.C. 2008. Children with fetal alcohol spectrum disorders: A descriptive profile of adaptive function. *Canadian Journal of Occupational Therapy*, 75, 238-248.

Job, J.M., Poth, C.A., Pei, J., Caissie, B., Brandell, D., & Macnab, J. 2013. Toward Better Collaboration in the Education of Students with Fetal Alcohol Spectrum Disorders: Integrating the Voices of Teachers, Administrators, Caregivers, and Allied Professionals. *Qualitative Research in Education*, 2(1), 38-64. Available at: <http://dx.doi.org/10.4471/qre.2013.15>

Jones, S.C., Gordon, C.S. and Andrews, K. 2016. What is 'binge drinking'? Perceptions of Australian adolescents and adults, and implications for mass media campaigns. *Australian and New Zealand Journal of Public Health*, 40: 487-489. doi:10.1111/1753-6405.12554

Karagiannis, A., Stainback, W. & Stainback, S. 1996. *Rationale for inclusive schooling, Inclusion a guide for educators*, Paul H. Brookes, Maryland, 3-17.

Kelly, J. 2014. Social Representations of Alcohol Use Among Woman Who Drank While Pregnant. University of Cape Town.

Kibaara, T.M. and Ndirangu, L.M. 2014. Parental Involvement in Their Children's Academic Achievement in Public Secondary Schools: A Case of Kieni-West Sub-County, Nyeri County, Kenya. Available at:

<http://www.ijern.com/journal/2014/November-2014/33.pdf>

Kohl, G.O., Lengua, L.J., and McMahon, R.J. 2000. Parent involvement in school: Conceptualizing multiple dimensions and their relations with family and demographic risk factors. *Journal of School Psychology*, 38 (6), 501-523.

Koren, G. 2011. Understanding Fetal Alcohol Spectrum Disorder – Bringing schools and teachers on board. *Journal of Population Therapeutics & Clinical Pharmacology*, 18(2), e242-e244. Downloaded from <http://www.jptcp.com>

Kour, S.2014. Ethical and Legal Issues in Educational Research *Indian Journal of Applied Research*, (9),1-9.

Kruger, J. & Nabela, N. 2009. *Programme: Children and families*. Concept paper, Department of Social Development.

Lacy, A. & Luff, D. 2009. Qualitative Data Analysis,. The NIHR Research Design Service for Yorkshire & the Humber.

Lawson, M.A. 2003. School-family relations in context: Parent and Teacher Perceptions of Parent Involvement. *Urban Education*, 38(1), 77-133.

Leedy, P.D., & Ormrod, J.E. 2005. Practical research: Planning and design (8th ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

Levine, L.A. 2002. Teacher's perceptions of parental involvement: How it affects our children's development in literacy. (Report No. PS-030-410) (ERIC Document 45 Reproduction service No. ED465438).

Locke, T. F., & Newcomb, M. 2004. Child Maltreatment, Parent Alcohol- and Drug-Related Problems, Polydrug Problems, and Parenting Practices: A Test of Gender Differences and Four Theoretical Perspectives. *Journal of Family Psychology*, 18(1), 120–134

London, L. 2015. 'South Africa fails to tackle its high foetal alcohol syndrome rate'. Available at: <https://theconversation.com/south-africa-fails-to-tackle-its-high-foetal-alcohol-syndrome-rate-46791>

Lubbe, M. 2016. The impact of fetal alcohol syndrome on a child's classroom performance : a case study of a rural South African school. University of Cape Town

Lussier AA, Weinberg J, Kobor MS.2017. Epigenetics studies of fetal alcohol spectrum disorder: where are we now? *Epigenomics*.(3) 291-311.

Lynch, M.E., Kable J.A., Coles C.D. 2015. Prenatal alcohol exposure, adaptive function, and entry into adult roles in a prospective study of young adults. *Neurotoxicol. Teratol.* 51, 52–60.

Mack, N., Woodsong, C., MacQueen, K., Guest, G., & Namey, E. 2005. *Qualitative Research Methods: A Data Collector's Field Guide*.

Magidi, M.D. 2014. Experiences of gangsterism by non-gang affiliated high school learners in Hanover Park-Western Cape (Doctoral dissertation, University of the Western Cape).

Malone, M., & Koren, G. 2012. Alcohol-induced behavioural problems in fetal alcohol spectrum disorder versus confounding behavioural problems. *Journal of Population Therapeutics and Clinical Pharmacology*, 19(1), e32-e40. Available at: <http://www.jp tcp.com>

Manzano, A .2016. The craft of interviewing in realist evaluation. *Evaluation* 22(3): pp.342–360.

Marais, S., Jordaan, E., Olivier, L., & Viljoen, D.L. 2012. Fetal Alcohol spectrum Disorders. In A. Van Niekerk, S. Suffla, & M. Seedat (Eds.), *Crime, Violence and Injury in South Africa: 21st Century Solutions for Child Safety* (214–228). Available at: <http://www.mrc.ac.za/crime/Chapter15.pdf>

Marais, P. and Meier, C. 2010. *Scielo South Africa: South African Journal Of Education*. Disruptive behaviour in the foundation phase of schooling. Available at: http://www.scielo.org.za/scielo.php?pid=S025601002010000100004&script=sci_arttext

Markusic, M. & Gromisch, E.S. 2015. The Vineland adaptive behaviour scale and special needs students. Available at: <https://www.scribd.com/document/259640859/The-Vineland-Adaptive-Behavior-Scale-and-Special-Needs-Students>

Marshall, C. & Rossman, G.B. 1999. *Designing qualitative research*. 3rd ed. London: SAGE.

May, P.A., Gossage, J.P., Brooke, L.E. 2005. Maternal risk factors for fetal alcohol syndrome in the Western Cape Province of South Africa: A population- based study. *American Journal of Public Health* 95, 1190–1199.

McKinstry, J. 2005. Using the past to step forward: Fetal Alcohol Syndrome in the Western Cape Province of South Africa. *American Journal of Public Health*, 95, 1097-9.

McMillian, J.H. & Schumacher, S. 2010. *Research in education: evidence-based inquiry*. 7th edition. Boston: Pearson.

Mertens, D. 2004. *Research and Evaluation in Education and Psychology: Integrating Diversity With Quantitative, Qualitative, and Mixed Methods*. Sage Publication.

Michaud, D. and Temple, V. The complexities of caring for individuals with Fetal Alcohol Spectrum disorder: the perspective of mothers. *JODD*. 2013: 19(3): 94–101.

Miles, M.B. & Huberman, A.M. 1994. *Qualitative data analysis: an expanded sourcebook*, 2d ed. Thousand Oaks, CA: Sage.

Millar, J.A., Thompson, J., Schwab, D., Hanlon-Dearman, A., Goodman, D., Koren, G. and Masotti, P. 2017. Educating students with FASD: linking policy, research and practice. *Journal of Research in Special Educational Needs*, 17: 3-17.

Mohajan, H. 2018. Qualitative research methodology in social sciences and related subjects. *Journal of Economic Development, Environment and People*. 7. 23-48.

Mooney, A., Oliver, C. and Smith, M. 2009. *Impact of Family Breakdown on Children's Well-Being: Evidence Review*, Research report DCSF-RR113, London, Department for Children, Schools and Families.

Moore, E.M., & Riley, E.P. 2015. What happens when children with Fetal Alcohol Spectrum disorders become adults? *Current Developmental Disorders Reports*, 2(3), 219–227.

Munje, F. 2018. The lack of parent involvement as hindrance in selected public primary schools in South Africa: The voices of educators. *Perspectives in Education*.

Mutch, R. 2013. *Fetal alcohol spectrum disorder: Knowledge, attitudes and practice within the Western Australian justice system*. Perth: Telethon Institute for Child Health Research.

National Organization on Fetal Alcohol Syndrome- South Dakota. (NOFAS-SD). 2009. Available at: <https://www.nofas.org/education-and-fasd>

Nelson, M. F. 2002. *A Quality Study of Effective School Discipline Practices: Perceptions of Administrators, Tenured Teachers, And Parents in Twenty Schools*. Available at: <https://dc.etsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1875&context=etd>

Neuman, W. L. 2011. Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches. USA: Allyn and www.ccsenet.org/ijbm International Journal of Business and Management Vol. 9, No. 11.

Niccols, A. 2007. Fetal alcohol syndrome and the developing socio-emotional brain. *Brain and Cognition*, 65(1), 135-142.

Noble, H. and Smith, J. 2015. Issues of validity and reliability in qualitative research. *Evidence-Based Nursing*.18, 34-35.

Padilla-Diaz, M. 2015. Phenomenology in Educational Qualitative Research: Philosophy as Science or Philosophical Science?. *International Journal of Educational Excellence*. 1(2), 101-110.

Paley, B & O'Connor, M. 2011. Behavioral Interventions for Children and Adolescents With Fetal Alcohol Spectrum Disorders. *Alcohol research & health : the journal of the National Institute on Alcohol Abuse and Alcoholism*. 34. 64-75.

Palinkas, L. A., Horwitz, S. M., Green, C. A., Wisdom, J. P., Duan, N., & Hoagwood, K. 2015. Purposeful Sampling for Qualitative Data Collection and Analysis in Mixed Method Implementation Research. *Administration and policy in mental health*, 42(5), 533–544.

Parker, N. 2005. An explorative study of Grade 7, Hanover Park learners' awareness of, and participation in, after school programmes and activities. Faculty of Humanities: University of Cape Town

Parry, C. 2016. Western Cape tackles alcohol menace. *Business Day*, 29 September 2016.

Parsonson, B. 2015. *Fetal alcohol spectrum disorder: Strategies for learning,behaviour and communication*. Wellington, New Zealand: Ministry of Education.

Pei, J., Job, J., Poth, C., O'Brien-Langer, A. and Tang, W. 2015. 'Enhancing learning environments for students affected by fetal alcohol spectrum disorders: An exploratory study of Canadian Pre-service teacher knowledge and conceptions', *Journal of Education and Training Studies*, 3(5).

Pillay, Y. 2008. Adolescent's perceptions of parenting practices with respect to substances use. KwaZulu-Natal: University of KwaZulu-Natal. (Unpublished Master's dissertation).

Plato, D. 2014. *Fight Against Drugs and Gangs needs Resources and Specialised Units*. Western Cape Government. Available at: <https://www.westerncape.gov.za/news/fight-against-drugs-and-gangs-needs-resources-and-specialised-units> [Accessed: 22 February 2017].

Popova, S., Lange, S., Burd, L., S Rehm J. 2016. Special Education of Children with Fetal Alcohol Spectrum Disorder, *Exceptionality*, 24:3, 165-175.

Popova, S., Lange, S., Chudley, A.E., Reynolds, J.N., & Rehm, J. in collaboration with May, P.A. and Riley, E.P. 2018. WHO International Study on the Prevalence of FASD: Canadian Component. Toronto, ON: Centre for Addiction and Mental Health.

Poth C, Pei J, Job JM & Wyper K 2014. Toward intentional, reflective, and assimilative classroom practices with students with FASD. *The Teacher Educator*, 49(4):247–264.

Powell, D., Fixsen, D., & Dunlap, G. 2003. *Pathways to Service Utilization: A Synthesis of Evidence Relevant to Young Children with Challenging Behavior*. Tampa, Florida: University of South Florida, Centre for Evidence-Based Practice: Young Children with Challenging Behavior.

Rangmar, J., Hjern, A., Vinnerljung, B., Stromland, K., Aronson, M., Fahlke C. and 2015. Psychosocial outcomes of fetal alcohol syndrome in adulthood. *Pediatrics*. 135(1), e52–58.

Rasmussen, C., Andrew, G., Zwaigenbaum, L., & Tough, S. 2008. Neurobehavioural outcomes of children with fetal alcohol spectrum disorders: A Canadian perspective. *Paediatrics & child health*, 13(3), 185–191.

Rendall-Mkosi, K., London, L., Adnams, C., Morojele, N., McLoughlin, J., & Goldstone, C. 2008. Fetal alcohol spectrum disorder in South Africa: Situational and gap analysis. Pretoria: UNICEF.

Roozen, S., Peters, G.J., Kok, G., Townend, D., Nijhuis, J., Curfs, L. Worldwide prevalence of fetal alcohol spectrum disorders: a systematic literature review including meta-analysis. *Alcohol Clin Exp Res* 2016, 40: 18–32.

Rossouw, J.P. 2003. Learner discipline in South African public Schools. Available at: <http://koersjournal.org.za/index.php/koers/article/view/350>
[Accessed: 13 March 2014].

Rotheram-Borus, M. J., Tomlinson, M., Roux, I. L., & Stein, J. A. 2015. Alcohol use, partner violence, and depression: A cluster randomized controlled trial among urban South African mothers over 3 years. *American Journal of Preventive Medicine*, 49(5), 715–725.

Ryan, S.M. 2006. Instructional tips: Supporting the educational needs of students with fetal alcohol spectrum disorders. *TEACHING Exceptional Children Plus*, 3(2) Article 5. Available at: <http://escholarship.bc.edu/education/tecplus/vol3/iss2/art5>
[Accessed:20 July 2014]

Salmon, J. 2008. Fetal alcohol spectrum disorder: New Zealand birth mothers' experiences. *Canadian Journal of Clinical Pharmacology*, 15(2), e191-e213.

Scheepers P. Educators' knowledge of and attitudes toward Fetal Alcohol Spectrum Disorder. 2009. Available at: <http://scholar.sun.ac.za/handle/10019.1/2079>.
[Accessed 21 Aug 2018].

Schoeman, L. 2016. 'n Stil aktivis, *Die Burger, By*, 23 Julie, 2016, bl. 5.

- Sethusha, M.J. 2014. *Teachers' Experiences Regarding Parental Involvement in Classroom Assessment*. Available at: <http://www.mcser.org/journal/index.php/mjss/article/download/2915/2877> [Accessed: 7 February 2017].
- Shaw, T. 2015. Women's experiences of receiving a child's Fetal Alcohol Spectrum Disorder diagnosis: a Western Cape study. University of Cape Town.
- Sheldon, S.B. 2002. Parents' social networks and beliefs as predictors of parent involvement. *The Elementary School Journal*, 102, 301-348.
- Skagerström, J., Häggström-Nordin, E. & Alehagen, S. 2015. The voice of non-pregnant women on alcohol consumption during pregnancy: a focus group study among women in Sweden. *BMC Public Health* 15, 1193.
- Skiba, R.J., & Peterson, R.L. 1999. The dark side of zero tolerance: Can punishment lead to safe schools? *Phi Delta Kappan*, 30, 372-376.
- Singh, A. and Tennison, J.D. 2012. Discipline in Special Education: A Guide to manifestations, determinations and alternatives to suspension. Available at: <http://csusdspace.calstate.edu/bitstream/handle/10211.9/1676/PDF.pdf?sequence=1> [Accessed: 12 April 2014].
- Spohr, H.L., Willms, J., & Steinhausen, H.C. 2008. *Fetal Alcohol Spectrum Disorders and their persisting sequelae in Adult Life*. *Deutsche Arztebl Int* 2008; 105(41): 693–8.
- Stake, R. E. 2000. Case studies. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *Handbook of qualitative research* (2nd ed., pp. 435-4454). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Staples, K., & Diliberto, J. 2010. Guidelines for successful parent involvement: Working with parents of students with disabilities. *Teaching Exceptional Children*, 42(6), 58-63.

Streissguth, A.P., Bookstein, F.L., Barr, H.M., Sampson, P.D., O'Mally, D., & Young, J.K. 2004. Risk factors for adverse life outcomes in Fetal Alcohol Syndrome and fetal alcohol effects. *Journal of Development & Behavioral Pediatrics*, 25, 228–238.

Strydom, H. & Delport, C.S.L. 2005. Sampling and pilot study in qualitative research, in De Vos, A.S., Strydom, H., Fouché, C.B. & Delport, C.S.L. (Eds.). *Research at Grassroots: For the Social Sciences and Human Service Professions*. 3rd edition. Pretoria: Van Schaik Publishers: 327–349.

The national Children's resource Centre. 2008. *Parental Involvement: A Handbook for Childcare Providers*. Available at:

<http://www.barnardos.ie/assets/files/publications/free/parentalinvolvement.pdf>

[Accessed: 20 July 2014].

Tancred, E.M. 2011. Gesinsaanpassing, ouerskapstyle en hanteringstrategieë in gesinne met kinders met 'n aandagtekort/hiperaktiwiteitsversteuring (AT/HV). Stellenbosch: Universiteit van Stellenbosch. (Ongepubliseerde MA-verhandeling).

Timler, G.R., & Olswang, L.B. 2001. Variable structure/variable performance: Parent and teacher perspectives on a school-age child with FAS. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 3(1), 48-56. Available at:

<http://dx.doi.org/10.1177/109830070100300107>

Torrance, H. 2012. Triangulation, respondent validation, and democratic participation in mixed methods research. *Journal of Mixed Methods Research*, 6, 111–123.

Trainor, A. 2010. Diverse approaches to parent advocacy during special education home–school interactions: Identification and use of cultural and social capital. *Remedial and Special Education*, 31(1), 34-47.

Trochim, W.M.K. 2006. Research methods knowledge base. Retrieved on January 25, 2010 Available at: <http://www.socialresearchmethods.net>

[Accessed on 15 March 2019]

Tsang, T.W., Elliott, E.J. 2017. High global prevalence of alcohol use during pregnancy and fetal alcohol syndrome indicates need for urgent action. Available at: [http://www.thelancet.com/pdfs/journals/langlo/PIIS2214-109X\(17\)30008-6.pdf](http://www.thelancet.com/pdfs/journals/langlo/PIIS2214-109X(17)30008-6.pdf)

[Accessed: 11 March 2017].

Turner, K., 2006. Fetal Alcohol Syndrome. *Californian Journal of Health Promotion*, 4(2), pp.81-112.

Tyrrell N., Kallis G. 2017. Children in Transnational Family Migration. In: Ni Laoire C., White A., Skelton T. (eds) *Movement, Mobilities, and Journeys. Geographies of Children and Young People*, vol 6. Springer, Singapore

Utting, D. 2007. *Parenting and the Different Ways it Can Affect Children's Lives: Research Evidence*. York: Joseph Rowntree Foundation

Van den Berg, E. 2016. *Die identifisering, beskrywing en riglyne vir die ontwikkeling van veerkragtigheidskenmerke in gesinne waarvan 'n ouer alkohol misbruik: 'n gesinsperspektief*. PhD, Universiteit van Stellenbosch. Aanlyn beskikbaar by: file:///C:/Users/hplaptop/Downloads/vandenberg_identifisering_2016.pdf.

[Toegang: 26 Februarie 2018].

Van Schalkwyk, I & Marais, S. 2017. *Educators' relational experiences with learners identified with fetal alcohol spectrum disorder*. *South African Journal of Education*. 37. 1-9.

Van Vuuren, A.J., & Learmonth, D. 2013. Spirit (ed) away: preventing foetal alcohol syndrome with motivational interviewing and cognitive behavioural therapy. *South African Family Practice*, 55(1), 59-64.

Vaux, K.K. 2015. Fetal Alcohol Syndrome. Available at: <http://emedicine.medscape.com/article/974016-overview#showall>

[Accessed: 7 August 2015].

Veeraraghavan, V. 2006. Behaviour problems in children and adolescents. Northern Book Centre, New Delhi.

Victor, A., Wozniak, J.R., & Chang, P.N. 2008. Environmental correlates of cognitive and behaviour in children with fetal alcohol spectrum disorders. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 18(3), 288-300. doi: 10.1080/10911350802427605

Visagie, G., 2006. *’n Leerder met Fetale Alkohol Sindroom in Hoofstroomonderwys: Die rol van die opvoedkundige Sielkundige*. MA: University of Stellenbosch.

Wang, Y.Y., D’Amato, R.C. 2017. Understanding Fetal Alcohol Spectrum Disorders in China. *J Paediatric Neuropsychology* 3, 53–60.

Ward, R. D. 2007. A study of Two Urban Middle Schools: Discipline Practices used to Control Disruptive Behaviour of Students. Unpublished doctoral thesis, Virginia Polytechnic Institute and State University, Virginia, United States of America

Ware, A. L., Glass, L., Crocker, N., Deweese, B. N., Coles, C. D., Kable, J. A., May, P. A., Kalberg, W. O., Sowell, E. R., Jones, K. L., Riley, E. P., Mattson, S. N. 2014. Effects of prenatal alcohol exposure and attention-deficit/hyperactivity disorder on adaptive functioning. *Alcoholism, clinical and experimental research*, 38(5), 1439–1447.

Weeks, F.H. 2003. *Special Educational Needs*. Only study guide for ETH306W. Pretoria: University of South Africa.

Wentzel, V., 2016. *Primary School Teachers Experiences Of Providing Learning Support For Learners With Special Educational Needs*. MA Education. University of South Africa.

Werlinger, A. 2016. The Concordance of Caregiver-Teacher Perspectives on the Behavior of Children with Fetal Alcohol Spectrum Disorders. UNLV Theses, Dissertations, Professional Papers, and Capstones. 2761

Western Cape Education Department. 2007. Learner discipline and school management. Education management and Development centre: Metropole North. Available at: <http://digitalscholarship.unlv.edu/thesesdissertations/2761>

Williams, J. & Smith, V. 2015. Fetal Alcohol Spectrum Disorders. Paediatrics. 136. 10.1542/peds.2015-3113.

Woods, T. 2010. *Launch of Civil Society Campaign to promote the Right to Education for Children with Disabilities*. Western Cape forum for Intellectual Disability.

Woolfolk, A. 2010. Educational psychology (11th ed.). Upper Saddle River, NJ: Merrill.

Wyper, K., & Pei, J. 2015. Neurocognitive Difficulties Underlying High Risk and Criminal Behaviour in FASD: Clinical Implications. In Nelson, M. & Trussler, M. (Eds.), *Fetal Alcohol Spectrum Disorders in Adults: Ethical and Legal Perspectives* (pp.101-120). Switzerland: Springer International Publishing.

Xu, M. and Storr, G. 2012. Learning the concept of researcher as instrument in qualitative research. *The Qualitative Report*. Vol. 17. No. 21 pp 1-18.

Yaşaroğlu, Cihat. 2016. Cooperation and Importance of School and Family on Values Education. *European Journal of Multidisciplinary Studies*. 1. 66. 10.26417/ejms.v1i2, 66-71.

Yin, R.K. 2011. *Qualitative Research from start to finish*. The Guilford Press: New York.

Zionts, P., Zionts, L. & Simpson, RL. 2002. *Emotional and behavioural problems: a handbook for understanding and handling students*. Thousand Oaks, Calif: Corwin Press.

Addendum A: Afskrif van die toestemmingsbrief van die Wes-Kaapse Onderwysdepartement

Directorate: Research

Audrey.wyngaard@westerncape.gov.za

tel: +27 021 467 9272

Fax: 0865902282

Private Bag x9114, Cape Town, 8000

wced.wcape.gov.za

REFERENCE: 20190814-7868

ENQUIRIES: Dr A T Wyngaard

Mrs Hanri van Jaarsveld
29 16th Avenue
Boston
Bellville
7530

Dear Mrs Hanri van Jaarsveld

RESEARCH PROPOSAL: DIE GEVOLGE VAN GEBREKKIGE OUERBETROKKENHEID BY LEERDERS MET FETALE ALKOHOLSINDROOM SOOS ERVAAR DEUR ONDERWYSERS IN DIE WES-KAAP

Your application to conduct the above-mentioned research in schools in the Western Cape has been approved subject to the following conditions:

1. Principals, educators and learners are under no obligation to assist you in your investigation.
2. Principals, educators, learners and schools should not be identifiable in any way from the results of the investigation.
3. You make all the arrangements concerning your investigation.
4. Educators' programmes are not to be interrupted.
5. The Study is to be conducted from **26 August 2019 till 19 September 2019**
6. No research can be conducted during the fourth term as schools are preparing and finalizing syllabi for examinations (October to December).
7. Should you wish to extend the period of your survey, please contact Dr A.T Wyngaard at the contact numbers above quoting the reference number?
8. A photocopy of this letter is submitted to the principal where the intended research is to be conducted.
9. Your research will be limited to the list of schools as forwarded to the Western Cape Education Department.
10. A brief summary of the content, findings and recommendations is provided to the Director: Research Services.
11. The Department receives a copy of the completed report/dissertation/thesis addressed to:

**The Director: Research Services
Western Cape Education Department
Private Bag X9114
CAPE TOWN
8000**

We wish you success in your research.

Kind regards.

Signed: Dr Audrey T Wyngaard

Directorate: Research

DATE: 16 August 2019

Lower Parliament Street, Cape Town, 8001
tel: +27 21 467 9272 fax: 0865902282
Safe Schools: 0800 45 46 47

Private Bag X9114, Cape Town, 8000
Employment and salary enquiries: 0861 92 33 22
www.westerncape.gov.za

Addendum B: UNISA Etiese toestemming

UNISA COLLEGE OF EDUCATION ETHICS REVIEW COMMITTEE

Date: 2019/07/24

Ref: **2019/07/24/46620508/17/MC**

Name: Ms H Swart

Student No.: 46620508

Dear Ms Swart

Decision: Ethics Approval from
2019/07/24 to 2022/07/24

Researcher(s): Name: Ms H Swart
E-mail address: hanri.swart@gmail.com
Telephone: +27 84 923 3839

Supervisor(s): Name: Dr HJ Kriek
E-mail address: kriekhj@unisa.ac.za
Telephone: +27 12 429 6964

Title of research:

**Die Gevolge van gebrekkige ouerbetrokkenheid by leerders met Fetale
Alkoholisindroom soos ervaar deur onderwysers in die Wes-Kaap**

Qualification: M. Ed in Soci-Education

Thank you for the application for research ethics clearance by the UNISA College of Education Ethics Review Committee for the above mentioned research. Ethics approval is granted for the period 2019/07/24 to 2022/07/24.

*The **medium risk** application was reviewed by the Ethics Review Committee on 2019/07/24 in compliance with the UNISA Policy on Research Ethics and the Standard Operating Procedure on Research Ethics Risk Assessment.*

The proposed research may now commence with the provisions that:

1. The researcher(s) will ensure that the research project adheres to the values and principles expressed in the UNISA Policy on Research Ethics.
2. Any adverse circumstance arising in the undertaking of the research project that is relevant to the ethicality of the study should be communicated in writing to the UNISA College of Education Ethics Review Committee.

University of South Africa
Pretorius Street, Muckleneuk Ridge, City of Tshwane
PO Box 392 UNISA 0003 South Africa
Telephone: +27 12 429 3111 Facsimile: +27 12 429 4150
www.unisa.ac.za

3. The researcher(s) will conduct the study according to the methods and procedures set out in the approved application.
4. Any changes that can affect the study-related risks for the research participants, particularly in terms of assurances made with regards to the protection of participants' privacy and the confidentiality of the data, should be reported to the Committee in writing.
5. The researcher will ensure that the research project adheres to any applicable national legislation, professional codes of conduct, institutional guidelines and scientific standards relevant to the specific field of study. Adherence to the following South African legislation is important, if applicable: Protection of Personal Information Act, no 4 of 2013; Children's act no 38 of 2005 and the National Health Act, no 61 of 2003.
6. Only de-identified research data may be used for secondary research purposes in future on condition that the research objectives are similar to those of the original research. Secondary use of identifiable human research data requires additional ethics clearance.
7. No field work activities may continue after the expiry date **2022/07/24**. Submission of a completed research ethics progress report will constitute an application for renewal of Ethics Research Committee approval.

Note:

*The reference number **2019/07/24/46620508/17/MC** should be clearly indicated on all forms of communication with the intended research participants, as well as with the Committee.*

Kind regards,

Prof AT Motlhabane
CHAIRPERSON: CEDU RERC
motlhat@unisa.ac.za

Prof PM Sebete
ACTING EXECUTIVE DEAN
Sebetpm@unisa.ac.za

Addendum C: Toestemmingsbrief aan hoofde

APPLICATION FOR CONDUCTING RESEARCH AT ..... SCHOOL

Dear .....

I, Hanri Swart, (M.Ed.) Socio-Education student at the University of South Africa College of Education wish to apply for permission to conduct research at your school. The topic for the research is “Die gevolge van gebrekkige ouerbetrokkenheid by leerders met Fetale Alkohol Sindroom soos ervaar deur onderwysers in die Wes-Kaap.” The purpose of this research is to explore the experiences of teachers working with children with Fetal Alcohol Syndrome and the consequences these children may face when their parents are uninvolved in their education and upbringing.

Furthermore, I request your permission to conduct interviews with three teachers at your school who are currently teaching children with a Fetal Alcohol Syndrome diagnoses. All interviews will be conducted outside of school contact time and will depend on participant’s voluntary participation. Teachers who participate in this study will remain anonymous and will be allowed to withdraw at any time if they wish to do so.

The research findings will benefit the special education sector and make teachers and other stakeholders aware of the possible negative outcomes of parents who are uninvolved especially where children with a Fetal Alcohol Syndrome diagnoses are concerned. There will be no reimbursement or any incentives for participation in the research. Participants will receive electronic correspondence as to the outcomes of the study.

Yours sincerely

Hanri Swart

UNISA M.Ed. student

Student number: 4662 0508

Addendum D: Toestemmingsbrief aan respondente

Date _____

LETTER REQUESTING ADULT PARTICIPATION IN INTERVIEW

Dear _____

I, Hanri van Jaarsveld, (M.Ed.) Socio-Education student at the University of South Africa College of Education wish to apply for permission to conduct research at your school. The topic for the research is “Die gevolge van gebrekkige ouerbetrokkenheid by leerders met Fetale Alkohol Sindroom soos ervaar deur onderwysers in die Wes-Kaap.” The purpose of this research is to explore the experiences of teachers working with children with Fetal Alcohol Syndrome and the consequences these children may face when their parents are uninvolved in their education and upbringing.

Furthermore, I request your permission to conduct an interview with you at your school. The interview will be conducted outside of school contact time and will depend on your voluntary participation. If you wish to participate in this study you will remain anonymous and will be allowed to withdraw at any time if you wish to do so.

The research findings will benefit the special education sector and make teachers and other stakeholders aware of the possible negative outcomes of parents who are uninvolved especially where children with a Fetal Alcohol Syndrome diagnoses are concerned. You will receive a small token of appreciation for your participation.

Participants will be invited to attend a feedback meeting where the results of the study will be shared.

Thanking you in advance.

Yours sincerely

Hanri Swart

UNISA M.Ed. student

Student number: 4662 0508